Jääkärin muistelmat

H. Kronlöf

Jääkärin muistelmat

©copyright (Jens Kronlöf)
ISBN 952-91-9144-8
Kirja kerrallaan, Helsinki 2005

Kääntäjän esipuhe

Ryhdyin isäni muistelmien käännöstyöhön omaisteni ehdotuksesta. Muistelmat perustuvat isäni päiväkirjamerkintöihin. Olen pitäytynyt tiukasti alkuperäistekstissä. Kiitän lapsiani Anna ja Klaus Kronlöfiä sekä vaimoani Kaarina Kronlöfiä oikoluvusta ja tietokonetöistä tekstin painokuntoon saattamiseksi. Haluan myös kiittää Johannes Kokkilaa ja Kari Kolaria teknisestä tuesta. Kirja on lahja sukuni tuleville sukupolville. Näkevät, ettei itsenäisyys tullut helposti.

Helsingissä 1.1.2005, Jens Kronlöf

Keravalla 22.1.1965

Dipl.ins. Jens Kronlöf

Helsinki

Viitaten puhelinkeskusteluumme palautan Teille isänne evl. Kronlöfin muistelmat.

Muistelmista on koitunut minulle työssäni todella merkittävää hyötyä. Olen niistä saanut varmistuksen moneen muilta tahoilta saamaani, aikaisemmin epävarmana pitämääni tietoon, ja myös koko joukon sellaisia käyttö-kelpoisia detaljitietoja, joita ei ole ollut saatavana mistään muusta lähteestä.

Rivijääkärin mielialojen kuvastajana se on parhaita - kenties paras - niistä paristakymmenestä jääkärimuistelmasta ja -päiväkirjasta, jotka ovat käyttööni kertyneet.

Tyylillisestikin se on monin paikoin suorastaan nautittavaa lukemista. Luulen, että siitä saisi sangen vähällä viimeistelyllä julkaisukelpoisen. Vahinko vain, että kustantajien löytäminen saattaa olla vaikeata.

Pyydän Teitä välittämään evl. Kronlöfille kunnioittavat kiitokseni siitä arvokkaasta avusta, jonka olen häneltä saanut.

Kunnioittavasti

Matti Lauerma

dosentti

1
Alkusanat

Nämä muistelmat perustuvat päiväkirjamuistiinpanoihin, jotka on tehty Jääkäripataljoona 27:ssä, ja ne on nähtävä sitä taustaa vasten, miten rivisotilas näki tapahtumien kulun. Useimmat pataljoonan miehistöstä eivät tienneet mitään niistä vaikeuksista, joiden kanssa pataljoonan johdon oli kamppailtava. He eivät tienneet oikeastaan muuta, kuin että olivat tulleet vapaaehtoisina Saksaan saadakseen sotilaskoulutusta ja voidakseen sen jälkeen osallistua johtajina suunniteltuun kapinaan Suomen vapauttamiseksi. He tiesivät myös, että jos suunnitelma epäonnistuisi, olisi käytännöllisesti katsoen mahdotonta palata kotimaahan. Olosuhteet pataljoonassa eivät kuitenkaan olleet täysin yhteneväiset näiden etukäteisajatusten kanssa. Sen sijaan, että olisimme olleet vapaaehtoisia suomalaisia, meistä tuli tavallisia saksalaisia sotilaita kaikkine heidän velvollisuuksineen, joihin jokaisen miehen oli kirjaimellisesti sitouduttava jo pataljoonaan tullessaan. Samalla oli luovuttava saksalaisen sotilaan eduista, jos tulisi invalidiksi. Kahden pitkän vuoden aikana näiden edellytysten vallitessa sai odot-

taa kotimatkaa, joka etukäteislaskelmien mukaan piti tapahtua muutaman kuukauden kuluttua. Monen etukäteissuunnitelmat siviiliammattiopinnoista murskaantuivat vähitellen. Kaikesta tästä sai tunteen, että ei ollut muuta kuin palkaton värvätty sotilas määräämättömäksi ajaksi.

2
Matka Lockstädter Lageriin ja vastaanotto siellä

Jääkärivärväys Suomessa

Ensimmäisen maailmansodan kolina ja kumu Euroopan taistelukentiltä saavutti myös Etelä-Pohjanmaan vaikkakin säästeliäästi, valehtelevissa lehdissä, joissa usein oli painamattomia palstoja, joissa sensuuri oli tehnyt temppunsa. Kuitenkin oli saatavissa joitakin Ruotsissa painettuja sotaromaaneja, joissa ihailtiin Saksan armeijaa. Sanomalehtien rintamaraporteissa mainittiin joskus paikkakuntien nimiä, joista sai selvän kuvan Saksan menestyksistä. Sota oli yleinen puheenaihe ja eräs entinen vanhan Suomen armeijan aliupseeri tapasi pitää minulle luentoja ”strategiassa” siten, että pian Venäjän armeija panisi tuulemaan ja silloin saksalaiset saisivat nähdä mihin he kelpasivat. Ei niin, että hän olisi ollut venäläismielinen, mutta hän halusi loistaa

omalla tavallaan ja keskustella asiantuntijana. Kun minä kerran epäilin hänen aliupseerinarvoaan, hän otti dokumenttikaapistaan esiin aliupseerintodistuksensa ja silloinhan oli uskottava ainakin osa hänen väittämistään. Hän oli ylpeä kolmivuotisesta palveluksestaan Vaasassa. Tavallisesti hän lopetti sanoin ”usko minua, jos haluat. Olen nähnyt Venäjän armeijan ”Pittersburgissa”, kun olin siellä leirissä.”

Näiden keskustelujen aikoina tapasin kaukaisen sukulaiseni, joka lukeutui aktivisteihin. Hän paljasti annettuani vaikenemislupauksen sodan uuden puolen. Se tapahtui syksyllä 1915 ullakkokamarissa. Varovasti ja tunnustellen hän puhui mahdollisuuksistamme ase kädessä vapautua Venäjän ikeestä sen jälkeen kun saksalainen oli tarpeeksi pehmittänyt moskoviitteja. Mutta miten? Millaisin asein? Mistä saada koulutettua asevoimaa? Kyllä, senkin hän tiesi. Kouluttaisimme päällystön Saksassa. Sitten minun täytyi antaa lisävaikenemislupaus, koska hän halusi kertoa enemmän. Sain nyt kuulla ylioppilaista ja muista miehistä, jotka olivat matkustaneet Saksaan vapaaehtoisina ja että tarvittiin lisää nuoria miehiä. Jos halusin lähteä, niin asia järjestyisi.

Halusin harkita asiaa ja lupasin palata siihen. Sain myös luvan luottamuksellisesti kertoa asiasta vaikenemislupausta vastaan muille, joiden voisi ajatella olevan luotettavia ja jotka olisivat kiinnostuneita matkustamaan. Jo toinen henkilö, jonka kanssa puhuin, oli ”tulta ja tappuraa” asian puolesta. Hän oli jo saanut tietää saksanmatkaajista. Kolmas ystävämme sanoi heti, että hän matkustaa ja sillä tavoin olimme paikkakunnalla ensimmäiset kolme, joista tuli jäsenet ”vapautusarmeijaan”

Päätoimittaja E. Sundqvist, Vaasa, oli keskushenkilö jääkäri-värväyksessä. Tunsimme hänet kaikki ja hän oli ensimmäinen kontaktihenkilömme. Hän ehdotti että matkustaisimme avoimella moottoriveneellä, joka joulukuun alussa veisi passittomat saksanmatkaajat merenkurkun yli. Kuitenkin suositeltiin USA:n passia, jos passia tarvittaisiin. Meillä oli hyvää aikaa. Asianomaiset hyväksyivät aikeemme ja olimme sietämättömässä jännityksessä matkan johdosta. Kuitenkin joulukuussa tuli pakkanen ja lumi, joten oli mentävä Tornion kautta.

Lähtö Vöyriltä

Aikaisin aamulla 10. joulukuuta 1915 lähdimme kotipaikkakunnaltamme kohti Tervajoen asemaa. Aamu oli kylmä ja pureva lumimyrsky täytti tiet ja puhalsi yli aitojen ja ojien, mutta meillä oli myötätuuli ja hevonen ravasivat pitkin auraamattomia teitä aamuauringon heikon valon valaistessa itätaivasta.

Mieltämme myllersi. Ainakin minä tunsin itseni jotenkin juurettomaksi, sillä ymmärsin, että jos aktivistien suunnitelmat pettäisivät, niin tämä olisi viimeinen matkani kotiseutuni tutuilla teillä. Ajattelin myös äitiäni ja isääni ja muita läheisiäni. Vain isä oli tietoinen päätöksestäni, muut olivat hyvässä uskossa lähettäneet terveisiä USA:han. Kuka nyt niin tarkoin tiesi, mitä venäläiset olivat saaneet tietää matkastamme. Jos he jotain tiesivät, niin siitä voisi seurata kotitarkastus sukulaistemme luona ja kenties pidätyksiä. Siperiaan saattoi joutua pienemmistäkin rikoksista.

Vaasa oli puettu valkoiseen vaippaan korkeine lumivalleineen pitkin katuja. Hevoskuormat suunnistivat kohden toria ja vain venäläiset

sotilaat häiritsivät kaunista kuvaa. Ohjasimme askeleemme Vasabladetin toimitukseen, jossa oli E. Sundqvistin työpaikka. Konttori sijaitsi vinosti vastapäätä Hovioikeutta Rantakadulla matalassa puutalossa, jossa ovessa oleva ilmoitus osoitti, että olemme oikeassa paikassa.

"Mene sinä ensin sisään", Alfred Broms sanoi Alfred Sippuselle, ”sillä sinä olet isompi ja sovit paremmin sotilaaksi, niin sitten mekin varmasti pääsemme mukaan”. Alfred S. soitti määrätietoisesti ovikelloa

Vastaukseksi kuulimme, että eteisen lattia narisi. Ovea raotettiin ja siinä seisoi E. Sundqvist harjatukkaisena ja tarkasti meitä. Hän tunsi meidät heti ja saimme astua hänen työhuoneeseensa.

E. Sundqvist oli jo silloin huolestunut omasta persoonastaan, sillä venäläiset olivat asettaneet erikoistarkkailijan ikkunaan Hovioikeuden rakennukseen, joka sijaitsi kadun toisella puolella. Hänet oli pantu tarkkailun alaiseksi ja hänen täytyi olla erityisen varovainen. Joitakin päiviä aikaisemmin oli joukko suomenkielisiä poikia käynyt hänen luonaan ja suoraan kysynyt, ”onko tämä se paikka, jossa saa tietää, miten Saksaan voi matkustaa”. Henkilö, jota hän piti epäluotettavana, oli samanaikaisesti konttorissa, ihmetteli suuresti ja hänen oli epäystävällisesti ohjattava pojat ulos. Jännityksellä ja innostuksella kuuntelimme hänen selostustaan Pfadfindereistä Saksassa ja henkilöistä, jotka olivat kadonneet kohden tuntemattomia kohtaloita ja jotka sitten, kun aika on kypsä, palaavat ja murskaavat Venäjän vallan maassa. Kaikki tuntui niin yksinkertaiselta teoriassa ja suoraviivaiselta. Se tuntui samanlaiselta kuin hypätä maihin maihinnousualukselta – tai soutuveneestä – ja sitten miekka kädessä pistää jokaiseen, joka asettuu vastarintaan. Tässä ei ollut mitään poliittisia epäselvyyksiä.

Mutta ensi piti päästä ”Vaterlandiin” ja siellä olikin vähän hankalampaa, sillä oli olemassa rajavartioita ja santarmeja. Siellä oli vieläpä ruumiintarkastuksia ja sen tähden oli kaikki epäilyttävä hävitettävä. Vaatimaton matkarahastomme piti selittää niin, että rikas tuttava Ruotsissa hankkii matkaliput Amerikkaan ja sillä tavoin matka tulee meille halvemmaksi.

Me kuljeksimme sitten ympäriinsä kaupungissa loistavassa talviauringossa. Kahvilasta rautatieaseman vierestä kuului hanurimusiikkia. Itse ”Toivo” tunnettu Vaasa-musikantti soitti valssia ja me menimme sinne saadaksemme jotain piristystä elämäämme.

Junamatka Vaasasta Tornioon

Samana iltana lähdimme Vaasasta Seinäjoelle. Jouduimme vaunuun, jossa oli venäläinen upseeri ja muutama sotamies. Niiden puhetta emme ymmärtäneet, mutta sitä enemmän seurasimme heidän toimiaan. Kuria oli pojissa. Oli hermoille käyvää pystyyn nousemista ja asennon ottamista. Mutta upseeri näytti olevan hyväntahtoinen mies. Näytti nimittäin siltä kuin tämä pokkurointi olisi kiusannut häntä. Kenties hän oli kutsunnassa tullut reservin upseeri. Ihmettelin välillä, miltä täällä olisi näyttänyt, jos nämä soturit olisivat tienneet mitä me ajattelimme ja minne me olimme matkalla. Sitä tunsi melkein kylmänväreitä selässään.

Seinäjoella menimme II-luokan ravintolaan odottamaan junaa Tornioon. Keräännyimme pyöreän pöydän ympärille juodaksemme kahvia ja kirjoittaaksemme hyvästit sukulaisillemme. Syventyneinä ajatuksiimme meidät herätti äkkiä mies sanoen

”Anteeksi hyvät herrat. Tiedän kyllä minne aiotte matkustaa ja toivon, että voimme yhdessä matkustaa Ruotsiin”.

Ensi silmäyksellä tuntui siltä kuin olisimme seisseet hirsipuun juurella köysi kaulamme ympärillä. Näin kuinka Alfred S. puristi valmiiksi kirjoitetun postikortin sormiensa väliin. Hän oli liidunvalkoinen kasvoiltaan. Seuraavassa silmänräpäyksessä yllätys muutti vihaksi.

”Mitä sinä meistä haluat? Mitä se teille kuuluu minne me matkustamme?”

Mies näytti yllättyneeltä pyysi anteeksi ja vetäytyi pois. Hän oli mitä suurimmassa määrin vanginnut mielenkiintomme. Hän oli noin 35-vuotias, keskipitkä ja pukeutunut tummaan turkkiin. Koko hänen henkilönsä osoitti, että hän oli sivistynyt ihminen ja hänen puheensa paljasti Vaasan murteen. Uskoimme kuitenkin, että hän oli vakooja, ja sen tähden meidän oli otettava puolustava asenne ja torjuttava hänet varmuuden vuoksi kunnolla. Toistaiseksi havaitsimme parhaaksi vetäytyä ravintolan odotushuoneeseen. Rohkaisun saimme passeistamme ja me tulisimme vaikenemaan kaikissa tapauksissa, vieläpä santarmien hellässä hoivassa.

Aika kului hitaasti pienessä odotushuoneessa, kunnes taas näimme vieraan miehemme tulevan sisään ovesta sulkien sen perässään. Muita ihmisiä ei ollut huoneessa. Hän varmisti nyt, että hän hyvin tunsi ”liikenteen” ja mainitsi toimittajan nimeltä E. Sundqvist, jota väitti hyväksi ystäväkseen. Tämä kaikki oli hyvin hermostuttavaa. Me annoimme hänen ymmärtää, että voisimme käyttää nyrkkejämme, jos hän ei jättänyt meitä rauhaan. Miksi meitä olisi kiinnostanut, mitä hän tiesi? Tämän epäystävällisyyden jälkeen hän havaitsi parhaaksi jälleen pyytää anteeksi ja lupasi, että hän ei enää tekisi meitä rauhattomiksi.

Tuntui helpottavalta, kun me matkatavaroinemme kuljimme junaa pitkin ja kaiken lisäksi löysimme tyhjän II-luokan päivävaunun, turvapaikan itsellemme. Juna vihelsi ja jyskytys kiskoja vasten alkoi. Ovi nykäistiin auki ja sisään astui sama mies, joka halusi ystävyyttämme. Yksinäisenä ja hiljaa hän järjesteli itselleen paikan käytävän vastakkaisella puolella. Meille oli epämiellyttävää taas nähdä hänet lähellämme. Mitä meidän nyt pitäisi tehdä? Hänhän voisi ase kädessä kieltää meitä poistumasta vaunusta ja olisimme valmiiksi paketoitu saalis santarmeille.

Naapurillamme näytti olevan muut ajatukset kuin luulimme. "Hufvudstadsbladet" rapisi hänen käsissään ja hän luki sitä tottuneesti. Aina välillä hän otti esiin kirjeen povitaskustaan ja luki sitä yhä uudestaan. Lähestyessämme Oulua, hän meni määrätietoisesti kamiinan luo, sytytti tulitikun ja poltti kirjeen. Silloin hän ensimmäisen kerran avasi suunsa ja selitti hyvin uskottavasti, että kirje sisälsi salaisen tiedon, joka piti toimittaa naiselle Ruotsiin, naiselle jonka sulhanen oli aktivisti ja joka oli hiljattain pidätetty Suomessa. Morsian tiesi hänen toiminnastaan ja nyt pelättiin, että venäläiset vakoojat löytävät morsiamen ja saavat hänet pettämään pidätetyn. Asialla oli kiire. Olimme ymmällämme, mutta toistaiseksi pysyttelimme omassa kuoressamme.

Konduktööri tuli nyt toisen kerran. Mukanaan hänellä oli santarmi, jonka käyrä sapeli kolisi yli kynnyksen. Konduktööri sulki ovet ja selitti, että ne avattaisiin vasta Torniossa. Jännitys kiristyi yhä kammottavammaksi. Matkatoverimme näytti hermostuneelta. Hän käänteli ja vääntelí "Hufvudstadsbladetia" ja sitten tuli se hetki, kun luonto pakotti hänet vaunun WC:hen. Nopeasti Alfred S. totesi, että sanomalehti oli osoitettu insinööri F. Vikmannille Vaasaan. Nimi oli tuttu ja

jännitys miestä kohtaan lieveni. Todennäköisesti hän oli meikäläisiä. Päätimme kuitenkin säästää luottamuksemme Ruotsin puolelle. Kuitenkin sovimme, että ollessaan kaksin miehen kanssa ravintolapöydässä Alfred S. yrittäisi saada hänet kertomaan enemmän itsestään. Pääsimme nimittäin ravintolavaunuun. Kaikki tämä antoi meille enemmän luottamusta miestä kohtaan.

Rajan yli Ruotsiin

Torniossa vallitsi sanoinkuvaamaton tungos tullissa, jossa matkustajat tarkastettiin ja kaikkia epäiltiin. Ei ollut mikään helppo juttu ylittää raja. Kansaa monesta maasta, köyhiä ja rikkaita, oli karkotettu Venäjältä. Tornio oli kai ainoa paikka, josta pääsi maasta pois. Siellä oli myös lihavia ruotsalaisia liikemiehiä, joiden piti matkustaa kotiin Ruotsiin. Niin, ja sitten olimme me ja muut, jotka olivat pakomatkalla. Passit piti ensin tarkastaa. Me kirosimme äänekkäästi viivyttelyä. Tämän jälkeen piti läpäistä ruumiintarkastus.

Santarmeilla oli meitä kohtaan erikoinen mielenkiinto, sillä passimme ikään kuin katosivat. Vieras matkakumppanimme, jota me tarkastelimme nyt hieman miedommalla tavalla, puhui jonkin verran venäjää ja yritti nyt avuliaasti kysellä puolestamme minne passimme olivat hävinneet. Tällöin sattui jotain, joka sai aikaan vaihtelua ajatuksiimme. Kyömyselkäinen lyhytkasvuinen herra, jonka tosin olimme huomanneet jo aikaisemmin hänen ulkonäöstään johtuen ja jonka voi olettaa olevan paikkakuntalainen, koska hän vietti aikaansa ihmisvilinässä, otti asiakseen törkeästi kysyä avuliaalta matkakumppaniltamme syytä hänen kiinnostukseensa "poikien passeihin", kuten hän sanoi.

Tässä oli jotain mätää. Matkakumppanimme näki aiheelliseksi vetäytyä näyttämöltä. Hänellähän oli aikomuksena lähiaikoina palata Suomeen.

Pian huomasimme myös kyömyselän toverin. Hän oli ruotsia suomalaisittain murtaen puhuva, 30–40-vuotias heikkorakenteinen ja keskipituinen. Hänellä oli päällään miehen puvun ruskea takki, ruskea hattu ja jaloissa hänellä oli ruskeat pieksut. Minun mielestäni hän oli lähinnä jätkien joukkoon kuuluva tyyppi. Tämä meidän mielestämme kauhean näköinen tyyppi alkoi esiintyä aktiivisesti, siten että hän yritti kuunnella epäilyttävien ihmisten puheita. Silloin tällöin hän kuunteli meitäkin, vaikka varovainen puhetapamme ei olisi pitänyt lisätä hänen kiinnostustaan.

Pitkään odotettuamme saimme vihdoin passimme – viimeisimpinä – yhdessä kahden muun Ylimarkusta kotoisin olevan pojan kanssa. Ruotsin puolella osoittautui, että myös he olivat saksanmatkalaisia. Viranomaiset epäilivät siis meitä kaikkia, vaikkakaan he eivät nähneet syytä pidättää meitä. Riensimme nyt iloisina siihen "Pirunreikään" Suomen ja Ruotsin välissä niin kuin ruotsalainen liikemies paikkaa nimitti vihaisena tullitarkastuksen hitaudesta ja ruumiintarkastuksesta.

"Reikä" oli todella reikä sanan varsinaisessa merkityksessä. Se oli kapea käytävä kahden aidan välissä. Siitä piti mennä vuorotellen kiirastulen läpi. Venäläinen sotilas valvoi sisäänkäyntiä ja tullinuuskijat tonkivat muiden tavaroita. Odottavien jono ja tarkastajien hitaus ärsyttivät ulkomaalaisia siinä määrin, että vartijan oli kutsuttava paikalle venäläinen santarmiupseeri.

Santarmiupseeri saapuessa yksi tullivirkamies tutki matkalaukkuani ja toinen lompakkoani ihmetellen pientä matkakassaani Ameri-

kan matkaa varten. Huolellisesti valehtelin rikkaasta sedästäni Sundvallissa. Virkamies kehotti minua näyttämään mahdollisia muistiinpanokirjojani tai muita vastaavia tarkastusta varten. Minulla oli vanhastaan tapana pitää taskussani pientä muistiinpanokirjaa, mutta nyt se oli kuin poispuhallettu. Taskuni käännettiin nurin hermostuneesti ja venäläinen näytti kärsimättömältä. Samalla santarmiupseeri tuli paikalle pelastavana enkelinä. Hän antoi käskyn, että ”reikä” oli avattava vapaaksi matkustajille. Muistan, että tartuin avoimeen matkalaukkuuni ja ihmisvirta vei minut ulos vapauteen.

Olimme kaikki näin selvinneet tullista ja edessämme oli virta, jonka toisella puolella häämötti vapaa Ruotsi. Paikalla oli turkiksilla vuoratut reet ja hevoset oli käännetty rintama länteen päin. Me ryntäsimme lähimpää rekeen ja ryömimme lämmittäviin turkiksiin ja kulkusten kilistessä hevonen ravasi leveän joen yli kohden vapautta, sitä vapautta, joka olisi johtotähtemme tulevina aikoina. Olimme hyvillä mielin kaiken sen riesan jälkeen, joka meillä oli ollut Suomen puolella, ja kun joku ehdotti, että laulaisimme Porilaisten marssin, niin kaikki yhdyimme siihen koko sydämestämme.

Ensimmäisenä tekonamme Haaparannassa tutustuisimme kiusankappaleeseen matkaltamme Seinäjoelta Tornioon. Insinööri Vikmannin tehtävänä oli matkustaa Tanskaan liikeasioissa. Ruotsissa hänellä oli hoidettavanaan salaisia asioita, joista yksi oli ilmoittaa naiselle Sundsvalliin sähkeitse Haaparannasta tulostaan.

Tämän kertomuksen saimme kuulla kahvilassa lähellä Haaparannan rautatieasemaa juodessamme kupin kahvia. Samaan aikaan kahvilaan ilmestyi ”tukkijätkä” Torniosta. Hänkin tilasi kahvin. Koska

kahvilassa ei ollut muita asiakkaita, hän kenties tunsi olonsa kotoisaksi ja näki asialliseksi aloittaa törkeästi keskustelun kanssamme.

”Tiedättekö, että suomalaisia matkustaa Saksaan saadakseen siellä sotilaskoulutusta?”

Kukaan ei vastannut hänen kysymykseensä. Hetken kuluttua hän lisäsi:

”Eilen matkusti Tukholmaan suuri joukko jatkaakseen sieltä edelleen Saksaan. Jos teilläkin olisi halua matkustaa, niin voisin kyllä järjestää asian”.

Kellään meistä ei ollut sellaista halua. ”Me menemme Sundsvalliin”. Siihen tietoon hän sai olla tyytyväinen. Insinööri Vikman näki aiheelliseksi poistua seurastamme, sillä kuten tiesimme, hänen piti palata ”paratiisiin” pikapuolin.

Rautatieasemalla näimme jälleen miehen, joka näytteli jääkärivärväriä. Hän pysytteli koko ajan läheisyydessämme kuunnellen meitä ja kun lähestyimme matkalippujen myyntiluukkua hän tuli mukana. Hänen tarkoituksensa oli tutkia mihin olimme matkalla. Vedimme kuitenkin häntä nenästä, sillä menimme odotushuoneeseen ja aloitimme hyvin äänekkään keskustelun murteellamme. Sillä aikaa Alfred B. hiipi pois ja kävi ostamassa meille kaikille liput Tukholmaan.

Juna veti raskaat huokauksensa ja puhalsi paksuja valkoisia savupilviä kohden sinistä taivasta, kun heilautimme itsemme vaunun rappusille. Meidän ”värvärimme” yritti päästä joukkoomme, mutta hänet työnnettiin alas rapuilta, kun juna lähti liikkeelle. Hyvästely oli suoraan sanoen epäystävällinen. Mihin ”tavaritsi” sen jälkeen hävisi, jäi meille tietymättömäksi. Hän oli ja jäi pois näköpiiristämme.

Olimme väsyneitä kaikkien seikkailujemme ja yövalvomistemme jälkeen. Etsimme siistin vaunun, jossa voisimme oikoa jäseniämme. Emme olleet istuneet kauan, kun näimme epäilyttävien henkilöiden menevän vaunumme läpi ja viimein palaavan ja asettuvan meidän lähellemme. Heitä oli kaksi. Toinen oli krimiturkkiin pukeutunut tummanpuhuva herra, jota kaikkein vähiten voisi kuvitella pohjoismaalaiseksi. Toinen oli pitkä hollantilainen, joka sanoi olleensa Etelä-Venäjällä. Kaikesta päätellen he olivat tuntemattomia toisilleen. Hollantilainen vaikutti reilulta, eikä ollut aihetta epäillä häntä ohranan kätyriksi. Toinen vaikutti jotenkin epämiellyttävältä ja vastenmieliseltä. Hänen vilkkaat silmänsä saivat meidät vakuuttuneiksi, että hänen torkkumisensa oli opiskeltua peliä.

Loppuyö oli miellyttävä. Matkan varrella joltain asemalta oli noussut kansallispukuista nuorisoa junaan ja pian heräsimme ihanaan hanurimusiikkiin ja tyttöjen nauruun. Vasta aamutuimaan seurue poistui viihdyttävän yön jälkeen.

Kun jätimme junan Tukholmassa, tummanpuhuva herra seurasi kintereillämme. Häntä näytti kiinnostavan osoitteemme Tukholmassa, sillä hän kuunteli tarkoin antaessamme osoitteen kuljettajalle. Muutimme osoitteen kuitenkin matkan aikana ”Blå Bandet”-hotelliksi. Se oli hotelli, jota oli meille Vaasassa suositeltu pakopaikaksi.

Seuraavana päivänä menimme ”sotilastoimistoon”, joka hoiti saksanmatkaajien etappitoiminnan Ruotsissa. Osoitteen olimme saaneet Vaasassa E. Sundqvistiltä. Siellä tapasimme maisteri E. A. Fabritiuksen – tunnetun pelottoman maastakarkotetun miehen. Jo vuosina 1903 ja 1904 hän oli ollut mukana kutsuntalakoissa. Hän oli vieläpä marssinut Lockstädter Lagerissa – paikannimi, jonka kuulimme nyt ensim-

mäisen kerran elämässämme. Hänen glooriansa vapaustaistelijana loisti yhä vahvempana, kun hän kertoi meille asioista, jotka olivat meille täysin uusia. Saimme kuulla ”Pfadfindereistä” ja tulevaisuudensuunnitelmista Saksassa. Se oli ensimmäinen luento sotilaallisesta järjestyksestä. Saimme kuulla aterioinnista armeijassa ja ”Putzgeldistä”, joka maksettaisiin. Matkamme Tukholmasta oli jo järjestetty, meidän oli vain ilmestyttävä rautatieasemalle samana iltana.

Keskustelumme aikana joku tuli vilkaisseeksi alas kadulle ja huomasi siellä tummanpuhuvan henkilön, joka oli ollut junassa Tukholmaan. Fabritius otti asian rauhallisesti ja ilmoitti, että tällaiset henkilöt ovat ennenkin olleet kiinnostuneita hänen toimistostaan ja että hän oli ilmoittanut niistä Tukholman poliisille. Myös nyt hän soitti asianomaiselle ja kertoi löydöstään. Pieni poliisikuulustelu asianomaisen kanssa vaikuttaa aina viilentävästi joksikin aikaa, hän kertoi.

Käytyämme toimistossa meidän oli valmistauduttava matkan jatkamiseen. Ostimme mm. ruotsalais-saksalaisia sanakirjoja ja tupakkakaupasta suomalaisia savukkeita, jotka tullin ansiosta olivat tavattoman kalliita.

Matkasta Malmööseen ei ole paljon kerrottavaa. Nukuimme hyvin makuuvaunussa ja heräsimme vasta konduktöörin ansiosta. Tullessamme Malmön asemalle näimme ikkunasta joukon nuoria miehiä, jotka hyppäsivät ulos toisesta vaunusta. He olivat suomalaisia poikia työvaatteissaan ja ilman passia. He olivat ylittäneet rajan Ruotsiin ja olivat matkalla Lockstädter Lageriin. He olivat varmasti näky malmöläisille pieksusaappaissaan, joista osassa oli koreat nauhat ympärillä. Karvalakeissa oli roikkuvat niskasuojat ja kaulan ympärillä oli sen ajan työntekijöillä kirkuvanväriset kaulanauhat.

Kauempana seisoi kaksi nuorta miestä, jotka puhuivat sanomalehtipojan kanssa. Huomasi, että he olivat samalla asialla kuin me, sillä he seurasivat, kun me lähdimme liikkeelle. Koska heillä oli ruotsalaisia lehtiä, ymmärsimme että he puhuivat ruotsia. Ryhdyimme keskustelemaan heidän kanssaan ja kuulimme, että he olivat paenneet avoimella veneellä Pietarsaaresta ja saaneet kamppailla elämästään 20 asteen pakkasessa. Myöhemmin Saksassa saimme tietää, että toinen oli Holger Ramstedt, joka ase kädessä oli ollut vapauttamassa johtaja Sten Holmia Pietarsaaren poliisiputkasta. Sen jälkeen sekä vapauttaja että vapautettu olivat ylittäneet Merenkurkun läpi jään ja veden.

Meren yli Saksaan

Meillä oli myrskyinen yö lautalla matkallamme Malmöstä Sassnitziin. Minä tulin merisairaaksi ja sain uhrata punssini kaloille. Laiva keinui ja iso aalto löi yli kannen kastellen minut, sillä olin kannella hakemassa raitista ilmaa lääkkeeksi meritautia vastaan. Minulla ei ollut ylimääräistä pukua, minkä takia minun piti kuivattaa märkä pukuni ”lestin” päällä ruokasalissa.

Sassnitzissa meidät otti vastaan jääkäri Lockstädter Lagerista, ryhmänjohtaja Helsingius. Hän järjesti meille hotellihuoneen. Ensimmäinen vaikutelma uudesta isänmaasta ei ollut parhaasta päästä. Kylmästä hytisten tulimme hotelliin toivoen pääsyä lämpimään ja mukavuuksiin. Hotellihuone oli lämmittämätön eikä kahvikaan maistunut. Sen mukana saimme kerman sijasta maitoa. Sängyissä oli untuvapeitot, joka oli meille uutta, mutta onneksi ne lämmittivät, minkä ansiosta voimme nukkua ensimmäisen yömme uudessa ”isänmaassamme”.

Junamatkan aikana teimme pysähdyksen Stralsundissa ja tutkimme vanhaa kaupunkia, jossa oli ruotsalaisia muistoja 30-vuotisen sodan ajoilta. Vaelsimme suljettuna joukkona pitkin hevoskatua. Lukuisat ihmiset tarkastelivat meitä ovista ja ikkunoista. Kenties hyvät kaupunkilaiset luulivat, että isompi sirkusjoukkue oli saapunut paikkakunnalle, ja olettivat, että olimme lähinnä jääkarhunkesyttäjiä. Vähitellen kokonainen lauma lapsia kerääntyi joukkomme ympärille. He tuijottivat meitä niin, että kompastelivat omiin jalkoihinsa. Joku joukosta vieläpä kysyi olimmeko eskimoita. Jos katsoi asiaa kaupunkilaisten näkökulmasta, niin asiassa ei ollut mitään ihmettelemistä. Päällikkö oli tosin komea ja hyvin pukeutunut, mutta tällaisen joukon kärjessä häntä helposti voitiin pitää sirkuksen johtajana. Kuka olisi katsellut tavallisesti pukeutuneita, kun oli mahdollisuus nähdä suomalaispojat uniikeissa tukinuittajan asuissaan? Jopa pieksujen nokat näyttivät haasteellisilta.

Muistan erityisesti Korhosen, joka lienee ollut meistä aidoin. Hän oli tukeva ja lyhyt kasvultaan. Sitä paitsi hänen säärensä olivat rokokootyyliä ja ne oli koristeltu ohutpohjaisilla pieksuilla, jotka oli tehty värjäämättömästä nahasta ja tervattu alaosastaan. Housut ja avoinna retkottava takki olivat nähneet loistonsa päivät ja niissä oli nyt pihkatahroja. Paidankaulus oli korvattu kirjavalla kaulaliinalla, jonka väriä ei voinut määritellä. Hänen tuuheat kulmakarvansa ja roikkuvat viiksensä muistuttivat lähinnä mursua. Oljenkeltainen otsatukka pisti esiin nuutuneen karvalakin alta. Karvalakin villaiset korvasuojukset heiluivat tuulessa.

Muutama oluttuoppi oli pannut hänen verensä virtaamaan nopeammin ja hänen edelleenkin kuiva kurkkunsa vaati lisää. Hän syljes-

keli ja kirosi kadotusta, johon oli joutunut. Asemalla, juuri ennen lähtöä, hän oli puhtaalla suomenkielellä tilannut tuopin olutta, mutta hänelle oli vain puistettu päätä. Kun hän pyysi apua johtajaltamme, tämä oli vain sanonut, ettei hän tarvinnut enempää juomista ja että saisimme käydä vähän kaupungilla tuulettumassa. Janoinen ystävämme oli jo 30-vuotias mies, joka oli jättänyt perheensä ja riippumattoman elämänsä erämaassa tullakseen sotilaaksi lukemattomine velvollisuuksineen. Oikeuksia, jos sellaisia oli, hän ei koskaan oppisi. Hän ei tulisi toimeen järjestyssääntöjen ja lakipykälien kanssa. Hänellähän ei ollut mahdollisuutta käydä koulua ja laaja maailma oli hänelle hämärä käsite.

Matka Hampuriin – seuraavaan päämääräämme – tarjosi meille paljon uusia vaikutteita ja antoi aiheen vilkkaaseen mielipiteen vaihtoon. Saksalainen järjestys oli silmiinpistävää ja sai tunteen, että on joutunut suureen koneistoon, jossa oli seurattava mukana, jottei joutuisi puristetuksi hengiltä. Suomessa esimerkiksi kilisteltiin kelloja ja vihellettiin erilaisiin pilleihin ennen junan lähtöä, sitten ihmiset tunkivat ylös vaunun rapuille kauan vielä junan lähdettyä liikkeelle. Saksassa asia oli hoidettu hyvin yksinkertaisesti. Kun lähtöaika oli koittanut, konduktööri sulki vaunujen ovet ja samalla juna lähti. Se, joka kuhnusteli eikä seurannut, sai vain luvan heiluttaa kättään hyvästiksi poistuvalle junalle ja odottaa seuraavaa vuoroa.

”Achtung Spiongefahr”-kilpiä näkyi joka puolella. Tällainen kilpi Suomessa olisi lähinnä ollut varoitus suomalaisille Venäjän valtion vakoojista. Se antoi ajattelemisen aihetta.

Huomiomme kiinnittyi sotilashenkilöihin, jotka ilmestyivät vaunun ikkunaan. Tavallisesti he olivat vartiosotilaita, jotka ryhdikkäinä, kiil-

tävissä saappaissaan, harmaissa univormuissaan ja komeissa terävä-kärkisissä kypärissään vartioivat valtion omaisuutta. Näimme jääkärin vihreässä univormussaan ja päässään hirveä päähine. Pitäisikö meidän käyttää sellaista? Saimme tietää, että päähine oli nimeltään ”Tschako” ja että niitä oli kyllä ihan tyylikkäitäkin, mutta saksalaiset käyttivät arkisin ”alter Fritz” varusvarastokappaleita.

Johtajamme kertoi, että saksalainen marssi ja erityisesti paraati-marssi oli erittäin vaikea oppia. Hän valmisti meitä rangaistusmarssiin ja muihin kiusoihin, jos emme osoittaisi suurinta mahdollista kiin-nostusta sotilaskoulutukseen.

Hampurissa meidät vietiin hotelliin ja saimme kuulla, että meidän pitää pysyä sisätiloissa, että emme joudu poliisin kynsiin ulkomaalai-sina ja siten paljastaisi Lockstädter Lagerin. Tulevina preussilaisina tottelimme kiltisti ja tyydyimme tutustumaan ”hotelliimme”. En tänä päivänäkään tiedä minkä laatuisesta hotellista oli kysymys. Varmaa on, että ensimmäisen kerran elämässäni tutustuin lutikkaan, joka kä-veli huovallani. Kaikella on alkunsa tässä maailmassa ja paljoon voi tottua. Kuusi kuukautta myöhemmin omistin itsekin lukuisan määrän samaa sukukuntaa. Silloin oli jo maailman luonnollisin asia omistaa näitä syöpäläisiä, sellaisia, joilla oli ”rautaristi” selässä niin kuin niitä rintamalla nimitettiin.

Perillä Lockstädter Lagerissa

Saapuminen Lockstädter Lageriin tapahtui seuraavana päivänä lou-nasaikaan. Rautatieasemalla meidät järjestettiin kahteen riviin. Meitä oli noin 20 miestä. Jako neljään oli ensimmäinen komentosana. Sitten

komennettiin kääntymään oikealle ja joukko lähti marssimaan leiriin ”herra ryhmänjohtaja” keulassa. Kahvilat, oluttuvat ja kaupat reunustivat leiriin johtavaa kyläkatua. Suuressa tiilirakennuksessa oli kilpi, joka osoitti, että siellä oli sotilaskoti – mikä se sitten lienee ollutkin. Kasarmien ohi katsottaessa näki pyöreän tornin, jossa oli kuula huipulla. Tämä oli ”Wasserturm”, jonka kuuli mainittavan enemmän kuin useasti suuntapisteenä, kun tuli komento ”Schwärmen”. Kylän puolivälissä käännyimme sisään valtavasta portista, leirin pääsisäänkäynnistä. Tässä oli myös päävartio ja vartiossa nostomies. Kuvaannollisesti sanoen suljettiin meiltä portti kolmeksi kuukaudeksi – alokasajaksi.

Kuljimme edelleen leirikatua, jota reunustivat puut ja piikkilankaesteet. Vasemmalla oli asuintaloja ja oikealla tilavia pihoja ja parakkeja, jotka oli tehty ristikkorakenteisina tiilestä. Muutama saksalainen sotilas oli vaaleansininen työpuku päällään siivoamistyössä. Kaikilla oli suussaan tupakkavehkeet – koristeellinen posliinipiippu, joka roikkui leuan alapuolella. Kaikilla oli viikset – keisarin malliin – kärjet vahattuina ja komeasti ylöspäin käännettyinä. Pyöreät punaharmaat lakit istuivat suoraan päässä ja kokardi keskellä nenän kohdalla. Jotkut vilkaisivat meitä muuttamatta ilmettäkään. Selvästikin he ajattelivat, että pian me saamme tarpeeksemme sotilaselämästä.

Äkkiä näimme toisenlaisia sotilaita. Päälle oli ripustettu sininen esiliina ja kädessä oli ruokailuastioita. Käynnissä oli astioiden pesu vesipumppujen luona. He tunsivat meidät. Meissä oli oikeat tunnusmerkit. Hetkessä he olivat piikkilanka-aitauksen luona, kun me pysähdyimme tien puolella.

”Tervetuloa”, ”välkomna”, ”vart fan ska ni ta vägen”, ”mutta ei ole totta, tuollahan on Ramström ja Larsson”, huusi Junnila falsetissa.

”Onko teillä savukkeita mukananne Pietarsaaresta? Täällä saatte ”Milchsuppea” tilalle”, huusi toinen.

Veteraaneilla oli hauskaa kunnes saavuimme kapean sisäänkäynnin luo, jossa ”vastaanottokomitea” hävisi.

Keskipitkä, suoraselkäinen, viiksekäs, karski vääpeli Peper, jolla oli miekka ja muistikirja työnnettynä asetakin toisen ja neljännen napin väliin, tuli pesästään ottaakseen meidät vastaan. Ei mitään tervetuliaistervehdystä. Yritimme seisoa perusasennossa ja ryhmänjohtajamme ilmoitti meidät saksaksi. Hänen polvensa tuntuivat vapisevan. Lyhyt käsky vääpeliltä ja kaikki oli ohi. Meidät ohjattiin ”Stubeen”, majapaikka noin 20 miehelle ja täällä saimme pian tutustua korpraalikunnan päällikköön Pelle Ekholmiin. Hänellä oli vihreä lakki ja univormu, jossa oli vyö ja pistin ja siinä vihreä tupsu. Hänen takanaan häämötti toinen henkilö, myös täydessä varustuksessa. Hän näytti nuorelta pojalta ja kutsui itseään Branderiksi. Hänestä tulisi meidän varakorpraalimme.

Tupamme oli ristikkorakenteisessa tiiliparakissa. Sisäpuolella seinät oli kalkittu valkoisiksi. Kaksoissängyt, jakkarat, seinään kiinnitetyt kaapit päämme korkeudella sekä kolme maalaamatonta pöytää kuuluivat inventaareihin. Katosta riippui öljylamppu. Tuvan lämmittämiseen hiilillä oli suuri musta peltikamiina.

”Essenholen” huusi korpraalikunnan varajohtaja. Komerosta jaettiin ruosteiset ja hyvin likaiset ruokapakit. Kun tie ohitti vesipumpun, pidettiin tauko pakkien hiekkapesua ja hankausta varten. Olimme yksinkertaisesti masentuneita tässä alennuksen tilassa eikä mielentila

parantunut porkkanakeitosta, jonka mausteet polttivat kielen. Kuiva-annos käsitti palan margariinia ja limppua sekä muutaman sokeripalan.

Tottumattomana keittoon en pystynyt syömään kuin puolet ja loput tyhjensin tynnyriin. Toiset kaatoivat pois koko annoksen. Sitten tuli puhetta kanttiinista, josta olimme kuulleet.

”Jawohl!”, sanoi Brander hienostuneella ja hitaalla tavallaan, ”Kyllä te saatte mennä kanttiiniin, mutta säästäkää pennosianne, sen neuvon annan teille. Ruoka on hyvää ja ennemmin tai myöhemmin tulette siitä pitämään”.

Vöyrin jääkäreitä Lockstäder Lagerissa

3
Alokasaika

Jääkäritovereita

Olimme tuskin ehtineet lämmetä lumpuissamme – likaiset, rikkinäiset harmaat univormut – kun korpraalikuntaamme tuli muutos. Ekholm siirrettiin vasta muodostettuun 4. komppaniaan ja hänen tilalleen saimme Bernhardtin, joka osasi täydellisellä saksankielellä, suomeksi ja ruotsiksi haukkua meidät kaikkine ilkeyksineen. Saimme myös uusia alokkaita ja osa ”vanhasta kaartista” komennettiin toisiin korpraalikuntiin.

Uusien joukossa tutustuimme humoristiseen T. Laatikaiseen, vähän satiiriseen, kun tarvittiin, mutta aina hyvällä tuulella olevaan. Sitten meillä oli jääkärimarssin tekijä, hienotunteinen ja lukenut H. Nurmio. Meillä oli myös nyttemmin tunnettu laivanvarustaja R. Nordström, joka ennusti meidän tulevaisuutemme ja myös oman tulevaisuutensa, jonka hän myös toteutti. Hänen selostuksiaan kuunteli mielellään. Ne

olivat sen ajan ”puskaradio”. Hänen mukanaan tuli E. Kohlman, joka oli yksin Helsingistä ja oli sen tähden jonkun verran tärkeilevä. Hänellä oli hobbynä piirtää metsoja, mikä oli hänelle helppoa, sillä hän tiesi tarkalleen kuinka monta sulkaa ja untuvaa sellaisessa oli. Jonkin aikaa hän tunsi olevansa sorrettu, kun Zugfuhrer (joukkueenjohtaja) H. Öhqvist komensi ”Stillgestanden! Kohlman auch!” Mutta Nordström lohdutti häntä sanomalla, että Öhqvist varmaan ajatteli tehdä hänestä upseerin. Eräs, joka sai eniten hikoilla, oli laulaja ja oikeusoppinut S. Kronholm. Hänellä oli kapitaalia ja hän piti vanhasta juustosta, jota hän vaihtoi ”Bieriin”. Mutta ajan kuluessa hänestäkin oli tuleva laiha niin kuin meistä muistakin.

Vanhemmista on mainittava Ramstedt, joka oli hiljainen ja halusi mieluimmin teknistä työtä. Hänet nimitettiin kamiinanlämmittäjäksi ja öljylampun sytyttäjäksi. Tehtävään kuului varastaa hiiltä silloin kun se oli tarpeellista. Toinen pietarsaarelainen, Larsson, piti joskus vapaammasta elämästä, minkä takia hän – silloin kun se palveluksen kannalta oli mahdollista – karkasi noin kymmenen kilometrin päässä olevaan Hohenwestedtiin ostaakseen vehnälimppuja, jotka hän sitten möi. Ylpeä Bromsen tunsi itsensä haavoitetuksi, jos hänen piti ylimääräisesti heittäytyä maahan. Hänellä oli rahoja säilytettävänä vääpelin luona ja siksi ylimääräinen vaiva oppia niin paljon saksaa, että sai nostettua rahaa yksin komppanian kansliassa, kunnes kapitaali oli käytetty. Sippus oli se, joka piti lippua korkealla. Hän ilmoittautui värväriksi Suomeen. Se onnistui häneltä.

Siellä oli myös muita alokkaita, kaikki erilaisia luonteeltaan, mutta kaikki korpraalikunnassa tekivät parhaansa, että ei aiheutettu kollektiivisia rangaistuksia koko komppanialle.

Alokaselämää

Ennen kuin saimme pukeutua kunniakkaisiin ”lumppuihin”, meidän täytyi käydä läpi kirpunhävitysprosessi ja kylpeä. Se oli tapaus sinänsä. Univormu kainalossa menimme niin kutsuttuun saunaan. Lämmittämättömässä etuhuoneessa riisuimme siviilivaatteet, jotka vietiin kirpunpoistouuniin. Sitten menimme saunaan. Myös sauna oli lämmittämätön ja siinä oli sementtilattia. Kylmää vettä tihkui katosta. Kun ei kukaan ollut talviuimari, niin tulos oli mikä oli. Siitä tuli yksinkertaisesti vihaiseksi, mutta ei siinä uskaltanut ruveta protestoimaankaan. Univormut vedettiin päälle. Ne olisi oikeastaan ensin pitänyt pestä kuumalla vedellä ja saippualla. Ja sitten saimme omat vaatteemme, jotka olivat kuumat ja napit polttivat ja karvalakit näyttivät suurilta rusinoilta. Laatikainen kiristi omansa nyrkin päälle ja se oli kuin päänahka paluumarssilla. Brander juoksi perässä ja huusi ”maulhalten und aufbleiben!” Kylvystä tultua komennettiin ”Putz und Flickstunde”, ja niin ryhdyimme korjaamaan univormun repeytymiä ja pesemään sitä kylmävesipumpulla. Työasuksi olimme saaneet sinisen esiliinan. Se haisi vahvasti ”tehdasöljyltä”.

Pian jaettiin myös aseet ja muut kenttävarusteet. Kaikki käytettyjä ja ne täytyi puhdistaa. Kiväärit – venäläistä mallia, sotasaalista – olivat suuri pettymys. Miksi meitä piti aliarvioida, kun saksalaisilla oli ”oikeat” kiväärit? Bernhard ei pitänyt kritiikistä. Ettekö käsitä idiootit, että tällaisia kivääreitä käytämme Suomessa? Ja siihen asia jäi. Nyt oli vain hangattava ruosteiset rihlat kirkkaaksi, ilman hiekkaa tai muita

aineita, jotta rihlat eivät vahingoittuisi Kun tappurat eivät riittäneet, otimme villatuppoja ryteiköstä metsästä, jossa lampaat olivat käyneet laitumella ja repineet turkkejaan.

Sairaanhoito oli järjestetty tavalla, joka alkoi kasvattaa vastenmielisyyttä kaikkea saksalaista sotilaskoulutusta vastaan heti alussa. Esimerkkinä voin mainita seuraavan jutun. Eräänä päivänä minulla oli kuumetta ja minun piti mennä sänkyyn. Seuraavana aamuna päivystävä lääkintäupseeri huusi: ”Jemand krank?” Ilmoittauduin. Kun toverini olivat lähteneet, päivystävä lääkintäupseeri tuli uudestaan harjoituksiin ja asetti sairaat riviin komppanian kanslian eteen. Sitten vääpeli tuli miekka kyljessään ja muistikirja rinnassaan ja näytti vihaiselta. Hän kysyi päivystävältä, mitä itse kutakin vaivasi ja antoi käskynsä. Komennettiin käännös oikeaan ja marssittiin kohden sairastupaa. Sinne emme koskaan päässeet, mutta sen sijaan pataljoonan jalkinevarastoon. Meidän piti heittää jalkineita huoneesta toiseen. Pääräni särki ja minun täytyi istuutua, minkä takia sain haukkumiset rumine sanoineen varusmestarilta. Lounasaikaan päätin mennä sänkyyn, vaikka ryhmänjohtaja luki minulle lakia. Seuraavana aamuna huudettiin jälleen ”Jemand krank?”, mutta kieltäydyin ilmoittautumasta ja jäin sänkyyni. Ihme kyllä, siitä ei ollut mitään seurauksia, ja parin päivän kuluttua olin jälleen terve.

Kerran minulla oli kunnia käydä Savoniuksen luona hammaslääkärin vastaanotolla. Hän polki porakonetta freneettisesti ja veti ulos hermot kipeästä hampaasta. Kun yritin huutaa, hän käski pitää turpani kiinni. Ihme kyllä paikasta tuli hyvä ja se kesti monta vuotta. Hänen luonaan eivät neititavat käyneet.

Ruokatilanne kävi yhä polttavammaksi talven kuluessa. Alussa sai ostaa kaupoista yhtä ja toista, mm. sokeria ja voita, mutta joulun jälkeen vapaa kaupankäynti loppui. Ruokapakkien sisältö ja kuivamuona kävivät yhä huonommiksi. Kuiva-annokset saattoivat olla pahentuneita, esim. mädäntyneitä sillejä. Niiden piti olla särvintä sekä mustalle korvikekahville että perunalimpulle. Kerran eräs korpraalikunta järjesti sillit tulitikkujaloin varustettuina marssimaan kohden jätetynnyriä. Seurauksena oli rangaistusmarssi. Marmeladia nimitettiin joskus voiksi ja se sai sitten olla Hindenburg-voita.

Alituinen epämiellyttävä nälkä teki meidät kekseliäiksi. Ennen kaikkea oli keksittävä keinot kiertää kaikenlaiset kulkumääräykset. Varuskunnassa oli teitä, joissa oli kilvet ”nur fur Offiziere”. Käytimme kuitenkin maaston suomia mahdollisuuksia, kun suoritimme hankintoja leirin ulkopuolella usein kaukana Lockstädter Lagerista. Alueella oli talonpoikia, jotka möivät leipää nälkäisille sotilaille.

Suosittu laji oli hiipiä naapurijoukko-osaston keittiöön noutamaan ”lisuketta”, niin kuin sitä nimitettiin. Peltimuki vyössä hiivimme pensaikon läpi ja pitkin seiniä päällystön silmiltä piilossa saadaksemme ylimääräisen annoksen ruokaa. Bromssin ja minun ensimmäinen retkeni onnistui hyvin. Eräässä pusikossa tapasimme nälkäisen miehen, joka lusikoi itseensä makaronipuuroa. Ensin hän oli nolostunut, koska oli vanhaa aatelia, ja selitti, että nälkä oli pakottanut hänet hankintaretkelle. Sitten hän näytti meille avuliaasti aaltopeltisen parakin, josta herkut voisi saada. Myös me saimme oikein reilun aterian ja vähän vielä lisää, jonka vaihdoimme savukkeisiin

Viihdytystilaisuuksia oli vähän Lockstädter Lagerissa. Ne rajoittuivat joulujuhlaan ja ”Liebesgaben”-pakettiin ”omiltamme Ruotsista”

– saippuanpala tai jotain vastaavaa ja parempaa syötävää. Runeberginpäivää juhlittiin urheilemalla. Keisarin syntymäpäivä oli tietenkin vapaapäivä. Sunnuntait ja pyhäpäivät olivat virallisesti vapaa-aikaa, mutta sen vieton suhteen asia oli vähän niin ja näin. Silloin koko komppania sai marssia rangaistuksena siitä, että joku oli toiminut vastoin sääntöjä.

Vastalahjaksi synnintekijät saivat ”remmiapellia” ”Gott mit uns”-vöillä. Tarkemmin sanoen synnintekijä pantiin mahalleen lattialle ja hänelle annettiin selkään vöillä, joiden soljissa oli mainittu kirjoitus. Voidaan aina keskustella oliko siitä mitään hyötyä. Joka tapauksessa jatkuva marssiminen oli keino pitää väki poissa tappeluista ja riidoista sekä estää heitä myöhästymästä iltalomilta.

Alokkaana

Kenttävarusteissa

Tauko taisteluharjoituksissa Lockstädter Lagerissa

Loppukoe

Alokasaikana oli vuorotellen luentoja ja harjoituksia. Paraatimarssia ja kivääriotteita harjoiteltiin rajattomasti. Jopa ampumaketjussa vaadittiin ojennusta. Koskaan ei saanut mitään tunnustusta. Väitettiin, ettei esimies saanut osoittaa heikkoutta menettelemällä näin. Seisottuamme, juostuamme ja ryömittyämme kolme kuukautta Hollsteinin nummilla, jossa talvituulet saattoivat olla purevan kylmiä, seurasi A-luokan koe. Sen jälkeen olisi todellinen sotamies. Piti osata vähän saksaa, tuntea joukko sääntöjä ja ennen kaikkea marssia ja harjoitella ”tadellost”. Tämä koe oli monelle aika vaikea ja varsinkin saksankieli oli melkein mahdotonta tavalliselle suomalaiselle. Tämän takia asiaa oli katsottava sormien välistä. Esimerkiksi aikaisemmin puheena ollut Korhonen ei oppinut muuta kuin laskemaan ”ein vai rai”, mutta koska hän oli lyhin vasemmalla sivustalla ja takarivissä, niin kaikki meni hyvin.

Korpraalikuntamme valmistautui hermostuneena kokeeseen, jota edelsivät järjestäytymiset ja kertaamiset. Määrätyllä kellonlyömällä seisoimme yhdessä rivissä ja meidät ilmoitettiin yliluutnantti von Colerille, komppanianpäällikollemme, joka oli muina aikoina käytännöllisesti katsoen näkymätön. Hän näytti reippaalta – melkeinpä keikarilta – I-luokan rautaristi rinnassaan. Hän oli ollut mukana Belgian valtauksessa. Kaikki alkoi kuulustelulla. Kysymykset hän esitti saksaksi. Jos osasit vastata samalla kielellä, paljon oli voitettu. Hän esitti kysymyksiä iästä, ammatista, syntymästä ja muista helpoista asioista. Jos oli laajempia kysymyksiä, joukkueenjohtaja sai esittää ne kunkin

omalla äidinkielellä. Tämän jälkeen päästiin marssimiseen. Paraatiaskeleet olivat tärkeimmät heti kunnianteon jälkeen. Erilaisia kivääriotteita ei unohdettu. Lopulta tuli arvostelu, jossa noin puolet hyväksyttiin. Muut saivat viikon aikaa harjoitella. Hyväksytyille jaettiin jääkäriunivormut, joissa oli vihreä nauha olkalapussa. Se tarkoitti, että olit täysin oppinut ja kuuluit A-luokkaan. Sai käydä kylässä vapaa-aikana ja sai ostaa vihreän lippalakin. Merkkipäivää vietettiin kanttiinissa oluen kera, siis jos oli valuuttaa. Vähävaraisemmat saivat tyytyä heikompiin juomiin.

Korotuksemme olisi pitänyt sallia käymisen kylällä vapaa-aikana ja iltalomilla, mutta ne riemut jäivät vähiin. Aina löytyi pykäliä, jotka kielsivät poistumisen kasarmialueelta. Yksittäiset jääkärit huolehtivat siitä, että pykälät saatiin elämään, ja päällystö piti kiinni vaikutusvallastaan saksalaiseen tapaan.

Luonnollisesti viinin vaikutuksen alaisena vallit murtuivat ja aiheuttivat epäsotilaallista käytöstä monin eri tavoin. Oli lyöty jotain kuonoon, unohdettu palata lomalta jne. Asialla oli kuitenkin huvittavatkin puolensa. Eräässä pensaikossa oli nimittäin reikä piikkilanka-aidassa, jota käytettiin virallisen tien sijasta päävartion ohi. Eräänä yönä mies oli juuri ryömimässä reiän läpi, kun hän tunsi voimakkaan otteen toisessa jalassaan ja kuuli jonkun komentavan: ”Zuruck, marsch, marsch!” Hän luuli, että kysymyksessä oli järjestyspartio ja peruutti – nähdäkseen seuraavassa silmänräpäyksessä tavallisen jääkärin sukeltavan reikään. Petetty sai odottaa hetken, mutta se oli tarpeeksi joutuakseen kutsumatta paikalle ilmestyneen partion haltuun.

Näistä tempuista sai koko komppania – toisinaan koko leiri – kärsiä päiväkaupalla. Tämä kollektiivinen rankaisutapa aiheutti katke-

ruutta. Saksalaisen päällystö mieluimmin näki, että joka mies seisoi kuin sytytetty kynttilä arkena ja sunnuntaina. Usein seurauksena oli, että viattomat panivat syntiä tehneen tuvan pöydälle ja antoivat tälle selkään nahkavyöllä. Koska vyön soljessa oli sanat " Gott mit uns", sanottiin, että hän sai "Gott mit uns" takapuoleensa.

Kylän kapakoissa vierailujen ohessa hiivimme joskus johonkin naapurikylään, josta sai maitoa ja marmeladivoileipiä. Joku uskaltautui Hohenwestettiin saakka. Se oli pieni kaupunki noin peninkulman päässä pohjoiseen leiristä. Mutta olikin kysymys kaupoista eli leipäostoksista ja silloin oli uskaltauduttava vähän enempään, hankkijat ajattelivat.

Saksantaitoiset saattoivat käydä Itzehoessa, Hampurissa ja muutamissa muissa paikoissa, mutta mahdollisuudet olivat hyvin vähäiset. Sellaisiin kevytmielisyyksiin ei ollut juuri varaakaan. Yhdestä Itzehoen- matkasta kehittyi paremmanpuoleinen skandaali, joka sai jälkinäytöksensä Suomessa 1920.

4

Lockstädter Lager ja majoitus siellä.

Pataljoonan organisaatiosta puhuttaessa on kenties mielenkiintoista kuulla jotakin sen majoituspaikkakunnasta Lockstädter Lagerista.

Leiri käsitti alueen, jonka pituus oli noin 12 km. Sen leveys oli noin 10 km. Pääosa oli nummia ja paikoitellen istutettuja kuusikoita suojana Pohjanmeren kosteilta ja kylmiltä tuulilta. Harjoitusalueen koillis- ja lounaisosat peittivät lehti- ja havumetsät. Luoteisosassa oli 30 m korkea mäki, jota kutsuttiin Moltken mäeksi. Monessa paikassa näkyi ruohottuneita raunioita, jotka olivat nimeltään ”Ehemaliges Dorf Ridders”, mikä osoitti, että asutus oli saanut luvan poistua leirin tieltä. Läntisen harjoitusalueen läpi virtasi kirkasvetinen puro, joka elävöitti tammimetsän. Joskus näki kauriita puunrunkojen välistä. Puhuttiin jopa villisikojen esiintymisestä. Kaniineja ja jäniksiä esiintyi paljon.

Harjoitusalueella risteili lukuisia kenttäteitä ja polkuja kaikkiin suuntiin. Ne olisivat voineet harhauttaa yksinäisen kulkijan, ellei ns.

”Wasserturm” kasarmien lähellä olisi palvellut majakkana. Rautatie rajoitti leirin etelässä.

Kasarmialueen voi jakaa kolmeen pienempään alueeseen riippuen rakennusten laadusta. Parakkialue oli vanhin. Sen olivat rakentaneet ranskalaiset sotavangit vuosien 1870–1871 sodan aikana. Tästä todistivat ranskalaiset sotilashaudat, jotka oli asetettu kahteen riviin lehtevien istutusten alle alueen pohjoisosaan. Uudempi kasarmialue oli rakennettu alueen länsiosaan. Siellä sijaitsivat uudenaikaisemmat rakennukset ja hienommat upseerien asunnot. Eteläosassa sijaitsivat varastohuoneet, tallit ym.

Leiri pystyi majoittamaan 10.000 miestä kuormastoineen. Tämä antaa kuvan leirin koosta. Kasarmien läheisyyteen oli kasvanut kokonainen kylä kauppiaineen.

Pataljoonan pääosa oli majoitettu vanhaan parakkialueeseen. Parakkeja oli tuskin korjattu sen jälkeen kun ranskalaiset sotavangit olivat muuranneet ohuet puunrungoilla tuetut seinät. On helppo ymmärtää, kuinka primitiivistä kaikki oli, ja miten kylmiä tuvat olivat kylmimpään vuodenaikaan. Tuvat piti lämmittää rautakamiinalla. Illalla kiusasi kuumuus, kun tupa piti lämmittää, ja yöllä kylmyys. Valaistus oli sekin primitiivinen – ainoa valonlähde oli öljylamppu. Kamiinan ja öljylampun polttoaineannokset olivat pienet, minkä takia meillä loppuivat joskus sekä öljy että hiili.

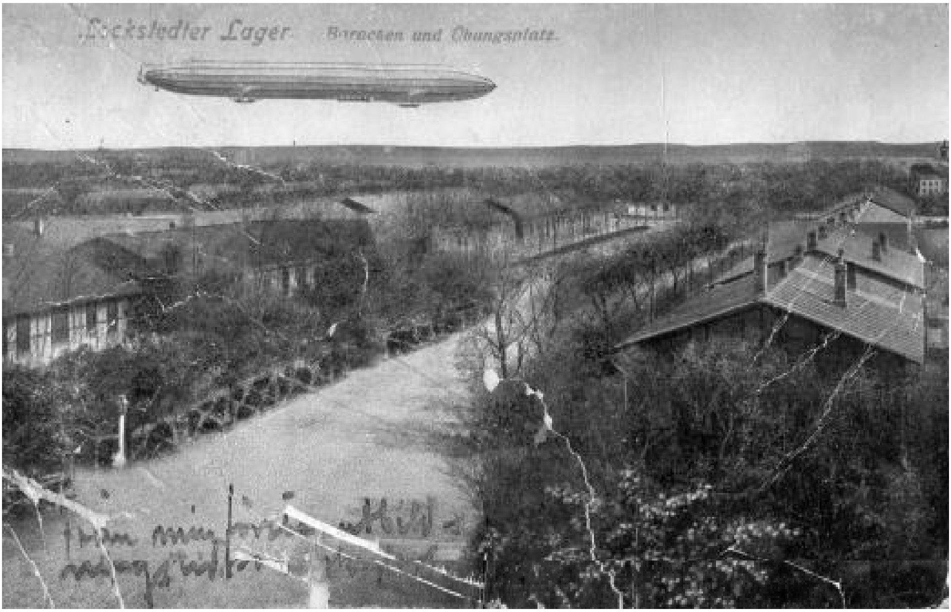

Ensimmäinen koulutuspaikkani Lockstäder Lager

”Suuntana vesitorni”. Kylän vesitornia pidettiin usein suuntapisteenä harjoituksissa

5

Matka rintamalle.

Lähtö Lockstädter Lagerista

Matka Lockstädter Lagerista Itärintamalle tehtiin 31. toukokuuta 1916. Mitään tarkempaa määränpäästä emme tienneet, mutta itsepäiset huhut puhuivat Mitausta – kaupungista, joka sijaitsi 15–20 km Riian lounaispuolella. Vanha ajatus mennä saman tien suoraan Suomeen ja tehdä venäläisistä hapankaalia oli kuin poispuhallettu. Kuitenkin suuri osa oli tyytyväinen majurin päätökseen.

”On tarkoitus saada käytännön kokemusta rintamalta. Pian tekevät saksalaiset läpimurron Riian rintamalla ja silloin meidän on seurattava mukana. Sehän on tarkkaan ottaen se tie, joka johtaa suoraan Suomeen”

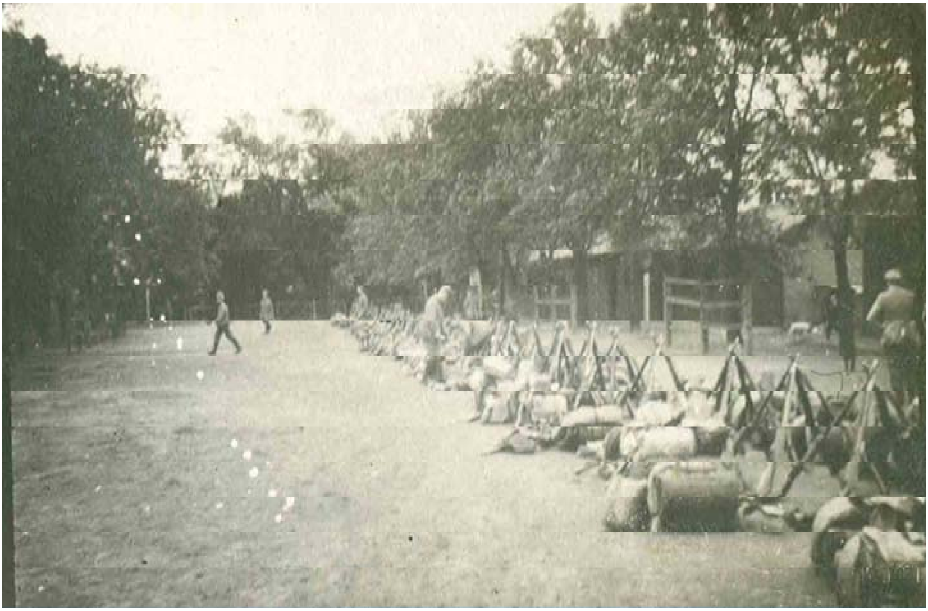

Kaikki pakattuna rintamalle lähtöä varten

Niin, sellainen lienee ollut hyvän majurimme ajatus. Meidän piti vain ”pitää suu kiinni ja kestää”. Sotilaana asiaa ajatteli myös aineelliselta puolelta. Meille alettiin jakaa runsaampia ja voimakkaampia ruoka-annoksia jo leirissä sen jälkeen kun meidät oli virallisesti mobilisoitu.

”Se, joka on juossut kymmeniä kilometrejä saadakseen syömäkelpoisen limpun, ei ajattele vaaroja saadakseen apua kurnivalle mahalleen”.

Niin uskon monen ajatelleen lajitellessaan vähäistä omaisuuttaan ja päätellessään, mitä ottaisi mukaansa ja mitkä tavarat möisi ahneille kauppiaille leirikylässä. Joku oli niin ajattelevainen, että sai otetuksi siviilivaatteensa ulos varastosta väittämällä, että ne annettiin ”tuttavalle” säilytettäväksi.

Jo aamupäivällä lähti matkaan etujoukko, jossa oli esikunta, konekiväärikomppania ja suuri osa kuormastosta. Kaikki kiväärikomppaniat lähtivät kello 12 aikaan ja myöhemmin päivällä seurasivat pioneerikomppania ja tykistöosasto. Raskaalta ei matka tuntunut, sillä ei ollut ketään, jota olisi jäänyt kaipaamaan. Kylän siviili-ihmiset huiskuttivat joukkojen marssiessa kylän läpi ja ojensivat jopa kukkia. Joku kyläläisistä oli kenties kiintynyt johonkin meistä ja moni oli ihaillut kaukaa tulleita vieraita. Jollakin meistä saattoi olla morsiankin.

Tyttöjen ihailemina. Matkalla itärintamalle

Pian olimme majoittuneet vaunuihin – kuusi miestä ja ”Fuhrer” jokaiseen vaunuosastoon. Musiikki teki parhaansa ja isänmaalliset marssit soivat. ”Sotilaspoika” oli viimeinen marssi asemasillalta, kun taas ”Alte Kameraden” soitettiin, kun juna rullasi ulos asemalta. Sitä tunsi itsensä sankariksi. Ei mitään sydänkyyneleitä, ei mitään halauksia, vain hurraahuudot elämäniloisilta nuorukaisilta.

Mitään kiirettä ei ollut. Hitaasti ja varmasti juna kulki Holsteinin tasangon läpi itään päin. Pysähdyimme usein kiireellisempien junien takia. Ensimmäinen ohittamamme asuinpaikkakunta oli Kellinghusen – kylä, jossa usein kävimme. Siellä oli maalaismaisia kahviloita ja oluttupia. Hurrattiin ja laulettiin, ja tytöt heiluttivat käsiään. Vieläpä venäläinen sotavanki, joka oli luovutettu töihin maanviljelijälle, seisoi pellolla ja heilutti ikävissään kättään.

Lyypekissä meidät otti vastaan joukko ruotsiapuhuvia maanmiehiä. Heillä oli kukkia ja ”Liebesgabeneita”. Sitä tuli herkkätuntoiseksi, kun näki, miten vieraat ihmiset antoivat lahjoja tuntemattomille. Tuntui melkein siltä, kuin nämä ihmiset olisivat olleet läheisimmät omassa elämässään. Musiikki lisäsi tunnelmaa esittäen isänmaallisia marsseja. Junan ajaessa ulos asemalta kuultiin voimakkaita hurraahuutoja ja sen jälkeen ”Vaasan marssi” ja ”Oi kallis Suomen Maa”. Matkan varrella oli pieniä asemia, joiden tehtävänä oli jakaa keitettyä ruokaa. Ne oli pystytetty sodan aikana ja niiden piti muutamassa minuutissa ruokkia suuret sotilaskuljetukset. Tämä oli esimerkki saksalaisesta järjestelykyvystä. Ajalla ja paikalla oli suuri merkitys käynnissä olevien taistelujen aikana, kun sodanjohdon oli nopeasti siirrettävä reservit rintamalta toiselle. Ruokailun aikana 1. komppanian päällikkö esitti 8.

armeijan komentajan, kenraali Otto von Belowin, tervetuliaistervehdyksen.

Jatkoimme matkaa hitaasti. Silloin tällöin nukahdin ja olin kuulevinani tykkien jyskettä, kun junan pyörät jyskyttivät kiskojen jatkoksia vastaan. Stettinissä tuli pitempiaikainen tauko ”Liebesgabeineen”, joita jakelivat kauniit neitoset. Musiikki kaikui ratapihan katoksen alla. Sydän paisui ja toi esiin tunteen, että voisi ajaa pakosalle koko Venäjän armeijan.

Danzigin asemalla sotilaan sydämestä puristi kovin, ei pelosta, vaan osanotosta haavoitettujen kärsimyksiin. Niitä oli kokonainen junallinen – tulevaisuuden näkymä myös meille – pahannäköisiä haavoja, inhimillistä kärsimystä, puujalkoja. Puhuttiin näiden onnettomien kohtalosta. Useimmat meidän vaunussa näyttivät olevan sitä mieltä, että meille olisi kuula parempi vaihtoehto kuin rikotut jäsenet, koska ei ollut ketään, joka olisi voinut lieventää kärsimyksiämme.

Falkenbergin asemalla kohtasimme tyttöjä ja tavallisia tätejä. Eräs viimeksi mainituista oli menettää tasapainonsa yrittäessään auttaa perkelettä avukseen kutsuvaa jääkäriä, joka oli joutunut lakkoilevan makeisautomaatin eteen.

”Was, Sie können uns nicht verstehen?”, kuulin hänen huutavan.

Seisoin lähellä ja onnistuin vakuuttamaan naiselle, että mies on unkarilainen ja että minä olen itävaltalainen, joka puhuin saksalaista murretta.

”Mutta teillähän on saksalaiset univormut”, hän sanoi itsepäisesti.

Siihen vastasin saksalaisella olankohautuksella ja sillä asia oli selvä. Hänen ”Liebesgabeninsa”, savukkeet, saivat olla korvauksena siitä lantista, joka oli hävinnyt automaatin sisälmyksiin.

2. kesäkuuta ryhmänjohtaja herätti meidät aikaisin. Olimme nukkuneet hyllyillä ja hyllyjen alla ylös ripustamissamme telttakankaissa. Saimme kahvia ja ruokaa, vaikka tarve oli minimaalinen. Kokeneina syöppöinä söimme reilusti annoksemme. Koskaan ei voinut tietää, koska saisi seuraavan mahdollisuuden.

Vihdoin ohitimme Itä-Preussin rajan. Kobelboden asemalla meillä oli tilaisuus hurrata saksalaisten voitolle Skagerrakin taistelussa. Saksan laivasto oli kohdannut Englannin avomerellä, ja sähke tiesi kertoa, että kuusi suurta englantilaista panssariristeilijää oli mennyt pohjaan. Matka Köningsbergin läpi tarjosi jatkuvia käsienheiluttamisia ja tervehtiviä sairaanhoitajia asemalla. Kun jatkoimme matkaamme, kohtasimme komppanian nostomiehiä. He kohottivat voimakkaan eläköönhuudon. Näytti olevan puolustusintoa ukoissa.

Nyt saimme ensimmäisen kerran nähdä sodan hävityksiä, poltettuja taloja ja sotilashautoja. Näimme myös juoksuhautoja. Varmaan täällä oli ollut venäläisiä sotilaita sodan alussa, mutta käynti oli monelle jäänyt viimeiseksi. Jälleenrakennus oli täydessä käynnissä. Pian jäljet aasialaisten villistä sodankäynnistä olisivat vain muisto.

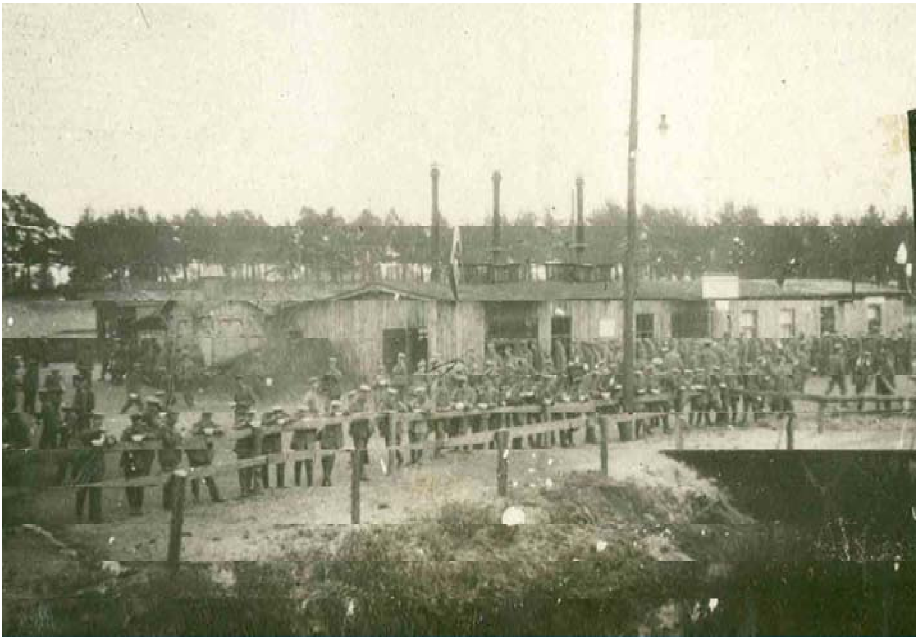

”Essen holen” oli käsky noutaa ruokaa

Ei pidä unohtaa Tilsitin kaupunkia, joka on tunnettu Suomen historiassa sodan 1808–1809 esinäytöksenä. Siellä kohtasimme sotilasjunan, jossa oli lomalaisia rintamalta. Näimme reippaita ja kademieltä aiheuttavia päivettyneitä kasvoja ikkunoissa. Vaunut oli peitetty lehtevillä oksilla. Yhden vaunun seinään oli joku piirtänyt Nikolain II:n kuvan ja sen alle tekstin, ”olen väsynyt elämään”. Aseman sillalla tutustuimme lähemmin saksalaisiin ja Korhonen ryysti viiksiensä kanssa konjakkia. Elämän vesi olisi loppunut hetkessä, ellei ”Zugfuhrer” Öhqvist olisi puuttunut asiaan. Korhonen pyyhkäisi hihallaan partaansa ja sanoi:

”Kyllä se oli pirun hyvää”.

Rajan yli Venäjän puolelle

Kello 11 aikaan saavuimme Memeliin. Söimme ja kiipesimme väliaikaisiin sänkyihimme. Näin ylitimme Venäjän rajan syvässä unessa. Ryhmänjohtaja Hyyppiä oli herännyt, sillä aikaisin aamulla hän järjesti valehälytyksen, koska vainusi ruuanjakelun alkavan. Kenties hän oli järkyttynyt venäläisestä ympäristöstä, sillä täytyi todella terästää silmiään ymmärtääkseen, että olimme jättäneet vanhan kulttuurimaan ja joutuneet aasialaiseen erämaahan. Kauniiden valkoiseksi maalattujen punatiilikattoisten maalaistalojen sijasta näki nyt vain majoja ja poltettuja asemia. Viljelyksillä oli vielä menneen vuoden sadot ja happamien vesiojien päällä kasvoi reheviä pajupensaita. Maanteitä saattoi verrata meidän kylien sivuteihin. Kurjat takkuiset hevoset vetivät surkeannäköisiä nelipyöräisiä vankkureita, joilla uniset ja partaiset kuskit istuivat todistaen, että tämä Jumalan hylkäämä maa oli asuttu.

Siellä täällä metsänreunoissa näkyi piikkilankaesteitä ja joskus sotilashautoja. Hautojen yksinkertaiset ristit oli koristettu saksalaisin kypärin tai venäläisin päähinein riippuen siitä, kuka oli saanut viimeisen lepopaikkansa mullassa.

Vähän ennen saapumistamme Mitauhun saimme kuulla matkamme päämäärän. Mitausta meidän oli marssittava kylään, jonka nimi oli Tittelmunde. Marssin pituudeksi arvioitiin 8 km. Mainitussa kylässä meidän tuli levätä matkan jälkeen marssiaksemme sen jälkeen rintamalle. Mitaulla oli venäläinen leima. Siellä näki hävitettyjä taloja ja arkoja siviili-ihmisiä sekä venäläisiä haisevia vankeja resuisissa vaatteissaan korjaamassa kurjuutta. Venäläinen hapankaali haisi saapuessamme asemalle. Tuskin kukaan pystyi aavistamaan, että se olisi meidän ensimmäinen ateriamme Mitaussa. Voi ymmärtää poikien happamet ilmeet, kun seisoimme soppajonossa ja näimme pakkimme sisällön, jonka haju pisti nenäämme. Tässä yhteydessä voi mainita, että myös tällaisen aterian söimme myöhemmin suurella ruokahalulla. Hapankaalin jälkeen menimme kaupungin ulkopuolelle, josta lähdimme marssimaan Tittelmundeen.

Tittelmunde sijaitsi Aa-joen rannalla. Se käsitti isohkon kartanon torppareineen ja muine surkeuksineen, jotka ovat olleet ominaisia Balttian maatiloille. Kaikki oli autiota ja tyhjää. Viime vuoden sato oli korjaamatta. Rikotut huonekalut ja ikkunat todistivat sodan hävitystä. Kenties venäläiset tavoilleen uskollisina olivat tehneet työn, sillä kuulemamme mukaan omistaja oli ollut saksalaismielinen. Hänet oli pidätetty ja karkotettu Siperiaan.

Leirillä olosta muodostui meille kesäloma, ellei oteta lukuun paraatimarssin harjoitusta ja valmisteluja korkeiden rintamakomentajien

vastaanottamiseksi. Välillä kaivoimme esiin perunoita viime vuoden perunamaasta ja keitimme niistä ”labbskaussia” muonamestarin jakamien läskipalojen kanssa. Vaihteluna nautintoihimme meitä kävivät tervehtimässä venäläiset lentäjät, jotka yrittivät suunnata kohden Mitauta, mutta saivat vastaansa ilmatorjuntatulen. Ammusten räjähdykset näkyivät valkoisina ja tiheinä savuhattaroina, jotka näkyivät pehmeinä kirkkaansinistä taivasta vasten. Me saimme harjoitella ”maahanpanoa” ilman eri komentoa. Sen sijaan, että olisimme piilottaneet kasvomme, katselimme mielenkiinnolla näytelmää ilmassa. Osuma venäläiskoneeseen ja sen syöksy maahan olisi ollut todellinen kokemus vastaleivotuille sotureille.

6. heinäkuuta pidettiin paraati prikaatinkomentajalle, eversti von Schulenburgille. 7. heinäkuuta saimme potkia sääriämme 8. armeijan komentajalle, kenraali von Belowille. Viimeksi mainittu puhui meille kehuvin sanoin ja vakuutti, että meidät tultaisiin säästämään tulevia tehtäviä varten.

Eräänä päivänä minulla oli tilaisuus käydä parin toverini kanssa Mitaussa ja siellä olevassa sotilaskodissa. Ahmimme oikeita suomalaisia korvapuusteja – harvinaisia siihen aikaan – ja oikeata kahvia. Ihana aprikoosimarmeladi maistui ernomaisesti ja jopa savukkeet tuntuivat olevan parempaa laatua kuin Lockstäder Lagerissa. Tapasimme ruotsia puhuvan saksalaisen sotilaan, jonka vanhemmat asuivat Tukholmassa. Joukko-osastomme innosti häntä ja hän lupasi anoa siirtoa. Oli kuitenkin ensimmäinen ja viimeinen kerta, kun tapasimme tämän todella mukavan rintamatoverin.

Eräänä päivänä löysimme suomalaisen saunan Aa-joen rannalla. Se lämmitettiin ja ensimmäisen kerran Saksan armeijassa saimme pestä

itsemme puhtaaksi. Aa-joen aallot saivat palvella huuhteluvetenä. Tunsi, että oli saavuttu askeleen verran lähemmäksi Suomea.

Rintamalle

10. heinäkuuta komppaniamme marssi kello 24 aikaan rintamalle. Marssi tehtiin useana kolonnana. Meidän oli marssittava 25 km pitkin kurjia teitä. Pidimme vain kaksi lyhyttä taukoa. Marssi tuntui raskaimmalta siihenastisista. Useimmilla oli turhan suuri pakkaus – sisältäen myös yksityisiä tavaroita – ja voimat olivat loppua. Ymmärtämättömiä päälliköitä manattiin. Monet olivat täysin uupuneita, kun vihdoin aamulla pääsimme toiselle linjalle Gallingiin. Kahvi ja lepo piristivät komppanian. Uuden ryhmäjaon jälkeen olimme valmiit jatkamaan etulinjaan.

Siirtyminen etulinjaan tapahtui ryhmittäin pitkin suon yli rakennettua paalutietä. Suolla kasvoi ohutrunkoista lehtimetsää. Sameata vettä pursui mättäiden välistä. Ilmassa oli hyttysiä ja muita pienitikoita. Siellä täällä oli kranaatti iskenyt alas ja sotkenut luontoa. Vain vaivoin jaksoi pitää itsensä tällä ”Knuppeltiellä”, jolle mahtui vain yksi jono kerrallaan.

Vähitellen pitkä silta päättyi ja päästiin kiinteämmälle maaperälle, jossa kasvoi pääasiassa tukevarunkoista havumetsää. Samalla näimme kranaattien brutaalit jäljet rungoissa. Jotkut olivat katkenneet keskeltä. Osoittautui, että paikka oli vain kohoutuma suossa, sillä edessä näkyi suuri aukea kenttä. Saarekkeen etureunassa oli valli, joka luikerteli runkojen välissä. Se oli rintavarustus ja sen edessä oleva avoin kenttä oli "ei kenenkään maata”. Meidän ryhmällemme osoitettiin korsu, joka

ui vedessä. Siitä ryömi esiin saksalaisia nostomiehiä. he sanoivat meille ”Junge, Junge” ja häipyivät samaa tietä, jota me olimme tulleet. Me vaihdoimme heidän kuunteluvartionsa ja vapaana oleva osa meistä nukahti pian maan alla. Yksittäiset kuulat vihelsivät rintavarustuksen yli.

6

Rintamaelämää Missen asemissa.

Hänen, jolla ei ole kokemusta sodan laeista, on vaikea ymmärtää rintamaelämän vaivoja. Sitä ajattelee enemmän ammuksia ja muita hävitystapoja ja unohtaa kokonaan elämänehdot, joiden piirissä ihmisen on joka päivä elettävä. Vasta parin päivän rintamalla olon jälkeen kauhulla ymmärtää, että eletään alkuihmisen primitiiviä elämää ja valvominen vartiossa ja yötyössä käy hermoille. Niin kutsuttu ”ammuskauhu” vähenee ja pian tuntuu siltä kuin viheltävällä kuulalla ei ole merkitystä kuin korkeintaan antamassa vaihtelua kurjuuteen.

Kurjassa korsussamme 3. komppanian alueella teimme tuttavuutta juoksuhautaelämään. Tultuaan sisään huonosta ovesta suoraan juoksuhaudasta huomasi, että heikko päivänvalo tunkeutui sisään pienestä ikkunasta oven vierestä. Ovesta vastakkaiselle seinälle oli kapea käytävä, jonka maalattiaa peittivät risut. Käytävän päässä oli liesi, joka oli muurattu tiilistä ja muistutti keittiön liettä. Käytävän sivut oli reunustettu makuulavereilla ja ne viettivät alaspäin. Seinät oli tehty käsittelemättömistä puunrungoista.

Jos katsoi korsua ulkopuolelta, niin se näytti vihertävältä maakummulta, jonka sivuja pitivät koossa korin lailla punotut pajunvitsat. Ovenpuoleisessa seinässä ei ollut maatäytettä, mutta sen sijaan sitä suojasi erillinen tukeista ja risuista tehty ”selustasuoja”, jonka piti estää kranaatinsirpaleita tunkeutumasta oven ja tukkiseinän läpi sisään.

Tällä suojaseinällä ei kuitenkaan ollut mitään merkitystä, sillä sen läpi pystyi vaikeuksitta työntämään tukevan kepin.

Maatäyte seinillä ja katolla piti suojata vihollisen tulelta. Tätä epäilivät suuresti kaikki, jotka olivat nähneet venäläisen kenttätykistön ammusten tehon. Kaikeksi onneksi emme saaneet yhtään täysosumaa koko sinä aikana kun olimme Missellä.

Pahinta oli, että katto ei suojannut sateelta. Sateen sattuessa likaisenruskeaa vettä vuosi kasvoillemme, lavereillemme ja tavaroidemme päälle. Joskus koetimme johtaa veden pois kiristämällä telttakankaan lavitsojemme päälle, mutta tulos oli joka kerran huono, koska telttakankaat pitivät vettä vain vähän aikaa.

Tällaisissa olosuhteissa haki mieluummin makuupaikan ulkoa esim. suojaavan puun alta tai jostain muusta paikasta. Tällöin käytettiin telttakangasta makuupaikkana. Tosin suoja vihollisen tulta vastaan puuttui, mutta tietäessämme venäläisten tavat, pystyimme melko hyvin arvioimaan vaaran. Päivän sarastaessa saimme usein hakeutua murjuun, koska venäläiset lentokoneet tulivat käymään linjojemme yli. Silloin ilmatorjuntatykit jyrisivät ja kranaatinsirpaleita satoi asemiemme päälle.

Linnoitustöissä Missellä 1916

Juoksuhauta oli rakennettu maan pinnalle siten, että siinä oli rintavarustus, hartiasuojus ja selkäsuoja. Viimemainittu oli suureksi osaksi tehty oksanipuista ja sillä oli niin ollen vain moraalista merkitystä. Voi mainita, että jääkäri Max Kronqvist kaatui kranaatinsirpaleesta, joka esteettä oli tunkeutunut risuesteen läpi. Yhteyshautoja ei ollut lainkaan ja oli vain metsän ansiota, että yleensäkin pystyi liikkumaan tulilinjan takana. Myös piikkilankaesteitä oli heikosti ja niitä piti vahvistaa. Lisäksi sikin sokin kaadetut puut piikkilankaesteen takana estivät ampumisen rintavarustukselta.

Näissä asemissa saimme aloittaa kamppailun vihollista vastaan. Oikeastaan kolmella rintamalla, sillä kysymyksessä olivat venäläiset, syöpäläiset ja hyttyset, joista kaksi viimeksi mainittua olivat minun mielestäni pahimmat.

Minun ensimmäinen pelästymiseni rintamalla sattui jo ensi päivinä, kun huomasin kirppuja alusvaatteissani. Eikä niitä ollut yksi tai kaksi, vaan koko joukko. Ne olivat pieniä ja suuria ja saumoissa oli munia. Minua puistatti inhosta. Heitin paidan sameaan vesikuoppaan ja otin puhtaan paidan tornisteristani. Ikävä kyllä minun oli uhrattava myös se lätäkköön ja niin minulla oli jäljellä vain yksi paita. Lopulta päivänä ei ollut muuta mahdollisuutta kuin kalastaa paidat vedestä ja ryhtyä suurpyykkiin.

Pestä pyykkiä kylmässä ja likaisessa vedessä ilman saippuaa on asia sinänsä, joka ei paljon selitystä kaipaa. Nyt oli jo muuttunut luolaihmiseksi ja ainoa tapa välttää syöpäläisiä oli saattaa paita niin hikiseksi kuin mahdollista. Niin kutsutut kirppuapellit tulivat pakollisiksi. Ne muuttuivat pian kilpailuksi tovereiden välillä siitä kuka sai aikaan eniten napsahduksia.

Lukuisat hyttyset, jotka kooltaan olivat jonkun verran suuremmat kuin kotimaiset, esiintyivät suurina parvina. Ne olivat erityisesti vartijoiden kimpussa, koska heidän piti mieluimmin seistä hiljaa paikallaan. Hyttysverkkoja jaettiin joka miehelle, mutta ne auttoivat vain vähän. Kasvojen osat ja erityisesti käsien selät olivat jatkuvasti hyttyspuremien paisuttamat ja ne polttivat kuin nokkosten jäljiltä. Nämä verenhimoiset eläimet tunkeutuivat myös korsuumme ja meidän täytyi savustaa ne ulos katajansavulla – tavallinen savu ei tehonnut. Hyttyskiusan seuraukset ilmenivät vasta myöhemmin malariana, jonka monet meistä saivat. Myös minä.

Yleinen ruoan vähyys ansaitsee maininnan. Jatkuva sade oli monen päivän aikana imeyttänyt vedellä pohjattomat etappitiet ja tämän väitettiin olevan syynä ruoan puutteeseen. Puhuttiin myös sairastuneista hevosista. Kuinka asia nyt loppujen lopuksi oli, jääköön sikseen. Tosiasia oli, että olimme käytännöllisesti katsoen ilman ruokaa monta päivää ennen juhannusta. Muistiinpanoistani ilmenee seuraavaa. 17. päivänä kesäkuuta saimme päivälliseksi muutaman korpun. 18. kesäkuuta jaettiin miehille puolen pakin kannen verran ohutta kaakaovelliä. Nyt uskallettiin jo käydä rautaisannoksen kimppuun. Vain maistiaisiksi, kuten sanottiin, mutta sitten jatkui maistaminen kunnes korppupussi oli tyhjä. 19. kesäkuuta saimme palan limppua. 20. kesäkuuta tuli pataljoonan käsky, että sai syödä osan jo luvatta syödystä rautaisannoksesta. 21. kesäkuuta saimme lounaaksi hyvin laihaa keittoa ja päivälliseksi kenttämukillisen kaakaota keitettynä veteen. Vasta 22.kesäkuuta saimme täyden ruoka-annoksen.

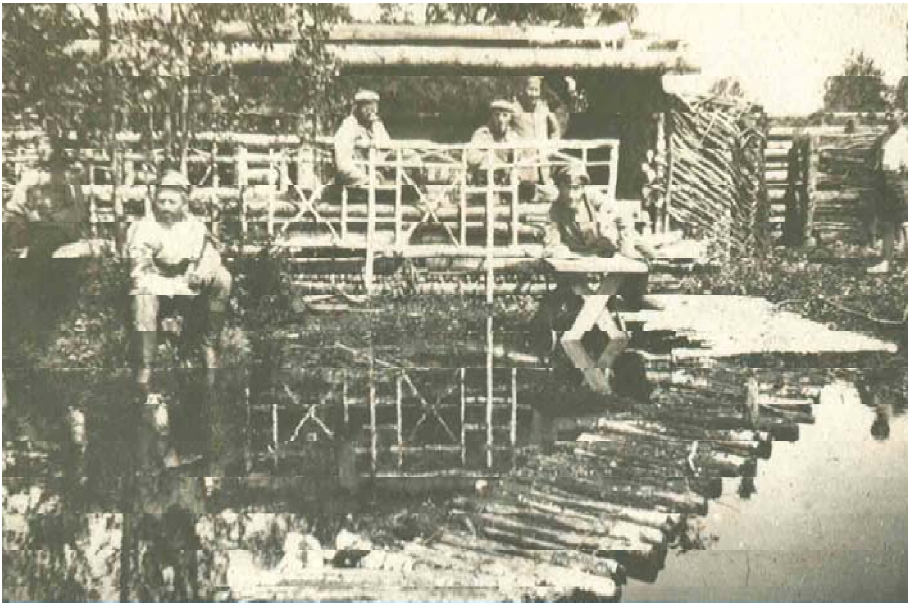

”Valmiina purjehtimaan” 1916

Tämän nälkäkuurin aikana tuli käsky vahvistaa varustuksiamme. Materiaalina tuli käyttää rintavarustuksen eteen kaadettuja puita. Työ aloitettiin, vaikka voimattomasti. Yön aikana tuli osan miehistä raahata runkoja rintavarustuksen yli ja sillä lailla samalla puhdistaa ampuma-alan, kun taas osa lähetettiin ketjussa päin venäläisten asemia näin varmistaakseen työtätekevät. On vaikea sanoa, mikä nyt sitten oli helpompaa, kantaa tukkeja tyhjin vatsoin tai maata märässä ruohossa ”Iivanaa” tiirailemassa, mutta varmaa on, että kukaan ei ollut tyytyväinen oloonsa. Venäläiset sen sijaan olivat huomanneet touhumme ja viihdyttivät meitä ajoittaisella kivääritulella sekä yksittäis- että yhteislaukauksin. Ilman uhria emme selvinneet, sillä jääkäri Lahti – kuitenkin nälkäperioodin jälkeen – haavoittui pahasti leukaansa venäläisluodista.

Vartiointi- ja varmistustehtävät ovat jättäneet muistiini sekä humoristisia että vähemmän humoristisia muistoja. Eräänä yönä meidän joukkuettamme ammuttiin hyvin kiivaasti kivääreillä. Sieltä tuli yhteislaukauksia jonkun ryhmän- tai joukkueenjohtajan käskystä. Komennot kuuluivat selvästi muuten tyynenä ja kauniina yönä. Kylmät väreet kulkivat selkäpiitä pitkin, kun luodit lensivät viheltäen päidemme ohi. Luotien iskemät maahan kuuluivat kuin olisi lyöty kovaa esinettä raipalla. Meidän oli lopuksi haettava suojaa veden täyttämästä ojasta. Yksi miehistöstä oli menettää hermonsa ja oli hukkua ojaan. Hän muistutti hyljettä, joka sukeltaa noustakseen hetken kuluttua ylös hengittämään. Kun aiemmin mainittu Lahti työkomennuskunnasta oli haavoittunut, tuli käsky varmistuksen lopettamiseksi. Ryömimme varovasti pitkän ruohon läpi kuunteluvartioon ja sitten asemiin. Kauhuksemme huomasimme, että toverimme vesiojasta oli aivan sekaisin.

Hänet piti heti lähettää pois rintamalta eikä hän tullut koskaan takaisin. Lahti, joka haavoittui, parantui ennalleen ja hänestä tuli rintamakelpoinen.

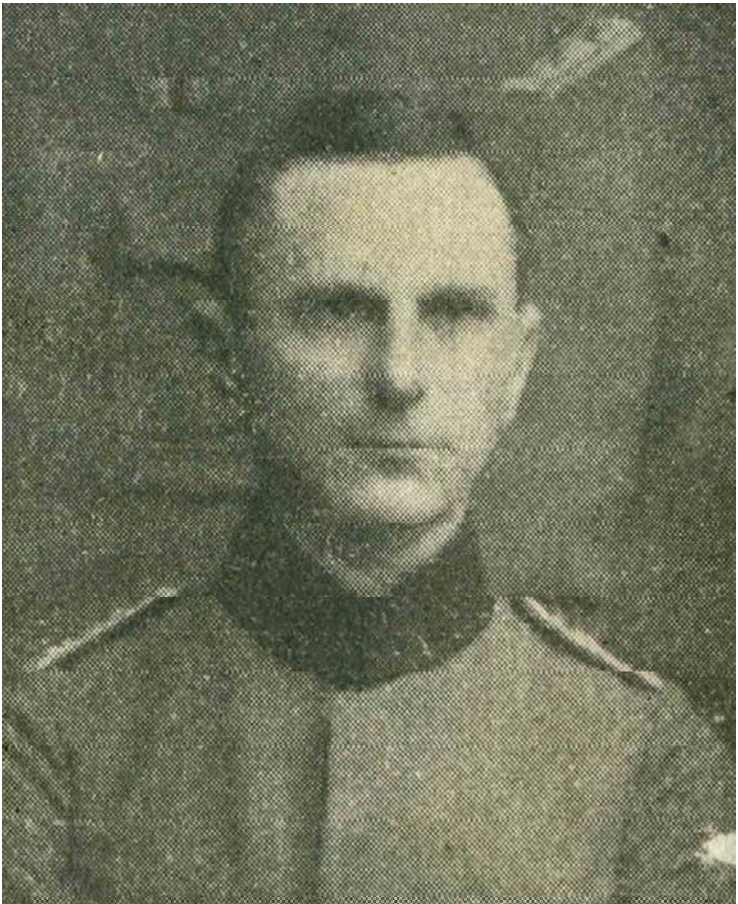

Von Coler, 3. komppanian päällikkö

7

Ensimmäinen partioretki.

14. kesäkuuta vasten yöllä saimme ensimmäisen kerran partiointitehtävän. Meidän piti ottaa selvää venäläisten tekemisistä joen rannalla. Kenties oletettiin, että venäläiset olivat rakentaneet itselleen ylimenopaikan. Monet olivat innokkaita pääsemään mukaan, mutta ryhmänjohtaja, josta tulisi partion johtaja, tyytyi vain kahteen mieheen.

Valmistauduimme perusteellisesti, mm. patruunataskut poistettiin vyöstä. Toverit pilailivat ja kehottivat meitä järjestämään maallisen omaisuutemme, sillä venäläiset eivät kyllä tule säästämään köyttä, jos joutuisimme heidän käsiinsä. Ulkona oli jo hämärä, kun menimme ulos rintavarustuksesta läpi kuunteluvartion luona olleen aukon piikkilankaesteessä. Sen jälkeen otimme suunnan kohti Bumbergia, joka oli perusteellisesti hävitetty talo Missen rannalla. Siitä ei ollut muuta jäljellä kuin kuivunut tammi, jonka latvassa oli joku iso möykky. Väitettiin, että se olisi haikaranpesä. Puu oli yksinäinen, mistä johtuen se sai usein palvella suunnanantajana myöhemmilläkin partioretkillä. Sitä nimitettiin ”Affenbrotbaumiksi” ja joskus ”Kurassierenbaumiksi”,

joka osoitti saksalaisten mielenkiinnon puuta kohtaan. Tällä kerralla se oli ensimmäinen päämäärämme, kun etenimme korkeassa heinikossa. Oikeastaan en nähnyt muuta kuin sen ja pimeän yötaivaan. Jos hetkeksi nousin pystyyn, niin näin tulenloimuja venäläisten asemissa. Ne näkyivät kuin tähdet ja ne näyttivät meistä olevan erittäin lähellä. Jos suuntasin katseeni takaisinpäin omiin asemiin ja yritin arvioida välimatkan sinne, niin näin vain metsänreunan puun latvat ja pimeän metsän, joka näytti olevan hyvin kaukana. Ei myöskään näkynyt tulenloimuja, jotka olisivat lohduttaneet vertailun vuoksi. Muuten oli tavattoman hiljaista. Ei laukaustakaan ammuttu venäläisten asemista. Kenties se johtui siitä, että venäläisetkin olivat partioimassa. Välillä tuntui siltä, että venäläiset partiot jo olivat selkämme takana ja odottivat tilaisuutta käydä kimppuumme.

Tammi tuli yhä selvemmäksi ja selvemmäksi ja hetken päästä se oli päällämme kuin jättimäinen varjo yötaivasta vasten. Partionjohtaja oli pysähtynyt ja katseli eteenpäin samalla kun hän heilutti oikeaa kättään alaspäin. Ryömimme nelinkontin eteenpäin ja pian olimme vierekkäin.

"Näetkö mitään?", kysyin kuiskaten. ”Puhu hiljaa. Tuolla on ryssiä.”, partionjohtaja osoitti raunioita. Mekin katsoimme tarkkaan maastoa edessämme, mutta emme nähneet muuta kuin pari pensasta ja joitakin elottomia esineitä. Kun yritimme selittää, että emme nähneet mitään, johtaja väitti, että olimme sokeita. Ettekö näe miten ne liikkuvat, hän koetti vakuuttaa meille. Mutta emme parhaalla tahdollammekaan voineet nähdä mitään, joka olisi voinut olla venäläinen. Partionjohtajan varmuus teki meidät melkein levottomiksi. Sydän tuntui nousevan kurkkuun. Kuinka oli toimittava näkymätöntä vihollista vastaan,

joka oli jo saanut meidät ansaan? Äkkiä partionjohtaja selitti, että ottaisimme ne vangiksi. Me piirittäisimme ne vanhan tutun reseptin mukaan. Partionjohtaja etenisi vasemmalta ja minä oikealta puolelta ja kolmas toverimme etenisi suoraan. Ryömimme eteenpäin suuren jännityksen vallassa. Ajattelin, että olimme hullunrohkeita. Partionjohtajahan oli nähnyt useamman. Kenties olimme yksi kymmentä vastaan. Tai kenties ei sentään. Mutta joka tapauksessa – partionjohtaja oli tehnyt päätöksensä ja meidän oli osoitettava olevamme vaarallisen tehtävän arvoisia. Pääsimme vähitellen tammen ohi ja yhdyimme. Hengitin jo kevyemmin, sillä emme olleet nähneet mitään. Sanoimme partionjohtajalle, että kysymyksessä oli varmaan ollut harhanäky, mutta hän oli toista mieltä eikä halunnut enää jatkaa etenemistä – varsinkin kun hän oli vakuuttunut, etteivät venäläiset olleet pureutuneet meidän puolellemme jokea. Ja se oli tiedustelutehtävämme. Siis, meidän oli palattava kuunteluvartioon, josta olimme lähteneet. Ensin meidän piti tavata viljelytiellä, joka kulki peltojen poikki. Sinne jokaisen oli etsiydyttävä parhaalla tavallaan.

Ruoho esti näkyvyyden ja hajautettuina olimme suojatumpia vihollisen yllätyshyökkäyksiltä. Tulimme tielle, mutta kolmas partiotoveri oli kadonnut. Neuvottelimme hetken, mutta emme keksineet mitään keinoa herättääksemme hänen huomiotaan. Huutaminen ei tullut kysymykseen ja etsiminen korkeassa ruohikossa oli mahdotonta. Lopuksi päätimme jatkaa paluutamme ja ilmoittaa asiasta kuunteluvartiolle.

Kun vihdoin olimme ryömineet piikkilankaesteen läpi ja tunsimme itsemme turvallisiksi kuunteluvartion rintavarustuksen takana, saimme kuulla, että hetki sitten kadonnut toverimme oli palannut ja kertonut,

että olimme todennäköisesti eksyneet ja joutuneet vangeiksi. Olimme sekä iloiset että vihastuneet. Koko ryhmä oli hälytetty meidän takiamme ja nauroi nyt meille seikkailurikkaan partiomatkamme johdosta. Meitä syytettiin pelkuruudesta ja että me kaikkein vähiten sovimme tällaiseen tehtävään. Sitten tuli meidän vuoromme puhua ja nyt toverimme oli altavastaajana, kun hän sai kuulla katkerat moitteemme. Hän selitti, ettei ollut kuullut mitään kokoontumisesta tiellä ja sen takia kiirehtinyt suoraan kuunteluvartioon. Lisätäksemme hänen katkeruuttaan väitimme, että koko tarina venäläisistä oli vain keksittyä, jotta näkisimme, miten hän käyttäytyy vaaran hetkellä.

Miten asia loppujen lopuksi nk. venäläisten kanssa oli, jääköön omaan arvoonsa. Tosiasia kuitenkin oli, että tunne vihollisen läheisyydestä ja tarkoituksesta ottaa vanki oli aito ja siitä jäi elämänaikainen muisto.

8

Juhannus ja tulikaste.

Oli Juhannusaatto. Sen aloitin osaltani kuunteluvartiossa. Luonto oli koristautunut juhlakuntoon. Kenttä edessämme oli vihreänä ja odotti turhaan niittäjää. Kukkien tuoksu tuli tuulen mukana yli rintavarustuksen ja sekoittui löyhkään, joka nousi vedentäyttämistä kranaatti- ja muista kuopista. Kauempana takana suo hengitti epämääräisen tuoksun turpeesta ja lehdistöstä. Hyttyset tanssivat vesikuoppien yllä pitäen omaa hiljaista musiikkiaan. Orava juoksi ylös ja alas pitkin männynrunkoa kuunteluvartion edessä. Välillä se pyöri villisti rungon ympäri niin että kaarnankappaleet lensivät. Välillä se katseli ilkikurisesti vartiomiestä, joka ei tuntenut luonnon mielialaa nostavaa vaikutusta. Kaukaa vasemmalta kuului konekiväärin nakuttava ääni ja yksittäiset kranaatit saivat aikaan omituisen jylisevän äänen, kun ne lensivät korkealla puiden latvojen yläpuolella kohden taaempia asemia. Vartiotoverini Holmqvist, vähään tyytyväinen poika Vaasan saaristosta, tappoi hyttysiä niskastaan ja raapi kämmenselkää, joka oli hyttyspistosten paisuttama. Hän kiroili hiljakseen ja hyräili laulua

”Småland och smattrande pistoler, potatis och brännevin”. Yhtäkkiä hän rupesi kertomaan viime vuoden juhannuksesta saaristossa ja omasta tavattoman suuresta suosiostaan tyttöjen piirissä. Sitten puhe muuttui katkeraksi ja siitä pääsisikö hän enää takaisin kotiin ja saisi tehdä välinsä selväksi maanpetturin kanssa. Petturi ei pelkästään ollut antanut hänet ilmi, vaan myös hänen tuttujaan. Holmqvist oli vapaana syntynyt saaristolainen, jolla oli vahvat tunteet karkean kuoren alla. Minusta tuntui välillä, että hän muistutti Runebergin ”Trosskuskenia”. Parta oli jo kuukauden ikäinen ja ihon poimuissa oli tummat viirut. Silakkaa kalastaessaan hän oli tottunut asumaan kalasaunoissa ja hänelle oli rintamaelämä vain muunnos totutusta. Miksi pitäisi sählätä partaveitsen ja pesuveden kanssa, kun joka tapauksessa saippua puuttui? Huomasin, että hänen asetakkinsa vaikutti suurelta hänen päällään ja siinä oli pihkaa ja multaa. Hän oli mies, joka jaksoi ja tahtoi tehdä työtä, kun oli kysymys puolustusasemiemme vahvistamisesta. Hän oli oppinut jo lapsena tekemään kovasti työtä Merenkurkun myrskyissä perheen elättämiseksi, sillä isä oli kuollut kauan sitten ja äidillä oli täysi työ kotiaskareissa.

Jääkäri Holmqvist ei ollut ainoa, joka oli unohtanut ulkoisen siistiytymisen. Luolamiehen tavat olivat taas heränneet rintamalla – useimmilla. Minä näin sen nyt selvemmin kuin ennen, kun palasimme savun täyttämään korsuun. Kukaan ei ollut siistiytynyt juhannukseksi. Sitä paitsi se ei ollut tarpeellistakaan, sillä vartiopalveluksen jälkeen kello 22 meidän piti mennä yötyöhön.

Ryhmänjohtajamme näytti epätavallisen poissaolevalta, kun hän oven sisäpuolella inventoi tyhjää lompakkoaan. Ei, tyhjä se ei ollut, sillä papereiden joukossa oli valokuva tytöstä, joka hänen lausumansa

mukaan oli hänen kaipauksensa kohde. Hän vaikutti sentimentaaliselta ja hän nytkähti tahtomattaan joka kerran kun kuuli kranaatin äänen. Jääkärit käärivät savukkeita käyttäen paperina Uutta Testamenttia, sylkivät, tupakoivat ja pilailivat tovereidensa kanssa. He olivat poikia, jotka olivat nähneet vaaroja ja kärsimyksiä ennenkin uittotöissä Lapin perukoilla. Sen tähden he ottivat elämän ilman sen suurempia vaivoja.

Jääkärit Vantunen, Hellman III ja Heikkilä, Vaasan pojat, söivät salaa korput rautaisannoksestaan ja neuvottelivat miten voisivat välttyä tukkitöistä. Vantunen oli keskustelun sielu ja häntä voisi nimittää täysin oppineeksi pinnariksi. Hän oli, kuten muuten ne muutkin kaksi, nuori ja heikkorakenteinen karkeaan työhön. Hän olisi varmaan ollut sopivampi koulun penkille.

Tässä eivät kuitenkaan auttaneet mitkään suunnitelmat ja miettimiset. Juhannusaatto vietettäisiin tukinkannossa. Kello 22 hiivimme ulos varjoihin ja jonossa läpi rintavarustuksen. Hiljaisina valitsimme ensimmäisen tukin, tartuimme siihen, nostimme hartioillemme ja kompastellen rupesimme raahaamaan sitä yli kranaattikuoppien ja kantojen rintavarustukselle ja tömähtäen saimme sen omiin asemiimme.

Ennen auringon nousua lopetimme työt ja väsyneinä menimme lepäämään koville lavereillemme. Valitettavasti levosta ei tullut pitkää, sillä aikaisin aamulla päivystävä upseeri tuli ja kertoi, että tarkastava kenraali oli tulossa. Meidän piti mennä ulos työhön, sillä ”ahkeruus on ilomme” sanottiin jo vanhassa Suomen armeijassa. Pian ilmestyi myös suomalainen joukkueenjohtajamme ovelle. Varmaankin häntä kiusasivat omat ”kotieläimet”, sillä hän hankasi voimakkaasti rintaansa. Hän kehotti meitä kiirehtimään kahvinjuonnin kanssa, sillä hänen ylhäisyytensä voi ilmestyä millä minuutilla tahansa

Työ ei ollut käynnistyäkseen, vaan roikuimme lapioiden varassa ja maankantopaarit pysyivät puolillaan. Keskustelimme siitä, ketkä kantaisivat ensimmäisen paarin selkäsuojaan. Olimme sitä mieltä, että pantaisiin toimeksi heti, kun hänen ylhäisyytensä ilmestyisi näkyviin. Aika kului ja kello 10 aikaan saimme kuulla, että hänen ylhäisyydelleen oli tullut este. Toisesta ryhmästä olevan toverini kanssa päätin käydä naapurikomppaniassa jutellakseni siellä vanhojen ystävieni kanssa. Sikäli kuin tiesimme, olot olivat paremmat Ausfeldtin komppaniassa ja parhaassa tapauksessa voisimme saada hyvän aterian. Käyntiin liittyi tosin vissi riski ja meidän täytyi käyttää maastoa hyväksi. Tällaisesta tempauksesta voitiin rangaista sitomalla mies kiinni puunrunkoon pariksi tunniksi. Käynnistä tuli tosin lyhyt – melkein epämiellyttävä – johtuen uudesta tuttavuudesta nimeltään Sirèn. Hän oli kapinallinen eikä ollenkaan tahtonut viihtyä uusissa olosuhteissa. Vanhat ystävät olivat kuitenkin tyytyväisiä kohtaloonsa, kiitos päällystön, joka tehokkaasti valvoi elintarvikkeiden hankkimista ja niiden jakamista.

Tulimme takaisin ja saimme juhlaruokamme – pakinkannellinen riisiryyneistä tehtyä makeata keittoa – ja niin saimme valmistautua yötyötä varten. Minun piti osallistua partioretkelle Misse-joelle ja se oli paljon kevyempi tehtävä. Tuntui suorastaan nautinnolliselta vetää nälkäinen vatsa sisään, kun ryömimme yli tasangon pitkässä ruohossa.

Juhannuspäivästä oli luvassa parempi päivä juhannusaaton jälkeen, sillä silloin luvattiin tarjota olutta – tynnyreistä – heti illan tultua. Tunnelma oli kuitenkin painunut, sillä mies mieheltä kulki juttu, että Tuominen ja Vikström 4. komppaniasta olivat hävinneet juhannusyönä ja todennäköisesti menneet venäläisten puolelle. Kauhein asia

pataljoonassa oli sattunut ja nämä kurjat kirottiin alimpaan kattilaan. Kysyttiin mitä nyt tulisi tapahtumaan. Mitä ajattelivat saksalaiset? Mitä tekevät venäläiset, kun nyt saivat varmuudella tietää missä pataljoonamme oli?

Vähän ennen kello 18 soturit kerääntyivät aurinkoiselle aukiolle kenttämuki kädessä noin 200 m rintavarustuksen takana. Kaksi tynnyriä seisoi valmiina käyttöä varten ja ”elintarvikediktaattorimme” Johansson näytti suvaitsevammalta kuin tavallisesti. Jääkäri Mäkinen oli asettautunut kannon päälle ja nosti tunnelmaa haitarimusiikilla. Joku ehdotti tanssia ja hetkessä soturit pyörivät polkan tahdissa yli kantojen ja juurien. Jotkut saivat isänmaallisen puuskan ja lauloivat ”Oi kallis Suomenmaa”. Lopuksi komppanianpäällikkö huusi ”Achtung” ja piti pienen puheen, jossa hän kehotti kestämään. Lopuksi hän kohotti maljan kauniille isänmaallemme. Hän oli tuskin lopettanut, kun hän sai vastaanottaa käskyn pataljoonankomentajalta. Hieman totisemmin äänenpainoin saimme kuulla, että saksalaiset lentäjät olivat havainneet venäläisiä ammuskuljetuksia. Pelättiin venäläistä tykistökeskitystä meidän asemiimme. Hän antoi välittömästi käskyn keskeyttää juhlan ja mennä takaisin omiin korsuihin. Siellä piti olla hälytysvalmiudessa ja odottaa tarkempia ohjeita. Juoksuhautavartiot piti vahvistaa.

Nopeasti pojat hävisivät eri suuntiin. Juuri kun olin ohittamassa komppanianpäällikön ja lähettien korsua tapasin lääkintäsotamies Donken, vanhan saksalaisen ”ruununraakin” rauhanajan kutsunnasta. Hänen punaiset, mutta rupsahtaneet kasvonsa todistivat vanhasta hyvästä ajasta, jolloin olut muodosti puolet hänen ravinnostaan. ”Plattdeutsch”-murteella sain kuulla hänen valituksensa, synnynnäisestä reumatismistaan ja tyypillisistä lattajaloistaan, jotka aiheuttivat vain

kärsimyksiä marsseilla. Keskustelu oli täydessä käynnissä, kun äkkiä kuului kumeaa tykinjyskettä venäläisten puolelta, ilkeää viuhumista ilmassa ja voimakkaita räjähdyksiä aivan lähellämme. Vaistonvaraisesti heittäydyin maahan, kuulin räjähdyksen ja olin seuraavassa silmänräpäyksessä suon mudan peitossa. Tavalliset puut katkesivat kuin tikut sirpaleiden katkaisemina. Näin myös saksalaisen, valkoisena naamaltaan, kaivautuvan ylös vesikuopasta ja häviävän salaman nopeudella lähellä sijaitsevaan korsuunsa.

Silmänräpäyksen tunsin vastustamatonta halua tehdä hänelle seuraa, mutta sitten muistin paikkani juoksuhaudassa. Schrapnellit leimahtelivat puiden latvoissa ja lyijykuulat paukahtelivat puunrunkoihin. Ikkunaruudut lähettien korsussa pirstoutuivat ilmanpaineesta. Sitten minä juoksin – suorastaan lensin – puun juurelta toiselle puunjuurelle, kuopasta kuoppaan joutuakseni viimein vesikuoppaan – virkistävä kylpy - ja sitten korsuun.

Ryhmä oli valmiina ja joka mies istui pitäen tiukasti kiinni kivääristään. Näin hieman kalpeutta kasvoissa, mutta näin niissä myös voimaa ja päättäväisyyttä. Joku yritti pilailla. Ulkoa kuului helvetillisiä vihellyksiä ja voimakkaita räjähdyksiä. Ovi heilui ilmanpaineesta. Ikkuna oli pirstoutunut ja makasi palasina lattialla.

Hyökkäisivätkö venäläiset vai eivät? Kuinka monet kaatuisivat tai haavoittuisivat? Monet ajatukset kiersivät mielessä pommituksen aikana. Pommituksen loppupuolella luonamme kävi komppanian lääkintämies Vuori, joka oli ahkerassa työssä. Hän oli jo käynyt komppanian useimmissa korsuissa ja vartiopaikoilla ja tiesi kertoa, että jääkärit Sandberg, Hurme ja Laakso olivat haavoittuneet sekä että

jääkäri Kronqvist oli saanut kranaatinsirpaleen alavatsaansa ja vuotanut kuiviin.

Venäläisten tuli lakkasi noin kello 23 kestettyään noin tunnin. Tyytyväisyydeksemme kuulimme omien pattereidemme ihanan äänen, kun ne olivat likvidoimassa venäläisiä samalla tavalla. Puhe lähti jälleen käyntiin ja odotettiin jatkoa muodossa tai toisessa. Ei kestänyt kauaa ennen kuin ryhmämme sai käskyn lähettää partio Misse-joelle selvittämään, olivatko venäläiset rakentamassa siltaa. Sjöström oli johtaja ja minä sain luvan lähteä yhdeksi partion jäsenistä..

Yö oli epätavallisen kirkas ja pieninkin napsahdus kuului pitkien matkojen päähän. Me hakeuduimme varovasti pitkin ojia yksinäisen tammen luokse joen luona. Sen läheisyydessä kuulimme äkkiä huutoja venäläisten puolelta. Saatoimme erottaa sanat ”vangitut suomalaiset” ja jotain venäjäksi, jonka Sjöström tulkitsi ”tulkaa meidän puolellemme, niin saatte valkoista leipää ja voita”. Sitten tuli hiljaista – kuolemanhiljaista. Vain ruoho kiertyi saappaanvarsiemme ympäri, kun etenimme hitaasti.

Hetken päästä huuto leikkasi taas yön. Tällä kertaa se oli hätähuuto oikealta omien asemiemme edestä. Venäläinen loikkari oli tullut yli ja pyysi armoa ”germanskeilta”. Venäläinen ei todennäköisesti tiennyt, että hän seisoi katkerien suomalaisten kiväärinpiippujen edessä. Yhteislaukaus kuului läpi yön ja taas oli kaikki hiljaista.

Noin kahden tunnin hermojaraastavan tiedusteluretken jälkeen palasimme asemiimme täytettyämme tehtävämme. Reaktiona yön rasituksista sitä tunsi itsensä kuolemanväsyneeksi. Mutta lepoa emme saaneet, vaan tykistötulen aiheuttamia vahinkoja oltiin jo täyttä päätä korjaamassa. Sain käskyn kuljettaa kaatuneen toverimme Gallingiin.

Rumputuli oli hyvä oppitunti kaikille laiskamadoille ja oli ilo nähdä, miten kaikki olivat kiinnostuneita pioneeritöistä. Pommitus oli ensimmäinen tulikasteemme – meriitti – sillä nyt pystyi nimittämään itseään todelliseksi rintamasotilaaksi.

”Täysosuma”

9

Täydennysjääkärin ensimmäinen kokemus rintamalla.

Ensimmäinen reserviryhmä tuli Lockstäder Lagerista 30.7. ja jaettiin komppanioihin. Meille tuli vanha alokasaikainen toveri, joka oli jäänyt Lockstäder Lageriin, kun pataljoona matkusti rintamalle. Hänellä oli suuri usko omaan älykkyyteensä, minkä johdosta halusimme asettaa hänet kokeeseen. Odotimme määrätyllä tyytyväisyydellä hänen tuloaan.

Hän kulki muutaman toverinsa kanssa suon yli kapulasiltaa pitkin, erosi heistä ja ohjasi askeleensa kohden meidän korsuamme. Hän oli hieno ja siistiytynyt ihan kuin olisi ollut lomalla Hampurissa. Hän katseli ihmetellen ja uteliaasti ympärilleen. Äkkiä vihollisen kranaatti vihelsi yli puiden latvojen ja loiskis – maaemomme törky liimautui hänen hienoon jääkäriunivormuunsa. Siinä hän makasi tuijottaen ympärilleen kapulasillan vieressä ja sitten hän tuli kuin tykistä ammut-

tuna kohden korsua naamallaan ilme kuin olisi kokenut jotain tavatonta.

”Mitä pirua sinä löysit kapulasillan luota” tervehti häntä Vyörykkä. ”Ei meillä ole tapana jättää mitään jälkeemme”

Rintamatoverimme, Kohlmann, kertoi hengästyneenä, että luoti oli hipaissut hänen korvaansa. ”Miksi hemmetissä, ette ole laittaneet yhdyshautoja?”

”Miksi et ryöminyt perille asti?”, Holmqvist hymyili vastaukseksi, ”Sillä tavalla meillä on tapana tehdä”.

”Kyllä, kyllä”, liittyi Vantunen keskusteluun., ”katso nyt meidän housujamme ja takkejamme, niin sinunkin aivosi kirkastuvat”. Koko joukko nauroi ja meidän soturimme tunsi kenties ensimmäisen kerran elämässään kuin maa olisi vajonnut hänen altaan.

Hänet kotiutettiin joukkoomme ja hänelle annettiin metrin levyinen laveri korsussamme. Vähitellen hän löysi itsensä ensimmäisen kauhukokemuksen jälkeen ja alkoi kertoa uutisia Lockstäder Lagerista. Hän oli elänyt iloisia päiviä. Hän oli myynyt siviilivaatteensa ja ollut lomalla Hampurissa. ”Pahus minkälainen tyttö minulla oli siellä. Hän oli johtajan tytär ja hän lupasi lähettää minulle ”Liebesgabeneita””. Joku ihmetteli, miten oli mahdollista selvitä monen päivän aikana Hampurissa niillä rahoilla, jotka sai siviilipuvusta. Siihen Kohlmann sanoi närkästyneenä, että hän olisi selvinnyt hyvin yksin, mutta että seura maksaa. Pahinta oli, että hänen kallis kellonsa oli hävinnyt taivaan tuuliin. Se pentele, johtajan tytär, oli tullut mukaan panttilainaamoon ja vasta sitten pystyin matkustamaan.

Lisäsin lohdutukseksi, että täällähän tienaa rahaa, niin että voi lunastaa sen ulos. Odotimme jännityksellä yön pimeyden laskeutumista.

Kohlmannin piti nimittäin mennä kuunteluvartioon ja siitä tulisi hänen toinen tappionsa. Toveriksi hän sai Vyörykän. Loput ryhmästä muodostaisi salaisen katsomon nähdäkseen mitä tapahtuisi.

Edellinen vartio oli jo vihitty pelleilyyn ja se selitti vartionvaihdossa, että venäläisiä oli esiintynyt etumaastossa pimeyden laskeuduttua. Piti pitää silmät ja korvat avoimina. Kohlmann tuijotti ulos yöhön ja uskalsi tuskin puhua. Vyörykkä piti hänelle seuraa kertomalla kauheita rintamatarinoita ja pohjusti sillä lailla maapohjaa. Äkkiä Vyörykkä kuiskasi: ”Mikä tuo on? Katso tuonne päin!” Jotkut kannot piirtyivät vaaleampaa taustaa vasten.

”Missä, mitä”, Kohlmann kuiskasi epävarmalla äänellä.

”Venäläisiä”, vakuutti Vyörykkä ja näytti paikan tarkemmin. ”Etkö näe miten ne liikkuvat tänne päin?”

”Kyllä nyt minä näen”, kuiskasi Kohlmann epävarmasti. ”Emmekö ammu”.

”Paina päälle”.

Kohlmann painoi päälle. Tuli iski kivääriinpiipusta ja laukaus toisensa perästä kaikui yössä. Toinen lipas työnnettiin haparoiden kivääriin ja ammunta jatkui edelleen nopeasti. Päivystävä upseeri tuli juosten.

”Mitä te ammutte idiootit!”

”Venäläisiä”, Kohlmann huohotti ja irvisti..

Päivystävä upseeri ymmärsi heti pilan ja miehet saivat moitteet. Kohlmannin ensimmäinen puolustustaistelu keskeytyi ja siitä tuli ratkaisematon.

Tämän opetuksen jälkeen hänestä tuli paljon hiljaisempi koskien muiden mielipiteitä. Venäläispelko oli parantanut hänet.

Tykistön tarkkailuasema Missellä

Huomio! pistetulta

10
Muona saapuu

Iltapäivän urakkatyö oli päättynyt ja ryhmä oli kerääntynyt lavereille korsuun odottamaan päivystäjiä, jotka olivat lähteneet noutamaan muonaa. Vei paljon aikaa kuljettaa ruokaa rintamalle, sillä piti kulkea pitkät matkat kapulasiltaa pitkin yli suon ruoanjakopaikalle. Sinne ruoka tuotiin kenttäkeittiöstä Gallingista pitkin kapearaiteista rautatietä. Keskustelu ei juuri edennyt ja eniten kiinnostuneita oltiin ruoan laadusta.

Vihdoin saapuivat ruoanhakijat, jääkärit Vantunen ja Heikkilä. Molemmilla oli kädet täynnä pakkeja, kuivamuonaa ja tupakkaa.

”Ylös penteleet maistamaan Kuropatkinia[1]”, Vantunen huusi. Pieni Heikkilä erottui hänen selkänsä takaa, kädet täynnä limppuja.

”Mitä pirun Kuropatkinia” kysyi Ollikainen. ”Tänne minun osani sopasta, vaikka se olisi keitetty tavallisesta Iivanasta.”

---

[1] Venäläisten ylipäällikkö Riian rintamalla

Hän kaivoi taskustaan lusikkahaarukkayhdistelmän, puhdisti sen hihaansa ja onki ylös läskinpalan. Hän tarkasteli läskinpalaa, ikään kuin se olisi ollut aidoista aidointa, ja totesi, että Kuropatkin oli ollut vaaleahiuksinen ja harvapartainen.

”Kuropatkin”, Ollikainen väitti, ”on vielä liian pieni, jotta hänestä kannattaisi tehdä soppaa. Sianlihaa tämä on joka tapauksessa ja hyvältä se maistuu.”

”Jos te ette usko minun vakuutuksiani”, Vantunen jatkoi, ”niin minä voin kertoa, että pataljoonan sika voi mitä parhaiten Gallingissa ja toistaiseksi varattu ihan muihin tarkoituksiin kuin lihapataan. Komppanian puuseppä, joka nyt on saanut saunansa valmiiksi pataljoonan syöpäläisten kauhuksi, on saanut tehtäväksi tutkia sian elintapoja. Mm. hänen tulee tutkia hajun vaikutusta ihmisen ajatuskykyyn ja siten antaa selvitys siihen, onko asialla mitään tekemistä venäläisten eroottisten valloitusten kanssa Suomessa.”

”Pitäkää turpanne kiinni penteleen ihmissyöjät”, kuului nurkasta, jossa ryhmänjohtaja oli. ”Teidän pitäisi valita puheenaiheenne paremmin. Vähemmästäkin voi tulla merisairaaksi”. Syntyi hetken hiljaisuus. ”Sopassa” ei ollut mitään vikaa. Läskinpalat etsittiin ohrasuurimopuurosta ikään kuin ne olisivat olleet kultakimpaleita. Puuro oli niin paksua, että lusikka siinä seisoi pakin kannessa.

3. komppanian kenttäkeittiö

11
Tupakanhimo

Päivällinen oli syöty ja tupakannälkä vallitsi niin kuin tavallisesti.. Tänään oli tupakan jakelupäivä – kysymyksessä oli pieni tupakka-annos, joka kuului miehistölle ja aliupseereille rintamalla määrättyinä jakopäivinä. Näitä päiviä odotettiin jännityksellä, koska tupakan kokoomus vaihteli sekä muodon että laadun suhteen. Piti olla varautunut sekä sikarien, piipputupakan että savukkeiden varalta. Holmqvist oli ensimmäinen, joka vaati saada jakaa tupakat. Hän pelkäsi ”Grobschnittiä” – karkeaa piipputupakkaa, joka oli todennäköisesti tehty tupakkalehtien vanoista – kuin syntiä, mutta hymyili, kun joskus sai parasta laatua, aliupseerin sikareita. Arvaillessaan etukäteen tupakan laatua hän sai kuulla Vantuselta, että Grobschnitt oli liian hyvää tupakkaa hänelle. Tällä kerralla ei ollut jaettu aliupseerin sikareita, vaan vain vähän miehistön sikareita. Aliupseerit olivat takavarikoineet ensin mainitut.

Grobschnitt oli pettymys kaikille. Kuitenkaan ei asiasta paljon puhuttu. Olihan jo opittu odottamaan ja toivomaan ja nythän tarvitsi vain

odottaa seuraavaa jakelua. Savukkeet valmistettiin revityistä kirjan lehdistä. Pian palavat savukkeen paperit loistivat korsun hämärässä kuin soihdut sotureiden siivoamattomista kasvoista.

12
Uutisia – ajatuksia.

Eräänä iltapuhteena noin 20. elokuuta, meidän ryhmällämme oli kuulovartio ja vapaavaihdot makasivat korsun lavereilla. Tunnelma ei ollut paras mahdollinen. Rintamaväsymyksen oireet, ajatukset siitä mitä oli ollut ja mitä toivottiin, olivat puheenaiheina miesten kesken. Majuri Bayerin etukäteislaskelmat tulevista tappioista oli jo ylitetty. Onni tosin oli, että tappiot olivat olleet pienet. 6 miestä oli kaatunut ja 18 haavoittunut. Jotkut oli lähetetty pois rintamalta huonojen hermojen takia. 3 kurjaa oli mennyt yli venäläisten puolelle, joista Rissanen omasta komppaniasta mainittiin erityistä katkeruutta tuntien. Tovereidensa silmissä hän oli tosin ollut suuri paska, mutta kaikesta huolimatta hän oli onnistunut hankkimaan joidenkin esimiestensä luottamuksen. Yksityiskohdista tiesimme yleensä vähän, paitsi asioista jotka olivat sattuneet komppaniassa. Tykistö oli ollut mukana torjumassa Kuropatkinin heinäkuun hyökkäystä Eckaun ja Keckaun luona. Pioneerikomppania oli osallistunut hyökkäykseen Schmardenin luona ja partiomatkat ”ei kenenkään maalle” olivat tuoneet vaihtelua pioneeri-

työn yksitoikkoisuuteen. Olimme myös olleet todistamassa venäläisten hyökkäyksiä pataljoonan sivustoilla ja voimme tuntea itsemme onnellisiksi siitä, että meidän asemiimme saimme ainoastaan tykistön tervehdyksiä.

Samana iltana kävi vierailulla naapuriryhmän toveri. Hän oli ollut Gallingissa lomalla ja käynyt kanttiinissa. Toisesta taskusta kurkisti pullon kaula. Kädessä hänellä oli soikea säilykepurkki ja takin taskusta pursotti suuri savukelaatikko.

Oli selvää, että hänen ostamansa tavarat kiinnostivat meitä suuresti ja puhuimmekin niistä heti aluksi.

”Mitä hyvää sinä sait”, kysyi joku, kun vieras oli tuonut terveiset tovereilta rintaman takaa.

Snapsia, hernesäilykkeitä ja lusikallinen Hindenburg-marmeladia.

”No, sinä olet sitten reilu kaveri. Pullo esiin, mukeja meillä kyllä on”, kuului Heikkilän suunnalta. Hän oli ollut kiinnostunut ateriasta ja melkein unohtanut ympäristönsä.

”Pullo? Ei minulla ole mitään snapsipulloa! Mehupullo minulla on ja sen aion juoda itse. Snapsia ja marmeladia saa vain sen verran, että voi voidella suunsa ja huuhdella alas harminsa. Savukkeita voin tarjota, Tannenbergin voitto, erittäin hyvä savuke.”

”Onko sinulla uutisia suuresta maailmasta?”, joku kysyi, ”Mitä teki tykistö Eckaussa ja pioneerit Schmardenissa?”

Jos täytyy uskoa, mitä pojat kertovat, niin meillä ei ole paljon virkaa etulinjan sotilaina. Haupitseilla oli ollut tavaton työ Eckaussa. Tuntikaupalla he saivat syöttää tykkejä paitahihaisillaan voimatta välittää vihollisen tykistötulesta. Venäläiset olivat vähällä tunkea saksalaisten asemiin ja ne piti lyödä takaisin tykistötulella ja vastahyök-

käyksellä. Tietysti meikäläiset hoitivat homman! Väitetään, että jos venäläisten offensiivi olisi onnistunut, niin on todennäköistä, että meidän perääntymisreittimme olisi katkaistu ja me olisimme joutuneet mottiin. Näinä aikoina olisimme kai roikkumassa Helsingin lyhtypylväissä varoituksena aktivisteille ja iloksi venäläisille ja heidän tavallaan ajatteleville. ”Näin ollen voimme kai tulla Helsinkiin liehuvin lipuin ja soiton tahdissa”, filosofoi joku.

”Niin ja sitten pioneerit. Heidät vastaanottivat kunniaportein toverit, jotka eivät olleet mukana hyökkäyksessä. Niinpä heillä oli vain 3 kaatunutta ja 12 haavoittunutta. Yhdessä saksalaisen jääkäripataljoonan kanssa heidän oli tunkeuduttava venäläisten asemiin ja luotava umpeen eteen tehty juoksuhauta. Jääkäri Fältillä, joka nyttemmin lienee kuollut päähänsä saamaansa haavaan[2] oli ollut seikkailu, joka vaikuttaa uskomattomalta. Haavastaan johtuen hän tuli sekapäiseksi eikä huomannut, että hänen toverinsa vetäytyivät. Neljän ja puolen vuorokauden ajan hän harhaili venäläisten asemissa. Hän tappoi pistimellään venäläisen, joka yritti ottaa hänet vangiksi. Hän pystyi orientoitumaan vasta, kun oli kiivennyt puuhun ja sieltä nähnyt saksalaisten asemat. Hän ryömi takaisin enemmän kuolleena kuin elävänä. Hän sai sekä rautaristin että puuristin.”

”Mistä johtui, että tappiot olivat niin pienet?”, joku kysyi.

”Sitä ei tiedä. Tulta he saivat tarpeeksi. Ainakin pioneerit väittivät, että heidän etenemisensä oli ollut niin nopea, ettei venäläisten tuli ehtinyt niin paljon vaikuttaa. Kunnollista käsirysyä ei myöskään syn-

[2] Todellisuudessa hän kuoli syyspuolella sairaalassa Saksassa.

tynyt, koska venäläiset perääntyivät. Vain kaksi haavoittui pistimistä. Meikäläisillä oli ilo ottaa vankeja ja konekivääreitä."

Keskustelun suorana seurauksena oli neuvottelu asemastamme Saksan armeijassa. Tuntui katkeralta olla täysin tietämätön omien diplomaattien toimista Berliinissä ja Tukholmassa. Oliko heitä enää olemassakaan? Mielellään halusi uskoa, että kaikki oli reilua peliä. Ei ollut mitään ideaa olla saksalaisten juoksuhaudoissa ja rämettyä sekä ruumiin että sielun puolesta. Huhuttiin, että useita jääkäreitä oli Suomessa. He olivat vieläpä suorittaneet räjäytyksiä venäläisten ammusvarastoissa Lapissa. Tämähän viittasi siihen, etteivät yhteytemme Suomeen olleet kokonaan katkenneet. Kuitenkin mielellään olisi halunnut tietää, mitä suomalaiset johtavat piirit ajattelivat ja uskoivat meistä.

Hautaa kaivetaan Heinoselle, joka kaatui

Juoksuhauta ja korsu

Kaasunaamareita kokeilemassa

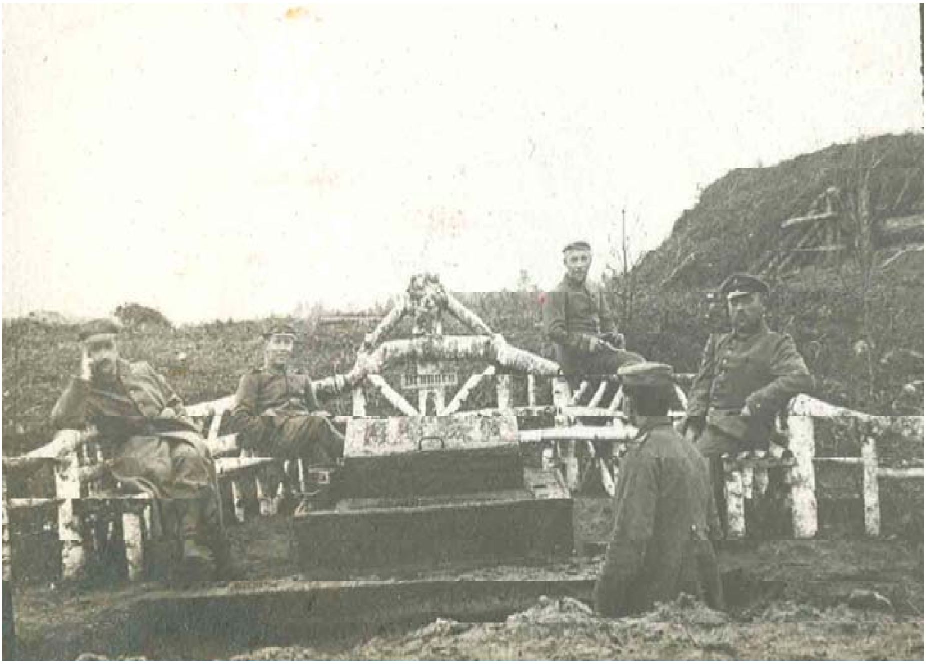

Lepotauko kaivolla

Saksan pitkän itärintaman äärimmäinen vasen siipi Riianlahden rannalla

Vartiossa juoksuhaudassa. Kirjoittaja on vasemmanpuoleinen vartiomies

Nyholm ja Kronlöf vartiossa

Vangittu Iivana

Kaatunut Ryssä

Kaatuneiden suomalaisten hautausmaa Dumbessa.

Frans Heinonen	*3. komppania*
Emil Kantola	*1. komppania*
Ejnar Myntti	*1. komppania*
Viktor Kamis	*Konekiväärikomppania*

Lisäksi yksi jääkäri konekiväärikomppania

4. komppania lepää matkallaan Missen rintamalle

Ruokakärry on saapunut Misseltä 1916

13

Misseltä rannikkovartioon Kneissiin.

23. elokuuta oli meille ilon päivä, vaikka päämme olikin täynnä kysymysmerkkejä. Meidät siirrettäisiin pois Misseltä, pois syöpäläisten ja hyttysten paratiisista. Pois märästä korsustamme, jonka seinissä hiiret erinomaisesti viihtyivät. Pois katon tippumisista ja liasta. Pois likavesilätäköistä ja epämiellyttävistä muistoista.

Mutta mihin?

”Pakatkaa tornisterinne ja kerätkää omaisuutenne. Kun pimeys laskeutuu, meidät vapauttaa saksalainen joukko-osasto.” Sitten seurasi joitakin yksityiskohtaisia ohjeita. Sellainen oli suunnilleen käsky.

Siinä neuvoteltiin ja pakattiin. Uudet rautaisannokset jaettiin. Joku harmitteli sitä, että saksalaiset saisivat periä uudet piikkilankaesteet asemiemme edessä. Toinen toivotti saksalaiset tervetulleiksi Missen asemien harvinaiseen luontoon. Itse toivotimme itsemme mihin tahansa, sillä pahemmaksi ei tilanne voinut muuttua. Suomaaston jäl-

keen seuraa vesistö topografian mukaan ja laivastotöihin emme olleet koulutettuja. Siis, miten vain arvioimme tilannetta, niin tulevaisuutemme näytti valoisammalta.

Komppaniat kerääntyivät ”Tapio”-nimiseen pioneerien paikkaan Gallingin lähellä – paitsi konekiväärikomppania, jonka toistaiseksi piti jäädä paikalleen. Pimeimpään aikaan etsiydyimme pitkin huonoja kenttäteitä perille. Tornisteri painoi niin kuin koko Suomi olisi istunut selässä. Sitähän oli tullut hankituksi yhtä ja toista asemissa ollessa. Mukana oli esim. schrapnellin hylsy tai joku tukevampi kranaatin sirpale, jonka halusi viedä mennessään ”sotasaaliina”. Eihän kukaan tiennyt, mihin oltiin menossa. Kenties pois rintamalta ja silloinhan piti olla muisto mukana jostain, joka oli viheltänyt pään ohi ja olisi voinut olla varmaksi kuolemaksi.

Päivän sarastaessa jatkui marssi ”Tapiosta” Maltumiin. Se oli 7 km:n marssi, mutta tuntui vähintään 10 km:n pituiselta. Olimme perillä jo klo 8. Komppaniamme kokosi kiväärinsä keoiksi talonpojan pihalle.

Hedelmät roikkuivat houkuttelevina omena- ja päärynäpuista. Marjapensaat olivat kauan odottaneet omistajaansa. Sadonkorjuu oli väkivaltaista – mikään ei ollut säästämisen arvoista vihollismaassa. Sellainen on ihminen.

Ryhmät jaettiin uudelleen. Uusia poikia tuli ryhmään ja sama lukumäärä siirtyi muihin ryhmiin. Ryhmänjohtaja vaihtui myös ja häntä nimitettiin muistiinpanoissa ”uniseksi F:ksi”. Hän pystyi lausumaan Lönnrothin ”Kalevalaa” runomitalla ja lahjakkaasti. Hän oli muuten maailman reiluin ihminen. Seurasi huopa- ja jalkatarkastukset – sitähän oli tullut siviilimieheksi jaloistaan (ajattelin sanoa, että varpaiden

väliin oli kasvanut ihopoimu). Muuten otettiin aurinkoa. Ei kuulunut lentokoneen surinaa eikä kranaatin räjähdyksiä. Kaukaisuudessa näkyi vain hopeanhohtoinen havaintopallo.

25. elokuuta aamulla meidät järjestettiin marssikolonniksi. Vaelsimme pitkin huonoja kenttäteitä ja tulimme viimein Mitau-Riika-valtatielle. Ihmettelimme. Valtatie oli leveä, suora ja kova ja epätavallinen Venäjän olosuhteissa. Se oli nähtävyys, mutta sitä kirottiin siksi, että se synnytti rakkoja jalkoihin. Minne olimme matkalla? Jos jatkoimme tähän suuntaa, saapuisimme Mitauhun. Kuitenkin käännyimme rautatien pysäkille, jonka nimi oli Zauken, ja marssista tulikin ”Gott sei Dank” vain 5 km:n pituinen. Meidän harjaantumattomat jalkamme olivat tottuneet vain veteen ja mutaan ja on epävarmaa olisimmeko pystyneet marssimaan pitempään. Meidät kuormattiin junaan ja vaunut lähtivät kohden meille tuntematonta kohdetta.

Illalla tulimme Mitaun kautta Tuckumiin ja meidät majoitettiin torin luona oleviin ränsistyneisiin puutaloihin. Tässä pienessä sodan raunioittamassa vanhassa kaupungissa, jossa oli mutkikkaat kadut ja pienet talot, meidän tuli jälleen tutustua sivistykseen. Siellä oli vieläpä siviili-ihmisiä! Ja naisia. Ensimmäinen naisihminen, jonka näimme, sai päät kääntymään ja aikaansai epäselviä ääniä rivistössä. Pataljoona majoitettiin taloihin torin luona. Kun majoittuminen oli suoritettu, halukkaille annettiin iltalomaa. Kaupungissa ei kuitenkaan ollut minkäänlaisia huvittelupaikkoja. Jotkut saivat hankituksi alkoholia. Valitettavasti he menettivät täysin kurin ja tasapainon. Sen sijaan, että olisivat tulleet majapaikkaansa, he panivat pystyyn kunnon tappelun, jossa vieläpä puukko välähti. Tappelupukarilta otettiin ase pois ja hän

sai myöhemmin rangaistuksena seistä tiukasti puuhun sidottuna kaksi tuntia.

Yöstä tuli, kuten sanottua, myrskyinen, mutta niinpä se jäi vain yhdeksi yöksi, sillä jo seuraavana päivänä suunnistimme kohden Riian lahtea, kalastajakylään, jonka nimi oli Kneiss.

Tie tuntui loputtomalta. Se oli lisäksi kuiva ja hiekkainen. Aaltoileva ympäristö oli myös kuiva, mutta se ei ollut lohduton silmälle. Kukkulat ja rinteet vaihtelivat korkeiden havupuiden ja viljelysarkojen kanssa. Parissa paikassa näimme ratsuväen miehiä, jotka olivat vaihtaneet peitsensä auraan. Kapearaiteinen rautatie oli vedetty samaan suuntaan kuin marssimme. Vaunuja vetivät hevoset. Nyholm, josta myöhemmin tuli ryhmätoverini, syljeskeli ja valitti janoa. Toinen kiroili johtoa, joka ei käsittänyt, että jalat kaipasivat hoitoa. Jalat ja hartiat särkivät. Monet kompastelivat omiin jalkoihinsa. 18 km pehmeässä hiekassa on tarpeeksi päivämarssiksi

Perille päästyämme ryhmänjohtaja selitti, että tehtävämme oli rannikon vartiointi rintaman ja kylän välissä. Matka oli 5 km. Sitä saimme kokeilla seuraavana yönä, kun meidät herätettiin syvimmästä unestamme ja käskettiin pakata pimeydessä.

Ennen lähtöä jaettiin kuivamuonaa hyvin suurpiirteisesti, sai ottaa niin paljon kuin halusi.

Sitten marssimme 2-3 km ja hajaannuimme pitkin rannikkoa. Saimme käskyn kaivaa ampumakuopat hiekkadyyneihin. Odotettiin venäläisten maihinnousuyritystä. Panssariristeilijä Slava mainittiin hirviönä, joka tykkeineen tulisi tukemaan maihinnousua. Meri kuohui ja löi aallot korkealle dyyneille ja pojat kaivoivat. Sain kuoppani valmiiksi kun aamun ensimmäiset auringonsäteet näkyivät horisontin

yläpuolella ja nukahdin unohtaen Slavan, venäläiset ja päälliköt. Heräsin vasta myöhemmin aamupäivällä, kun tuli käsky kokoontumisesta. Vaelsimme takaisin Kneissiin ”kesänviettopaikkaamme”.

Kneiss oli pieni rantakylä, jonka asukkaat todennäköisesti olivat harrastaneet kalastusta aika laajasti. Osittain hävitetyt talot osoittivat, että niiden omistajat eivät olleet suorastaan köyhiä. Nyttemmin talot olivat kaikenlaisten ”etappisikojen” miehittämät. Voitiin puhua ahtaudesta. Meidän ei auttanut muu kuin ottaa huonommat majoituspaikat haltuumme. Myös perunakellarit otettiin asunnoiksi. Olimmehan jo tottuneet asumaan maakoloissa.

Lentotoiminta oli vilkasta pitkin rannikkoa ja oli suorastaan huvi seurata sitä maasta käsin. Melkein päivittäin venäläiset yrittivät ohittaa meidät korkealla lentäen, mutta ilmatorjuntamme torjui heidät. Ampumataito ei kyllä ollut parasta laatua, sillä näin miten 75 kranaattia uhrattiin yhtä ainoaa konetta kohden osumatta.

Vapaa-ajat kulutettiin korttipelissä. ”Ventti” oli sopiva uhkapeli ja rahat vaelsivat taskusta taskuun. Se, jolta rahat loppuivat, sai luvan kerjätä savukkeita paremmin onnistuneilta.

Yksittäisiä kranaatteja putosi joskus kylään, koska se oli venäläisen tykistön ampumaetäisyydellä. Seuraava tapaus todistaa, että nämä kranaatit voivat olla vaarallisia.

Kaksi jääkäriä ja minä olimme ansainneet ”kovaa” korttipelissä ja halusimme mässätä kanttiinin tuotteilla. Paluumatkalla näimme ”Fuhrerin” pioneerikomppaniasta. Asetuimme kanervikkoon harvaan männikköön, tupakoimme ja mietimme sotaa, joka ei ollut loppuakseen huolimatta saksalaisten suurista menestyksistä rintamilla. Äkkiä kuului määrittelemätön tömähdys. Hiekkapilvi lensi päidemme yli ja il-

manpaine heitti meidät selällemme koivet suorina. Käsittämätöntä että olimme elossa, sillä kranaatti oli pudonnut 10 askeleen päähän meidän jaloistamme. Kranaatti ei ollut räjähtänyt täysine latauksineen, muulla tavalla emme asiaa pystyneet selittämään. Kranaattikuopasta nousi sinivalkea savu. Hiekka kuopassa oli samanväristä. Hävisimme paikalta ja haimme turvallisemman olopaikan.

Jääkäri Holmqvist oli löytänyt verkon ja rikkinäisen soutuveneen. Meri ja saalistaminen vetivät puoleensa ja niin hän meni joukkueenjohtajan luo saadakseen luvan kalastamiseen. Tuoretta kalaa ei halveksita, ei varsinkaan, kun ei ole pitkään aikaan nähnyt muita vesieläimiä kuin sammakoita. Hän sai muutaman kilon ja muut entiset ammattikalastajat rupesivat korjaamaan verkkoja ja veneitä. Ainahan se oli miellyttävämpää kuin asentaa piikkilankaa ja rakentaa korsuja pitkin rantaa.

Jonkun ajan kuluttua elämä kylässä oli tullut suorastaan mukavaksi. Saimme enemmän tilaa, kun 1. ja 2. komppaniat oli siirretty reserviksi lähemmäs rintamaa. Myös pioneerikomppania oli muualla töissä ja myötävaikutti näin oman komppaniamme viihtyvyyteen. Saatoimme nukkua riisuttuna yöllä. Oli myös mahdollista kylpeä suomalaissaunassa. Tuntui kuin olisi kesänvietossa, kun kuuman kylvyn jälkeen voi heittäytyä Riianlahden suolaisiin aaltoihin.

Yleiskuva asemistamme Riianlahden rannalla

Tykkiasema Kneississa

1. komppanian majoitustilat tulessa

14
Uudestaan etulinjaan.

Meillä oli urakkatyö. Piti pyörittää mäntytukkeja mereen, josta ne myöhemmin uitettaisiin jollekin sahalle. Illalla, kun joukkue oli palaamassa kylään, vastaan tuli lähetti – pataljoona siirretään taas rintamalle ”gegen die Russen”. Käsky oli kuitenkin ennenaikainen ja saimme nukkua vielä yön vanhassa kortteerissamme. Vasta seuraavana päivänä 14. syyskuuta klo 6. vaihdoimme reservin jääkäripataljoonan rintamalta – saman pataljoonan, jonka kanssa omat pioneerimme olivat hyökänneet Schmardenissa.

Rintama kulki yli hiekkadyynien kohtisuoraan kohti merta. Dyyneihin oli kaivettu korsuja ja juoksuhautoja. Etulinjan edessä oli leveä piikkilankaeste ja kauempana edessä rikkiammutun mäntymetsän takana olivat venäläisten asemat oman piikkilankaesteensä takana. Etäisyys oli korkeintaan 400 metriä. Meidän komppaniamme piti tukea vasemman sivustansa mereen. Paikka oli koko itärintaman ”historiallinen kulma”. Meidän ryhmämme tehtävänä oli valvoa sitä kuunteluvartioin. Paikkamme oli eteentyönnetty hyvän matkaa rintasuojuk-

sen ja piikkilankaesteen edessä ja äärimmäisenä oikealla sivustalla. Kulma oli rakennettu konekivääriasemaksi ja sen takana oli ryhmällä korsunsa.

Täällä oli hienot juoksuhaudat, joiden seinät oli vahvistettu päällekkäin pinotuin mäntytukein. Rintasuojuksen päällä oli teräskilvet, joissa oli reiät kivääriä varten. Ei puuttunut myöskään miinakäytäviä ja pomminkestäviä korsuja dyyneissä. Ne oli varustettu patruunavarastoin ja mineraalivesipulloin. Siellä oli myös keskikokoisia miinanheittimiä ja yhteen paikkaan juoksuhautaan oli vieläpä asennettu kenttätykki, todennäköisesti panssarivaunujen torjumiseen. Näitä apuaseita hoitivat saksalaiset.

Suuret tykistön putkien suut uhkasivat venäläisiä toiselta linjaltamme ja kaikki näytti olevan parhaassa kunnossa.

”Kulma” oli rauhaton, sillä luoteja ja kranaatteja vihelsi jatkuvasti. Siperialaiset tarkka-ampujat makasivat edessämme. He olivat nuoria ja heitä viehätti ampuminen. Jo toisena päivänä saimme varsinaisen tuliryöpyn kiväärinluoteja ja kranaatteja. Tällöin jääkäri Heinonen meidän komppaniastamme kaatui saadessaan kranaatinsirun osuman silmäänsä. Toinen jääkäri 4. komppaniasta, joka sijaitsi vasemman sivustamme takana ja varmisti pataljoonan sivustan, haavoittui päähän.

Tutustuimme asuinpaikkaamme. Sitä ei ollut tarkoitettu suojaamaan kranaattitulelta. Kiivaamman tulituksen aikana meidän oli hakeuduttava joukkueen yhteiseen pomminkestävään korsuun. Korsussamme oli pieni seinään kiinnitetty pöytä ja joitakin pieniä seinään kiinnitettyjä kaappeja ruokaa varten. Sänkyinä piti käytettämän lavitsoja, joilla oli patjoina meriruohoa. Kirput hyppelivät ympäriinsä

ruohossa ja olivat kai ihastuneet uuteen ruokajärjestykseensä. Kenties saksalaisilla oli huonompia nesteitä suonissaan. Rotat ja hiiret vilistivät yli lattian ja olivat jo jyrsineet sopivat käytävät pöydälle ja kaappeihin. Ne vieläpä nappasivat leivänpalan, kun sen asetti viereensä. Ne olivat yhtä kotonaan meidän kämpässämme kuin kissa tavallisessa taloudessa. Valo ja lamppu olivat saavuttamaton ylellisyys, joten valaistus oli keksittävä itse. Honkien pihkaiset puut oli pilkottava päreiksi. Ne loistivat yhtä hyvin kuin isoäidin aikaan. Uudenaikaisempana systeeminä käytettiin puhelinmiesten pumpulinauhalla ja tervalla päällystettyjä kaapeleita. Ne loistivat aika hyvin, vaikkakin tulen aikaansaama savu pisti nenään ja kirveli silmissä. Täällä piti nyt aloittaa uusi soturin elämä aikaisempaa kiivaamman tulen alla. Elämä syksyn pimeydessä ja kylmässä, taistelu uusia syöpäläisiä vastaan, joiden piti hävittää mukana tuomamme ”Lausen von Misse”.

15

Mielialoja miehistön keskuudessa ja tapahtumia ns. Dumben asemissa.

22. syyskuuta. Kylmät ja raa'at merituulet puhaltavat yli dyynien. Kuopissa rintavarustuksen edessä hytisivät kuunteluvartijat ja koettivat lämmitellä tekemällä voimisteluliikkeitä. Vetelyys ja väsymys ovat yleistä miehistön keskuudessa. Enää saa tuskin edes nukkua. Venäläisten rauhattomuus on pakottanut meidät nukkumaan täysissä varusteissa kovilla lavereilla tornisteri pään alla. On jo opittu nukkumaan nelinkontin. Miten muuten? Jos asettui selälleen, niin heilutti työasettaan ja kenttäpulloaan. Jos asettui mahalleen, joutui makaamaan kahden kovan patruunalaukun päällä. Aina kahden tunnin välein päivystäjä huutaa, ”Ablösung vor”. Itselläni on ollut 38 astetta kuumetta ja olen saanut parannella itseäni parhaani mukaan. Lääkärillä käyntiä vastaan olen kerta kaikkiaan tullut parannetuksi.

Kenttäelämä olisi paljon miellyttävämpää, jos käytettävissä olisi tarpeeksi valaistusta pitkinä ja pimeinä iltoina. Elämähän ei myöskään tule miellyttävämmäksi, kun syöpäläisiä on kiireestä kantapäähän.

Erään kapteenin sotilaspalvelija oli kuulemma valittanut sitä, kun hänen piti öisin vangita päällikkönsä kirppuja. Ryhmänjohtajamme Sjöström väittää, että hän ei ole pystynyt nukkumaan hetkeäkään monena yönä. Hän vaikuttaa hermostuneemmalta kuin tavallisesti.

1. komppania on miehittänyt metsäkummun niin kutsutun ”Jägerwaldin”, joka sijaitsee venäläisten ja komppanian puolustusasemien välissä. Rakennettiin piikkilankaeste pioneerien avustuksella. Varmistusketju asetettiin pitämään venäläisiä silmällä. Venäläisen partion onnistui kuitenkin yllättää varmistuksen, jolloin jääkärit Myntti ja Kantola kaatuivat. Piikkilankamiehet tulivat avuksi ja taistelupaikalle jäivät venäläinen vääpeli ja venäläinen sotamies. Lisäksi löydettiin 3 kpl japanilaisia kiväärejä, mikä osoitti, että venäläisiä sotilaita oli myös haavoittunut. Jääkäri 2. komppaniasta oli haavoittunut schrapnellin sirpaleesta.

Tunnelma on nykyään hyvin painunut. Miehistön jatkuva tietämättömyys käy hermoille. Yhteydet kotimaahan näyttävät olevan kokonaan poikki Keskustellaan Berliinin ja Tukholman diplomaattien pystyvyydestä ja joskus kuulee myrkyllisiä väitteitä, että olemme yksinkertaisesti välineitä määrättyjen henkilöiden karriäärissä. Rintamalla olemisen hyöty on paljon keskusteltu aihe. Sotilaskoulutusta ei kukaan kiistä, mutta on joukko asioita, joista pääosa joukosta haluaisi tietää enemmän. Laajempi koulutus asioissa, joita tarvitsemme Suomessa, olisi nyt paljon arvokkaampaa kuin maata toimettomana ja mädäntyä juoksuhaudoissa.

Monet aliarvioivat suomalaisen päällystön työtä pataljoonan hyväksi. Preussilainen asenne miehistöä kohtaan katsotaan jonkinlaiseksi ”Streberimäisyydeksi”. Vaikuttaa siltä kuin pataljoona olisi jakautunut kahteen eri leiriin yhteisen asian puolesta, joista toinen ei tiedä mitä toinen ajattelee. Mies rivissä tuntee olevansa leikkipallo mystisessä ympäristössä, jossa ei ole päämäärää eikä jalansijaa. On tunne kuin heiluisi ”Maulhaltenin und Aushaltenin” välissä ja hirveät rangaistukset olivat koko ajan uhkaamassa. Eilen menivät jotkut komppanian päällikön luo ja esittivät hänelle huolensa. Vielä he eivät ole saaneet vastausta, sillä asia on mennyt eteenpäin pataljoonan komentajalle, majuri Bayerille.

25. syyskuuta. Eilen majuri antoi kutsua luokseen yksiköiden edustajat. Hän oli pitänyt hyvin muotoillun puheen, samaan tyyliin kuin aikaisemmatkin puheensa. Mutta se oli kaikesta huolimatta puhe, joka ei kuulostanut hyvältä korvissamme eikä lisännyt rohkeuttamme eikä luottamustamme. Hänen tarkoituksensa oli sanoa, että meidän tuli totella sokeasti. Meidän tuli taistella kuin saksalaiset ja mennä mukaan minkälaiseen hyökkäykseen tahansa sodan päättymiseen saakka. Jos saksalaiset voittavat, niin mekin voitamme. Hän kertoi painokkaasti, mitä kaikkea saksalaiset olivat meille antaneet: ruokaa, kauniit univormut, rautaristejä ja varman pakopaikan (!), sillä muuten voisimme olla Venäjän armeijassa. Hän suvaitsi painottaa myös meidän ”valaamme”, jonka muuten sanottiin olevan aivan muodollinen asia, kun se allekirjoitettiin. Sitten hän antoi ymmärtää, että olimme raukkoja. Hän antoi 48 tuntia harkinta-aikaa valita kahden mahdollisuuden välillä. Haluammeko jäädä rintamalle ja totella sokeasti, vaikka meidät lähetettäisiin Dobruschan rintamalle, vai haluammeko, että hän hajot-

taa pataljoonan, joka maailmanhistoriassa (!) merkitsisi ikuista häpeätahraa Suomen kansalle.

Vaikka majurin puhe oli ollut kirkasta ja selvää, meidän oli vaikea käsittää hänen saarnaansa. Se ei ollut sopusoinnussa sen kanssa mitä olimme aikaisemmin luulleet yrityksestämme. Emme myöskään käsittäneet, mitä hän tarkoitti pelkuruudella. Jos hän sekoitti pelkuruuden eli raukkamaisuuden pelkoon, niin hän erehtyi perusteellisesti.

Hänellä, joka on vapaaehtoisesti matkustanut Saksaan taistellakseen ase kädessä Suomen vapauden puolesta, on kyllä rohkeutta osallistua saksalaisten offensiiviin. Toinen asia on se, onko Suomella mitään hyötyä tällaisesta yrityksestä, sillä isot offensiivit ovat nielleet pataljoonia suupaloina. Hänen puheensa kiittämättömyydestämme siitä, mitä olimme saaneet siltä maalta, jonka armeijassa palvelimme, vaikutti keksityltä. Nyt ei ollut kysymys materiaalieduista, vaan pataljoonan tulevaisuudesta ja syistä, jotka olivat tuoneet meidät Saksaan ja sen armeijaan. Jos hän puheessaan olisi vakuuttanut, että hän ja poliitikkomme Berliinissä ja Tukholmassa jatkuvasti toimivat parhaaksemme, pataljoonan kouluttamiseksi ja sen tulevaisuuden eteen, mutta josta ei voinut puhua asian luonteesta johtuen, niin olisimme ymmärtäneet häntä paremmin. Nyt ei taaskaan ollut muuta kuin ”Maulhalten und Aushalten”, jonka mukaan jokaisen saksalaisen sotilaan oli käyttäydyttävä. Kuitenkin sillä erolla, että olimme vieraita, joita ei voinut pitää Saksan kansalaisina. Näin emme olleet oikeutettuja esim. invalidirahaan. Siihen olimme sitoutuneet kirjallisesti olosuhteiden pakosta.

Majurin viittaus velvollisuuksiimme, johtuen kaikesta, mitä olimme saaneet Saksan valtiolta, oli tietysti oikeutettua, mutta tässä

yhteydessä hän olisi voinut mainita siitä työstä, jonka teimme itärintamalla, Suomessa ja Venäjällä. Arvokkaita räjäytyksiä oli suoritettu Suomessa ja hävitetty Venäjän sotamateriaalia ja Suomessa oli Venäjän pidettävä suurta armeijaa aktivistiliikkeen takia. Kaikella tällä oli suuri merkitys Saksalle eikä sitä juuri voinut arvioida rahassa.

Tänään meillä on jälleen ollut kuulovartio. Se on sijoitettu kuoppaan n. 75 m oman rintavarustuksen etupuolelle ja varustettu käsikranaateilla. Venäläisten lähimpään vartioon on 200–250 m. Olemme harrastaneet maaliin ammunta venäläisiin ja lokkeihin. Saksalainen lentäjä pudotti iltapäivällä pommeja venäläisten asemiin. Konekiväärikomppaniassa on yksi mies haavoittunut.

28. syyskuuta. 26.9. illalla majurin ultimaatumi meni umpeen. Koko päivä meni neuvotteluissa ja kaikki olivat miettiväisiä. Olen vakuuttunut siitä, että ikäraja monen kohdalta siirrettiin viidellä vuodella eteenpäin. Omasta puolestani, kun ei minun tarvinnut ajatella virallisesti sen jälkeen kun olin astunut Saksan rajan yli, sain päänsärkyä, vaikka olin vastenmielisesti asennoitunut koko sotkua kohtaan. Epäluulo vallitsi. Monet pataljoonan suomalaisesta päällystöstä olivat yrittäneet saada äänensä kuuluviin, mutta huonolla tuloksella. Oma ryhmänjohtajamme, joka tosin oli ollut hermostunut unen puutteesta ja aiheuttanut turhia hälytyksiä, koska venäläiset olivat pitäneet ääntä ja ampuneet villisti yöaikaan, olisi varmasti voinut sanoa jonkin rauhoittavan sanan, mutta hän oli jo sotkun alkuvaiheessa joutunut epäsuosioon ja lähetetty pois rintamalta. Hän oli nimittäin eräänä päivänä saanut hankittua "miestä väkevämpää" ja päättänyt selvittää asiat esimiehensä, entisen koulutoverinsa, kanssa. Hän sai käsiinsä juoksuhautakissan, jonka hän heitti sisään esimiehensä kämppään ja puhui

asioita, jotka eivät olleet ohjesäännön mukaisia. (niin hän kertoi itse). Näin oli hänen nousunsa kohden korkeuksia päättynyt. Hän ei edes itse tiennyt mihin hänet lähetettäisiin.

Puhutaan myös, että ”diplomaattimme” eli niin kutsuttu Keskuskomitea Berliinistä tulisi luoksemme. Ainakin saimme jotain toivoa, kun nyt tiedetään, että tällainen komitea edelleen elää ja on toiminnassa. Mausteena hapantaikinassa sain hiljattain tietää, että jääkäri ja huilunsoittaja Niskanen pataljoonan soittokunnasta oli hävinnyt tuntemattomille teille. Oletetaan, että hän on mennyt venäläisten puolelle. 1. komppaniassa on partio ottanut venäläisen vangin.

3. lokakuuta. Nyt rauhattomuus on pääosin ohi ja työ sujuu vanhalla radallaan. Mikaelinpäivän vietimme venäläisessä kuulasateessa, jolloin jääkäri Juopperi sai luodin rintansa läpi. Meidän ryhmällämme oli ilo toimia päivävartiossa.

Sää on kylmä ja jäätä on muodostunut vesikuoppiin. Tänään tuulee kylmemmin kuin tavallisesti ja sataa. Meidän on ollut pakko hakea lämpimämpää asuntoa. Olen asettautunut maakuoppaan, jossa on tilaa vain neljälle miehelle. Maakuoppa on lämmin ja siinä on hyvä kamiina. Katto ei valitettavasti ole tarkoitettu kestämään täysosumaa. Hiljattain iski kranaatti aivan viereen ja se oli hajottaa koko pienen majamme.

Kasvoni on tavattoman paisuksissa. Polttopuu luiskahti jotenkin puunhakkuussa ja iski suoraan poskeeni. Olen melkein toivonut, että se olisi ollut ”Heimatschuss”, niin olisin päässyt ilmaislomalle ja lepäämään. En ole ollut päivääkään vapaana palveluksesta siitä lähtien kun saavuin Saksaan.

15. lokakuuta. Eilen kirotut venäläiset ampuivat ikkunamme rikki. Tervapaperinpala saa nyt palvella ikkunana. Venäläiset ovat olleet hyvin aktiivisia viime aikoina tykistönsä kanssa. Kiusallista on, että he ampuvat säännöllisin väliajoin. Tietää etukäteen varmasti, koska seuraava patterin yhteislaukaus tulee. Sen sijaan ei tiedä etukäteen mihin se kulloinkin on osoitettu.

Viime viikolla olin komennettuna Tuckumiin hammaslääkärille. Menin sotilaiden majoituspaikkaan, jossa sai nukkua myös öisin, vaikkakin kovilla puulavereilla. Mainitussa ”hotellissa” tapasin jääkärin 2. komppaniasta ja vähän myöhemmin toisen toverin jostakin muusta yksiköstä. Ostimme keinotekoista hunajaa ja söimme ”hotellin” keittiön verimakkaraa. Sotilaskodista saimme myöhemmin ostaa aitoja keksejä ja maitoa. Kaikki muu tässä kaupassa näytti olevan keinotekoista. Toveri, joka oli harjoitellut suurten annosten syöntiä, söi sellaiset määrät keksejä ja maitoa, että kun myöhemmin pelasimme biljardia, hänen oli keskeytettävä peli ylirasittuneen vatsansa takia.

Torilla ei ollut muuta myytävää kuin hedelmiä. Vanhat eukot ja partaiset ukot myivät omenia kurjista kärryistään 2-3 Pf per kpl. Ostimme joitakin matkaeväiksi, sillä ne olivat suuria ja niissä oli ihana maku.

Illalla menimme kaupungin laidalle pimeille kaduille saadaksemme käsityksen kaupungin kääntöpuolesta. Siellä tapasimme joukon nostoväkisotilaita, joilla oli komeat Wilhelm-viikset.

”Mitä te täällä teette?”, toverini kysyi.

”Täällä on tyttöjä!”, kuului joukosta.

”Junge-Junge, se ei ole mitään sinua varten”, vanha tykistön mies lisäsi.

Vaelsimme takaisin hotelliimme. Asiaa tuskin ajateltiin, kaikki vaikutti niin luonnolliselta.

Paluumatkalla kävin katsomassa vanhaa ystävääni Bromsia, joka makasi punataudissa sairaalassa kaupungin ulkopuolella. Hän oli kalpea ja laiha. Hän oli tyytyväinen, että sai maata puhtaiden lakanoiden välissä, jotka kuitenkaan eivät olleet täysin vapaat syöpäläisistä. Vaihdoimme ajatuksia ja puhuimme politiikkaa. Olimme yhtä mieltä siitä, että yritämme kestää tuli mitä tuli. Meitä lohduttivat saksalaisten sotilaalliset menestykset, jotka olivat sotilaalle kaikessa hänen tietämättömyydessään ainoat todelliset kiintopisteet.

22. lokakuuta. Mennyt viikko on ollut epätavallisen kuuma. Eräänä päivänä meidän piti aloittaa uuden keittiön rakentaminen komppanianpäällikölle. Venäläiset huomasivat meidät ja suuntasivat tykistötulen päällemme. Korhonen haavoittui. Meidän oli haettava suojaa komppanianpäällikön korsusta. Saimme täysosuman ja hiekkaa sateli alas katosta päällikön asunnossa. Katto kesti. ”Verdammte Schweine”, komppanianpäällikkö murisi ja tilasi puhelimella tykistötulta venäläisten asemiin. Sen hän myös sai ja hetken kuluttua voimme jatkaa työtämme.

Puhutaan useista haavoittuneista eri yksiköissä. Nykyään puhutaan vain haavoittuneiden lukumäärästä. Nimiä mainitaan harvoin.

26. lokakuuta. Istun nyt yksin pienessä asunnossamme ja nautin sikarista. Se ei maistu hullummalta kahvinkorvikkeen ja maksamakkarassa paistetuiden leipäviipaleiden jälkeen. Olen muuten valvonut klo 4:stä lähtien ja tehnyt viimeisen vuoron yövartiossa. Tänä aikana olen

ehtinyt miettiä ”mukavassa pataljoonassamme” sattuneita asioita. Kuten esim. miten äkkiä joutuu vartioimaan vanhoja ystäviä kivääri ladattuna ja pistin kiinnitettynä.

Eilen n. klo 12 joukkueenjohtaja tuli luokseni ja pyysi minua ottamaan miehen mukaani erityistehtävää varten. Sanottiin nimenomaan, että ”Tschako”[3] piti olla pään koristeena. Mukaan piti ottaa kivääri ja panosvyö. Ryhmänjohtaja Fribergiltä saisimme tarkemmat ohjeet.

Fribergiltä sain tietää, että jääkäri Sirén, joka kuului hänen ryhmäänsä, oli kieltäytynyt palveluksesta ja minun tuli viedä hänet esikunta II:een. Esikunnassa hänet pantiin vajaan ja sitten toverini ja minut pantiin vartioimaan ”vaarallista” vankia. Kaikki oli tragikoomista. Mies kopissa! Päätin heti pyytää muutosta vartiointiin, sillä yhden miehen pitäisi riittää. Tämä anomus hyväksyttiin ja vaihdon piti tapahtua puolen tunnin välein.

Jääkäri Backströmillä oli ensimmäinen vuoro. Minä ryhdyin puheisiin pataljoonan esikunnan lähettien kanssa. Sain kuulla, että häkin asujaimisto oli lisääntynyt kahdella miehellä. Kun tulin ulos, kuulin monta tuttua ääntä vajasta. Kun katsoin tarkemmin, näin kaksi punastelevaa 17-vuotiasta nuorukaista pioneerikomppaniasta. Hämmästykseni oli suuri ja minusta tuntui kuin olisin ollut syypää siihen, että he olivat ymmärtäneet väärin keisarin kovan kurin. He sanoivat pyytäneensä monta kertaa päästä pataljoonasta, jonka sietämättömiin olosuhteisiin he olivat väsyneet. Sitten he olivat lakkoilleet ja nyt odotti sotaoikeus ja tuomio. Ihmeellistä oli, että pojat uskoivat enemmän inhimillisyyteen kuin sotaoikeuden pykäliin. Tätä epäilin. He olivat

---

[3] Jääkärin sylinterihattu

saaneet päähänsä, että pataljoonan suomalainen päällystö työskenteli saadakseen Saksan kansalaisuuden. Se oli poikien mielestä miehistön pettämistä.

Klo 18 pojat vietiin esikunta I:een Zerksteniin. Siellä tiemme erkanivat itärintamalla. Toinen, Kronkvist, kuoli kuritushuoneen puutteellisiin oloihin ja toinen, Ohls, armahdettiin tullakseen invalidiksi Tampereen valtauksessa vapaussodassa.

Me vaelsimme takaisin rintamalle valmistautuaksemme 4. tunnin yövartioon, jaettuna kolmeen vuoroon.

27. lokakuuta. Tulin kuunteluvartioon vaihtaakseni nuoren ja uhkarohkean Kaskisen. Häntä eivät poliittiset pulmat vaivanneet, vaan hän oli yksinkertaisesti urhoollinen sotilas. Hän kertoi, että oli ampunut venäläisiä. Hän lataa kiväärinsä ja varmistaa ja kehottaa meitä tekemään samoin. Järvinen oli saanut käyttöönsä erikoiskiväärin, joka oli tarkoitettu erikoisesti valikoiduille tarkka-ampujille. Hän oli tullut paikalle vähän ennen meitä ja katselee kiikarilla metsän peittämää kukkulaa, jossa venäläiset kaivavat maata kivien suojassa. Myös minä näen kiikarilla venäläisten työpaikan. Me ammumme vuorotellen ja korotamme tähtäystä lopuksi 1000 metriin. Siihen loppui heidän rauhansa, sillä he hävisivät eivätkä näyttäytyneet enää koko päivänä.

Illalla olin toisen kerran kuunteluvartiossa Backström I:n kanssa. Puhuimme kotimaasta ja katselimme ikävöiden yli meren. Näimme kotimme ajatuksissamme äärettömän kaukana. Oli kuin olisimme ostaneet arvan arpajaisissa, josta riippuivat kaikki tulevaisuuden mahdollisuutemme päästä kotimaahan viettämään loppuelämäämme. Hänen, jolla on vaikeaa ymmärtää käsitettä isänmaa, olisi pitänyt tuntea samaa kuin me sillä hetkellä.

Meidät herätettiin unelmistamme äkkiä todellisuuteen. Vihollinen avasi tykistötulen suoraan vartiota kohden – siltä se ainakin näytti. Komeita honkia kaatui ja kranaatin sirpaleet pitivät helvetillistä ääntä lähellämme. Kyyristyimme kuoppaamme ja katselimme silloin tällöin reunan yli. Joidenkin yhteislaukausten jälkeen tulitus loppui ja me elimme edelleen. Olikohan tämä maksua aikaisemmin päivällä suorittamastamme ammunnasta heidän työosastoaan vastaan?

28. lokakuuta. Tänään kävin katsomassa tovereita 1. ja 4. komppanioissa. Näytti siltä, että mielialat niissä olivat huonommat kuin meidän komppaniassamme. Yritin valaa heihin rohkeutta ja toivoa. Pian tulevat Keskuskomitean edustajat ja silloin meillä on varmaan tilaisuus puhua kaikesta, mitä on sydämellämme. Asia ei saa jatkua tällä tavoin, jotain täytyy tapahtua mielialan parantamiseksi!

Rouva professori Manzen, komppanianpäällikön anoppi, on ystävällisesti järjestänyt komppaniallemme ”Liebesgabeneita”. Korpeen tuli joulu: Henkseleitä, nenäliinoja, piippuja, tupakkaa ja muuta tarpeellista jaettiin. Meistä on tullut lapsia jälleen. Sitä iloitsee kuin lapsi. Kuinka helppoa olisikaan muuttaa mieliala joukossamme parempaan suuntaan, jos niillä, joilla on valta, olisi vähän ymmärrystä ja huolenpitoa?

2. marraskuuta. Pataljoonassa on nyt järjestetty konekivääri- ja iskuryhmäkurssi. Myös minut on komennettu kurssille. Harjoittelemme joka päivä. Reservin luutnantti Hallström opettaa meitä hyökkäämään ja heittämään käsikranaatteja. Ryhmänjohtaja Karlberg yrittää painaa kankeisiin aivoihimme konekiväärin kiinteät ja liikkuvat osat. Kaikki piti oppia saksaksi. Onkohan hitaampia ihmisiä olemassakaan?

Öisin olemme asentaneet piikkilankaa kuunteluvartio n:o 3:n eteen. Kivääri kalvaa selässä ja kaasunaamari heiluu rinnalla. Kaivamme kuoppia piikkilangan pylväitä varten ja ajamme sitten hiekkaa niiden ympärille antaaksemme niille tukevuutta. Pieninkin kolina voi viedä meidät tuonpuoleiseen. Se on hermoja raastavaa työtä syksyn pimeydessä.

Meidän tykistömme ei ole antanut venäläisille armoa viime päivinä. Hiekkaa on satanut venäläisten asemiin. Saksalaisten lentotoiminta on vilkastunut viime päivinä. Kenties se johtuu kirkkaista säistä.

5. marraskuuta. Eilen saapuivat Keskuskomitean jäsenet rintamalle. He olivat von Bonsdorff, Saario, Fabritius ja Donner. Ensin 15 miestä jokaisesta yksiköstä oli Esikunta II:ssa kuuntelemassa heidän tiedotustaan luottamuksella. Iltapäivällä Saario kiersi meidän komppaniamme ja piti esitelmän joukkueelle kerrallaan.

Hän sanoi, että Suomen kansa pitää yhtä ja saa kenties kestää enemmän kuin me. Kansa luottaa meihin ja odottaa meitä, olemme sen ainoa toivo. ”Teidän pitää kestää vielä jonkin aikaa. Kenties teidät pian vaihdetaan ja pääsette valmistautumaan kamppailuun Suomessa.” Juoksuhautoihin on naulattu lappuja, joissa kerrotaan, että me olemme nyt samassa asemassa saksalaisten kanssa koskien invalidiavustusta.

Komitean käynti ja naulatut tiedotukset ovat vaikuttaneet rauhoittavasti mielialaan. Enää ei ollut syytä rauhattomuuteen, sillä komitea eli, invalidiavustus oli myönnetty ja pikainen vaihto oli odotettavissa saadaksemme sitten lisäkoulutusta tehtäviämme varten Suomessa.

Diplomaatteja käymässä 1916

Venäläiset vakoilijat näyttävät olevan hyvin kiinnostuneita pataljoonasta. 5.11. vasten yöllä siviilimies tuli taas soutuveneellä, mutta joutui suoraan kuunteluvartion syliin. Kuulustelun jälkeen hän yritti karata, mutta ammuttiin.

6. marraskuuta. Iltapäivällä kävin tervehtimässä tovereita 4. komppaniassa ja tapasin samalla tuttuja 1. komppaniasta. Minut yllätti painunut mieliala. Saan nyt kuulla, että Wetterhoff on vankilassa. Hän, joka on ollut suurin ja taitavin diplomaattimme ja johtajamme, liikkeemme perustajia. Miksi komitea ei kertonut asiasta, kun se kävi rintamalla? Ketä pitää uskoa ja olla uskomatta? Kuka on se, jolla on puhtaimmat jauhot pussissa? Minut yksinkertaisesti haukuttiin henkilönä, joka ei ymmärrä mitään. Enkö ollut vielä saanut tarpeekseni ilveilystä?

12. marraskuuta. Viime yönä 13 vapaaehtoista komppaniastamme tekivät rohkean urotyön. Illalla klo 20.30 partio, päällikkönään ”Oberzugfuhrer”, lähti tarkoituksenaan tunkeutua venäläisten eteentyönnettyyn juoksuhautaan ja ottaa vankeja. Meidät muut määrättiin joukkueen pomminvarmaan korsuun, jonne myös komppanian puhelinmiehet laitteineen olivat muuttaneet. Tämä varovaisuussyistä, sillä eihän voinut tietää, mitä venäläiset tekisivät yllätyksen jälkeen.

Odotimme tavattoman jännittyneinä – kokonaisen iäisyyden. Vihdoin näimme tulenlieskan käsikranaatin räjähdyksestä. Silmänräpäystä myöhemmin heitettiin kymmenisen käsikranaattia venäläisten juoksuhautaan. Ensimmäinen käsikranaatin räjähdys oli myös merkki tykistöllemme, joka avasi sulkutulen. Se oli suurenmoinen näytelmä yön pimeydessä.

Vihellys leikkasi läpi ilman. Luulimme, että se oli venäläisten hälytyssignaali, mutta luutnantti Wallström hypähti ihastuksesta. Se oli merkki, että meikäläiset olivat saaneet vankeja. Nyt alkoi myös venäläisten tykistö ampua. He varmaankin luulivat, että jotakin isompaa oli menossa.

Kului jonkin aikaa. Autio, joka oli ollut mukana partiossa, tuli juosten ja ilmoitti, että meikäläiset olivat ottaneet vangin. Kaikki palasivat paitsi Järvinen ja Friberg, joiden uskottiin haavoittuneen. Odotimme vielä jännittyneinä. Lopulta Friberg tuli Järvinen selässään venäläisten kivääri- ja tykkitulen läpi. Järvinen oli haavoittunut pahasti käsikranaatista. Oikea käsi oli risainen. Pää ja rinta olivat veressä. Minä olin mukana kantamassa häntä sidontapaikalle venäläisten tulituksen lakattua. Ainuttakaan valitusta ei kuulunut hänen huuliltaan.

Yksi vanki oli saatu. Neljä venäläistä oli kaatunut tai haavoittunut käsikranaateista tai pistoolinlaukauksista. Venäläinen vanki oli nuorukainen 55. rykmentistä. Hän kertoi haavoittuneensa kerran aikaisemmin.

Kerrotaan, että ”Oberzugfuhrer” ja Järvinen saavat rautaristin! Miksi ei Friberg? Kumpi on urheampi, se jota kannetaan vai se joka kantaa ja pelastaa toisen elämän? Molemmat ansaitsivat kunniamerkin. Toinen asia on, jos majurin on säästettävä ”prenikoita” jotain myöhempää tarvetta varten.

Eilen venäläiset olivat hyvin vilkkaita tykistönsä kanssa. Johtuikohan se siitä, että 1. ja 2. komppania vaihtoivat paikkoja? Kaksi saksalaista saivat uhrata henkensä tulituksen aikana.

Kertoman mukaan venäläiset ovat yöaikaan vieneet saksalaisten asemiin paperilappuja, joissa väitetään, että saksalaisille annetaan

huonoa ruokaa. Lisäksi venäläiset ovat uhanneet vallata Lausin, kukkulan oikealla puolellamme. Kukkula on tärkeä venäläisille, koska sieltä voi ampua heidän juoksuhautoihinsa sivustatulta.

Sitten jotain mukavista iltahetkistämme. Täällä saa eläytyä samaan elämään, jota esi-isämme viettivät muinaisuudessa. Tehdä päreitä ja valaista niillä pimeitä nurkkiamme. Se onnistuu, kun päreet ovat kuivia, mutta jos ne ovat märkiä, niin ”Donnerwetter”. Päivä Pyhäinmiestenpäivän jälkeen, kun minun piti syödä ilta-ateriani, sain tehdä sen täydessä pimeydessä. Kun minun piti leikata leipää, leikkasin sormeeni. Valaistukseen kului puoli laatikollista tulitikkuja. Hermoni olivat korkeajännityksessä.

15. marraskuuta. Olemme olleet suurimmassa hälytysvalmiudessa kaksi yötä. Venäläinen yliloikkari on kertonut, että venäläiset valmistelevat hyökkäystä. Viime yönä odotimme jännityksellä venäläisten etenemistä, sillä jo päivällä he ampuivat meitä 12,5 cm:n haupitseilla. Silloin Backström II sai sirpaleen rintaansa. Mitään erikoista ei ollut tapahtunut vielä klo 2 yöllä, kun me vaihdoimme kuunteluvartion. Emme ehtineet seistä kauan, kun neljä käsikranaattia räjähti aivan asemapaikkamme edessä. Välittömästi sen jälkeen venäläiset avasivat helvetillisen tulen asemiamme vastaan. Heitä oli vähintään joukkueen verran. Vastasimme tuleen pitääksemme venäläiset lämpiminä. Valonheittimemme valaisivat venäläisten asemat. Venäläisten tulitus jatkui puoli tuntia. Meidän piti väistellä luoteja, jotka satoivat kuin rakeet kuunteluvartioon. Pimeässä yössä oli käytännöllisesti mahdotonta tietää, mitä oikeastaan oli tekeillä. Joko venäläiset hyökkäsivät vanhan kuunteluvartion kimppuun tai sitten venäläiset torjuivat kuvitellun suomalaisten jääkärien hyökkäyksen.

Tänään aamulla heräsin horroksestani kauheaan uutiseen, joka sai minut valpastumaan hetkessä. Nygård kertoi järkyttyneenä, että jääkäri von Kamis konekiväärikomppaniasta oli kaatunut kranaatinsirpaleeseen, joka oli mennyt rinnasta läpi. Kello 21.15 hän oli herännyt ja mennyt ulos luonnollisille tarpeilleen. Juuri, kun hän pysähtyi, hautaan tuli täysosuma. Kahden tunnin kuluttua hän oli kuollut. Minusta tuntui kuin hän olisi ollut oma veljeni. Olimme tunteneet toisemme kauan ja hänessä olin tavannut hienon toverin, jolla oli iloinen mielenlaatu. Häntä elähdytti epätavallisen voimakas usko yritykseemme. Monta kertaa hän oli antanut ymmärtää, että hän mielellään uhraisi verensä, jos se vain voisi tapahtua Suomessa.

Edellinen ryhmänjohtajani on nyt Hampurissa. Hän muisti minut, reilu kaveri, sillä hänen ansiostaan sain eilen illalla ”Liebesgabenin” tuntemattomalta M. Lindberg nimiseltä naiselta Saksasta. Tuntui liikuttavalta, että vieraassa maassa tuntematon lämminsydäminen ihminen muistaa lahjalla.

20. marraskuuta. Olemme jo kauan toivoneet itsellemme vartiointiturkkeja ja lämpimämpiä alusvaatteita. Eilen toiveemme täyttyivät osittain. Saimme vatsanlämmittimiä, polvenlämmittimiä, silmänlämmittimiä jne. Nyt on vain sidottava laput oikeille paikoilleen. Saimme ”Liebesgaben”-paketteja, joissa oli tupakkaa, kirjoituspaperia ja muistikirjoja.

Saimme myös jotakin, mitä emme olleet toivoneet, nimittäin venäläisiä ammuksia. Tykistökaksintaisteluja on käyty melkein päivittäin. Venäläisten hermostuminen on ilmeistä ja pimeys näyttää muodostuneen heille todelliseksi painajaiseksi. Joka yö heitellään käsikranaatteja ja räjähdysten jälkeen alkaa päätön kiväärituli, joka on jopa

aiheuttanut meille haavoittuneita. Venäläinen loikkari, joka oli tullut 4. komppaniaan, on kuulemma sanonut, että venäläiset tuskin uskaltautuvat kuunteluvartioon sen jälkeen kun saksalaiset olivat tehneet väkivaltaisia tiedusteluja pitkin koko rintamaa.

Olemme saaneet luvan ryhtyä vähemmän haluttuun työhön erään kuunteluvartion edessä. On nimittäin vahvistettava piikkilankaestettä. Joka kolmas ja neljäs yö on meidän vuoromme. Tuntuu karmivalta kaivaa kuoppia maahan tolppia varten suoraan venäläisten kiväärinpiippujen edessä. Sormensa saa verille piikkilangan piikkeihin. Kivääri, joka roikkuu selässä, kalvaa lapaluita ja peltipurkki, jossa on kaasunaamari, heiluu nenän edessä tehden työn monimutkaisemmaksi.

24. marraskuuta. Venäläisten tykistötuli ei ole jättänyt meitä rauhaan, vaikka saksalaiset ampuvat heidän takana oleville yhteyksilleen noin 200 kaasupommia. Sen sijaan olemme tänään käyneet läpi todellisen helvetin. Yli 2000 venäläiskranaattia on satanut asemiemme yli ja klo 14–16 olemme saaneet istua pomminkestävässä korsussamme. Puhutaan rikkiammutuista asuintiloista ja sekä saksalaisista että suomalaisista haavoittuneista. Ensi yönä odotetaan venäläisten elävän voiman hyökkäystä.

25. marraskuuta. Niin kuin eilen oletimme, on myös käynyt. Tänä aamuna kello 5:n aikaan alkoivat venäläiset ampua oikeata laitaamme voimakkaammin kuin muita paikkojamme, jonka jälkeen venäläiset kävivät hyökkäykseen painopisteenä Laus. 2. komppania otti heidät vastaan voimakkaalla sivustatulella ja koko yritys päättyi venäläisiin vankeihin ja kaatuneisiin. Myös meidän komppaniamme oli hyökkäyksen piirissä ja odotimme jännityksellä venäläisten ilmestymistä piikkilankaesteidemme eteen. Pimeydessä ei voinut tarkasti nähdä.

Kello 6 sain käskyn Backström I:n kanssa vaihtaa kuunteluvartion, jota ei haluttu luovuttaa venäläisille. Olimme tuskin ottaneet haltuumme vartioinnin, kun venäläisten tykistön tulituki lisääntyi ja saksalaisten tykistö omasta puolestaan avasi sulkutulen. Asemamme tuli kriittiseksi, sillä olimme oman tykistömme sulkutulessa. Vielä ei venäläisiä näkynyt vallitsevassa pimeydessä. Äkkiä lähetti tuli juosten yhteyshautaa pitkin mukanaan käsky, että meidän piti vetäytyä ja ruveta juoksuhautavartioksi. Joukkueenjohtaja seisoi yhteyshaudan sisäänkäynnin kohdalla valmiina räjäyttämään miinoituksen kuunteluvartion alla. Olimme tukkineet yhteyshaudan espanjalaisilla ratsuilla. Salamoi ja jyrisi. Jokaisen yhteislaukauksen jälkeen veti helpotuksen huokauksen, että oli vielä elossa

Päivä alkoi vähitellen sarastaa. Venäläisten tykistötuli loppui ja venäläiset sotilaat kaivoivat ampumakuoppia piikkilankaesteemme edessä. Oma tykistömme jatkoi ampumista. Sen lisäksi ammuttiin kiväärikranaatteja ja miinoja onnettomien venäläisten päälle. Meidän ryhmämme sai miehittää kuunteluvartion tullakseen lähemmäs venäläisiä ja voidakseen ampua tehokkaammin. Tähtäsimme ja ammuimme. Oli kuin noiduttua, ei tahtonut osua. Venäläiset alkoivat perääntyä. Vain kuolleet ja haavoittuneet jäivät kuoppiinsa.

Hyökkääjien lukumääräksi arvioitiin 50–70 miestä. Kuunteluvartiomme vieressä yksi nukkui viimeistä untansa. Hän oli suurikasvuinen. Pää ja toinen käsivarsi olivat painuneet kuoppaan. Vielä kello 12. aikaan jyrisi tykistö. Huomasi, että meistä oli tullut sotilaita. Rauhallisesti ja innolla oli miehistö hoitanut tehtävänsä taistelun aikana. Näytti siltä kuin komppaniassa olisi ollut ihan eri sotilaat kuin Missen rumputulessa.

26. marraskuuta. Viime yö oli suhteellisen rauhallinen. Se oli vihitty kaatuneille, jotka piti viedä pois. Ymmärrettävistä syistä venäläiset olivat nopeampia kuin me. Aloittaessamme myöhemmin yöllä kuljettamisen enimmät kaatuneet oli jo viety pois. III joukkue löysi vain yhden. Kaatunut kuului siperialaiseen rykmenttiin n:o 55. Kranaatin sirpale oli vienyt puolet hänen päästään. Hänellä oli tikattu pusero asetakkinsa alla ja muutenkin hän oli hyvin pukeutunut.

Tänä aamuna klo 7 olo kävi taas kuumemmaksi, koska venäläiset hyökkäsivät kohden Lausia. Samanaikaisesti heikommat partiot häiritsivät meidän komppaniaamme. Myös tällä kerralla venäläisten yritykset torjuttiin. 2. komppanian edessä oli useita venäläisiä kaatuneita.

27. marraskuuta. Aamuhämärissä 2. komppania lähetti vahvan partion kohden venäläisiä. Meikäläiset lienevät olleet pahassa tilanteessa, koska venäläiset piirittivät heidät. Pojat löivät itsensä läpi kohden Lausia. Tällöin yksi partion jäsen hävisi tuntemattomille teille. Hän lienee ollut nimeltään Odén. Häntä on tänään haettu partion voimin – ilman tulosta. Onko hän mahdollisesti joutunut elävänä venäläisten käsiin? Sellaisen kohtalon sijasta olisi parempi kaatua avoimessa taistelussa.

30. marraskuuta. Kahden päivän ajan meillä on ollut suhteellisen rauhallista. Venäläisten taistelunhalu on nähtävästi laantunut. Heidän tappionsa riittänevät vähäksi aikaa. Myös meillä on ollut tappioita rauhattomina päivinä, vaikkakin suhteellisen pieniä johtuen loistavista asemistamme. Tänään kuulin jonkun väittävän, että meidät tullaan vaihtamaan lähipäivinä.

13. joulukuuta. 1. joulukuuta alkaen venäläiset ovat jälleen aloittaneet asemiemme pommittamisen. Määrävälein he tekevät meidät rau-

hattomiksi yöaikaan huolimatta saksalaisten likvidointiampumisista. Meilläkin on ollut tappioita kuolleina ja haavoittuneina. Viime yönä venäläiset olivat riittävän röyhkeitä uudistaakseen hyökkäyksensä Lausiin n. 60 miehen voimin. Siitä syntyi jälleen venäläisiä tappioita ja perääntyminen. Saksalaiset eivät säästelleet tykistöään, mikä on venäläisille varoitus ryhtymästä vaarallisiin yrityksiin.

Ns. Iskuryhmäkurssi on ollut joitakin päiviä komennettuna Kneissiin. Yliluutnantti Stahel johti opetusta aidolla kasarmiäänellä. Kurssi on sikäli nautinto, että olemme saaneet nukkua riisuutuneina täydessä rauhassa.

Eilen illalla ilmoitettiin virallisesti, että Saksa ja Itävalta-Unkari ovat tarjonneet liittoutuneille rauhaa. Me tavalliset kuolevaiset emme paljon usko ”diplomaattitanssiin”. Puhutaan saksalaisten hyökkäyksestä itärintamalla, jos rauha torjutaan. Onkohan se sotilaiden mielialan pohjustusta hyökkäystä varten?

Tämä päivä on varmaan viimeinen päivä rintamalla, sillä me olemme pakanneet tavaramme valmiiksi lähtömarssia varten. Saksalainen jalkaväkirykmentti n:o 332 vaihtaa meidät. Puhutaan paljon siitä, että joudumme Libaun varuskuntaan.

16

Kuunteluvartiossa Dumben asemissa.

”Ablösung vor – kello on pian 2”, päivystävä aliupseeri huutaa ja pistää päänsä sisään korsun ovesta. Käännyn unissani kovalla laverilla, mutta äkkiä tajuan, että kyseessä ei ole painajaisuni. Meidän vaihtomme täytyy taas mennä ulos palelemaan, tuijottamaan ja kuuntelemaan hirttämättömiä venäläisiä vain neljän tunnin levon jälkeen Toverini sytyttää piippunsa ja valuu alas ylemmältä laverilta. Hän nykii mantteliaan, joka on palvellut patjana ja tarttunut johonkin rakoseen. Hän murisee jotain pirun pimeydestä, mutta saa kuitenkin manttelin päällensä. Pistin kolisee jotain kovaa vasten ja sitten kuulen miten hän kiinnittää vyön soljen mahansa päälle. Minulla on samat vaivat ikuisessa pimeydessä, mutta kukaan ei vaivaudu sytyttämään valopärettä. Otamme huovat kainaloon ja kiväärin käteen ja sitten – kaasunaamarin olin unohtaa. Sen on määräysten mukaan pakko heilua rinnan päällä. Menemme ulos pimeään yöhön. Tuuli on purevan kyl-

mää ja märkää. Se puhaltaa yli dyynien ja tunkeutuu alas korsuihin ja juoksuhautoihin. Se syleilee harvaa ja vahingoittunutta mäntymetsää. Puiden latvat roiskuttavat vettä märkään ja sammaleen peittämään maahan. Astelemme energisesti ja sotilaallisesti eteenpäin yhteyshaudassa. Yhdessä paikassa jää narskuu jalkojemme alla, sillä meillä on ollut ensimmäiset pakkasyöt. Sitten saavumme rintavarustukselle eli etulinjaan. Se miehitetään, jos vihollinen hyökkää. Tänne emme vielä asetu. Meidän täytyy mennä ulos ”Horchposteniin” eli kuulovartioon, joka on sijoitettu kuoppaan hyvän matkaa rintavarustuksen edessä. Hapuilevin askelin jatkamme vartiopaikkaan puolivalmista hautaa pitkin ja hapuilemme käsillämme päämme päällä, sillä piikkilankaeste kulkee tiemme poikki. Yksikin törmäys voisi olla kohtalokas herkälle silmälle.

Vaihdamme vartion, joka kuiskaten ilmoittaa, että venäläiset ovat olleet rauhattomia. He ampuvat villisti ja heittävät vieläpä käsikranaatteja. Ajoittain he yrittävät valaista maaston kurjilla valopanoksillaan. Toverimme ovat laukaisseet vain pari kivääripanosta korottaakseen tunnelmaa. Saimme myös kuulla tunnussanan, jonka vastoin sääntöjä olimme unohtaneet. Sitten toverit hävisivät pimeyteen.

Me seisomme nyt tuijottamassa pimeään aavemaiseen yöhön kaksi pitkää tuntia. Paksut mustat pilvet leijuvat mäntyjen yläpuolella ja hienojakoinen sade kastelee kasvomme. Kiedon huovan ympärilleni ja sen päälle telttakankaan ja napitan sen kiinni saadakseni suojaa sadetta ja tuulta vastaan.

Pian saamme myös me todeta venäläisten hermostumisen. Partioretkemme ovat todennäköisesti aiheuttaneet pelkoa venäläisissä. ”Parempi olla varuillaan kuin tulla yllätetyksi”, he kai ajattelevat.

Luodit viheltävät ilkeästi ilmassa ja joskus ne tulevat kuin jättiläismehiläiset. ”Overschläger”, jotka kenties ovat hipaisseet jotain puunrunkoa, menettäneet ratansa ja putoavat vihdoin rämisten piikkilankaesteisiimme. Venäläisten valopommit palavat ennen aikojaan ja putoavat, käyttäjien hyvästä tahdosta riippumatta, heidän omiin asemiinsa.

Nyt joku tulee luoksemme. Lähellä tunnistamme virkaatekevän ryhmänjohtajamme, joka tekee kierrostaan. Hän kysyy tunnussanan, jonka annamme hänelle. Sitten hän tutkii kiväärimme: olemmeko ottaneet pois varmistuksen, onko ne ladattu jne. Ilmoitamme hänelle huomioistamme. Lopuksi päivystävä ryhmänjohtaja kertoo, että Tuckumista on tullut raportti, jonka mukaan joidenkin sotavankien on onnistunut paeta. Oletetaan, että ne yrittävät päästä jossain rintamamme läpi venäläisten puolelle. Ryhmänjohtaja poistuu. Jatkamme pimeyteen tuijottamista. Aika kuluu hitaasti.

Äkkiä ystäväni luulee huomaavansa jotain epäilyttävää. ”Siellä täytyy olla joku, joka liikuttaa oksia hiekkadyynien välissä”, hän sanoo. Kuuntelemme intensiivisen jännityksen vallassa hetken. Joku ”veli Iivana” se ei juuri voi olla, sillä silloin kahina olisi toisenlaista. Nyt ääni kuuluu läheltä ja yhdellä hyppäyksellä loikkaa oma kissamme esiin pimeydestä. Vaikka kissamme tekee vierailuja vihollisen puolelle, emme voi ampua sitä, sillä siitä on meille suuri hyöty, kun se pitää hiiret ja rotat kurissa. Ne ovat aina verottamassa leipäannoksiamme.

Tummat pilvet ovat häviämässä, sade taukoaa, mutta ei pureva syystuuli. Jokunen tähti yrittää himmeästi valaista erämaata. Venäläiset ovat asentaneet valonheittimen rannalle hyvän matkaa venäläisten

linjojen taakse, missä ranta taipuu niemeksi. Se tähystää innokkaasti yli meren ja valaisee välillä meidän rantaamme.

”Mutta mitä tuo on. Hiljaa nyt tulee käsikranaatti!” Voimme nähdä, miten rivi kipinöitä nousee venäläisten kuunteluvartiosta ja muodostavat ison kaaren ilmassa. Kranaatti putoaa viimein maahan. Hetken kuluttua näemme ja kuulemme voimakkaan räjähdyksen, joka leimahtaa pimeydessä ja aiheuttaa voimakkaan punaisen valon. Hetken kuluttua näemme saman toistuvan.

”Nyt ne ovat aloittaneet käsikranaateilla. Mikä Iivanaa vaivaa tänä yönä? Ovatko ne kuulleet jotain epäilyttävää?”, toverini ihmettelee. Tulemme siihen tulokseen, että venäläiset ovat yksinkertaisesti hermostuneita ja luulosairaita. Jos meillä olisi partio ulkona, asia olisi selitettävissä, mutta nyt… Me puolestamme emme voi olla laukaisematta paria laukausta antaaksemme heidän tietää, että elämme ja olemme huomanneet heidän tarpeettoman mekastamisensa.

Vartioaliupseerin käynti kuunteluvartiossa on meille ajan mitta. Hän tulee kaksi kertaa ja toinen kerta on noin puoli tuntia ennen vartion vaihtoa. Kellomme on pysähtynyt jo viikkoja sitten ja kun emme ole saaneet sitä korjattua on meidän vain arvattava ajan kuluminen.

Nyt kuulemme päivystäjän tulevan. Heitä onkin kaksi, joukkueenjohtaja on mukana. Hänen tehtävänsä on tarkastaa koko komppanian vartiot. Ilmoitamme taas, mitä olemme kuulleet ja nähneet. Ryhmänjohtaja ampuu valopanoksen saadakseen yleiskuvan maastosta. Se valaisee selvästi ympäristön ja putoaa venäläisten piikkilankaesteen eteen. Kaikki on selvää. Saamme tietää mitä kello on ja niin tarkastajat häviävät pimeään. Meillä on siis nyt enää puoli tuntia jäljellä.

Kun me seisomme tarkkailemassa vihollisen puolella vallitsevaa rauhattomuutta, näemme kaukana vihollisen asemien takana neljä tiheästi toisensa perästä leimahtavaa salamaa, jotka valaisevat yötaivaan. Joku, joka ei tunne olosuhteita, voisi luulla, että kyseessä ovat revontulet, mutta me tiedämme vanhastaan, että kyseessä ovat tykkien suuliekit. Olettamuksemme käy toteen. Kuuluu neljä kumeaa paukahdusta. Raju suhina ilmassa, aivan päidemme päällä, neljä melkein samanaikaista räjähdystä omassa puolustusasemassamme. Kranaatinsirpaleet lentävät suhisten vartiopaikkamme yli ja niitä seuraa rytinä, kun puu kaatuu. Kaikki on hetken työtä. Oli tahtomme mikä tahansa, niin olemme tunteneet pienuutemme ja voimattomuutemme tässä giganttisessa näytelmässä, joka meidät ympäröi. Vaistomaisesti ja tiedostamatta olemme hakeneet suojaa kuopastamme.

Venäläiset ovat ruvenneet häiritsemään meitä tällä tavoin yöaikaan. Tosin tykistöllä on moraalinen vaikutuksensa, mutta meidän korsumme ovat, ainakin osittain, kestäviä sen kaliiberin ammuksia vastaan, joita venäläisillä on meille tarjota. Korsut antavat kuitenkin määrätyn turvallisuuden tunteen. Jos venäläiset ryppyilevät liikaa, niin heille maksetaan takaisin ja täysin mitoin. Tykistöstä ei meillä ole puutetta ja se nostaa itsetuntoamme.

Vaihto tulee. Varmistamme kiväärimme, otamme pois pistimet ja valmistaudumme luovuttamaan vartioinnin seuraavalle parille. Sitten häivymme ja varomme piikkilankaestettä, jonka poikki meidän on mentävä.

Tuntuu mukavalta päästä taas asemiimme. Vaatimaton korsumme tuntuu melkein kotoisalta seistyämme ulkona ja paleltuamme kaksi tuntia. Panen ensin tulen päreeseen saadakseni valaistuksen ja sitten

sytytän sikarin. Ulkona ei saa polttaa ja tämän kiellon rikkominen voi kostautua rikkojalle mitä pahiten. Minä pienin kuivaa halkoa ja sytytän kenttäkamiinan. Toverini menee hakemaan vettä ja täyttää ”Kochgeschirrin” – kenttäkeittoastian. Hetken päästä meillä on lämmittävä tuli. Ei kestä kauan ennen kuin kahvinkorvike on valmista ja maistuu ihanalta sakariinin ja paahdetun leivänpalan kanssa. Vielä voi siis elämästä nauttia. Mutta niin sitä on oppinut tyytymään pieniin vaatimuksiin.

Kamiinan lämpö tekee meidät pian unisiksi. Kiipeämme koville lavitsoille, vedämme huovan päällemme ja nukahdamme pian. Valitettavasti uni on myös kärsimys. Syöpäläiset virkoavat kamiinan ja ruumiin lämmössä. Rotat tutkivat onko joku leivänmuru pudonnut lattialle ja aikaansaavat vieläpä melun tyhjän peltipurkin kanssa. Toverini suuttuu ja ampuu laukauksen kohden rottia. Tulee hiljaista – niin kauan että ehdimme nukahtaa. Uni vaatii oikeutensa huolimatta kaikista inhottavuuksista. Me näemme unta. Uneksimme, että olemme kotimaassa omiemme joukossa, kaukana maailmansodan kauheuksista. Meihin ovat tarttuneet sodan kaikki muodot. Sielunelämämme on varmaan jollain lailla epäkunnossa.

17

Dumbesta Libauhun.

13. marraskuuta. Illalla meidät vaihdettiin rintamalta ja marssimme yön pimeydessä Tuckumiin. Seuraava päivä oli lepopäivä ja silloin oli tilaisuus käydä kahviloissa ja kapakoissa. Klo 21.15 olimme jälleen valmiit marssimaan asemalle Porilaisten marssin tahdissa. Prikaatinkomentajamme, kenraali Wyneken, kunnioitti meitä läsnäolollaan ja lausui tunnustuksensa pataljoonan työlle rintamalla. Hurrasimme jollekin, kuten tavallista, ja sitten lähti pataljoonan ensimmäinen kuljetusjuna asemalta yöhön.

Siitä tuli hyvin epämukava yö lämmittämättömissä tavaravaunuissa. Tuuli pääsi sisään raoista. Yritimme pysyä lämpimänä nukkumalla niin lähekkäin kuin mahdollista. Tunnelma oli kuitenkin hyvä, sillä tiesimme varmuudella, että matkustaisimme Libauhun.

Seuraavana aamuna saavuimme luvattuun kaupunkiin. Kaupungin komendantti ja kaksi saksalaista soittokuntaa vastaanottivat meidät. Täälläkin soitettiin Porilaisten marssi, joka meille oli kotimaan säveliä. Se piristi jäykkiä jäseniämme marssiessamme ”Bayern-Kaser-

neen", tulevaan majoituspaikkaamme pääosalle pataljoonaa. Siviili-ihmiset seurasivat meitä suurella mielenkiinnolla ja nätit kaupunkilaistytöt nostivat odotuksiamme. Emmehän olleet nähneet siistiä naista yli kuuteen kuukauteen.

Entisessä venäläisessä kasarmissa oli likaa ja syöpäläisiä yli kaikkien mittojen. Lavitsat saivat korvata sängyt. Laudat toimivat patjoina, peitteenä oli vanha huopa ja tornisteri oli pään alusena. Ruvettiin arvaamaan, minkälaiseksi jatko muodostuisi. Miten voisi pysyä puhtaana majapaikassa, joka oli tarkoitettu koko komppanialle? Kun huoneen oli siivonnut päästä päähän, ensin siivottu pää oli yhtä likainen kuin aloitettaessa.

Palvelus tuntui muodostuvan samanlaiseksi kuin ennenkin. Haluttiin ryhdistää pataljoona ja saada aikaan järjestystä. Se oli ristiriidassa majoitusmahdollisuuksien kanssa. Järjestettiin tarkastuksia ja yritettiin kunnostaa työn ja piikkilangan repimät univormumme. Kävimme kirpunpoistolaitoksissa ja pesimme syntiset ruumiimme valtion kylpylaitoksissa, mutta mikään ei tahtonut auttaa. Vihdoin viimein saimme selville, että kaupungissa oli yleisiä kylpylöitä oikein suomalaisin saunoin, joissa ainakin puolentoista tunnin ajan voi tuntea itsensä ihmiseksi ja kristityksi.

Kaupungin elämä oli meille parasta virkistystä. Pelkästään väestöön tutustuminen oli mielenkiintoista. Kaikenikäisiä juutalaisia vilisi kaupungissa. He näyttivät lyövän leimansa koko kaupunkiin ja hiljaiseen elinkeinoelämään. Seuraavaksi voitiin puhua saksalaisten siviilien vaikutuksesta. Viimeisenä tulivat latvialaiset venäläistenkin jälkeen. Latvialaiset olivat kai lukumääräisesti suurin ryhmä, mutta he elivät vaatimattomimmissa oloissa. On selvää, että poikia kiinnosti

kaikki mitä suurkaupunki pystyi tarjoamaan. Kahvilatytöt, enimmäkseen juutalaisverta, oppivat käsittämättömän nopeasti suomalaisia sanontoja. Tuolia esimerkiksi tarjottiin suomenkielellä, mikä sai vanhan rintamasotilaan tukan nousemaan pystyyn. Kun poistuttiin, saatiin hyvästit, joka ei puhunut hyvää oppimestarin tarkoituksista.

Oli ihmisiä, jotka olivat vihamielisesti asennoituneita meitä kohtaan, koska suomalaisina olimme Saksan armeijassa. Kerran sattui, että vihainen eukko avasi kadunpuoleisen ikkunan, kun kuljimme siitä ohi, ja alkoi haukkua meitä perusteellisesti murteellisella saksankielellä. Oikeastaan eukon olisi pitänyt saada rätti suuhunsa, mutta pidimme parempana antaa hänen haukkumisensa kaikua ulos raittiiseen ilmaan.

Joulu lähestyi. Useimmat meistä viettäisivät toisen joulun vieraalla maalla. Meidän komppaniassamme järjestettiin kasarmi joulukuntoon kaikenvärisillä paperisuikaleilla ja joulukuusella. Siivottiin kaikin tavoin. Jouluaatosta tuli tunnelmallinen ohjelmineen ja majurin puhein. Me hurrasimme keisarille ja isänmaalle. Liebesgaben-paketteja jaettiin, pientä ja hyvää annettiin. Viimeksi sai jokainen korpraalikunta kaksi puolikasta konjakkia. ”Kaasu” nousi sitten nopeasti päähän. Oli selvää, että jokainen, jolla oli joitakin lantteja, halusi nostaa tunnelmaa jossakin kahvilassa. Tosin siitä syntyi aikamoinen melu siellä ja täällä, mutta siihen oli kai oikeus. Piinatulla ja kiusatulla preussilaisella sotilaalla on kai joskus oikeus irrottautua arkihommista. Jos siitä seuraa vähän rangaistusharjoituksia seuraavana päivänä, niin se on anteeksi annettavaa.

18

Takaisin rintamalle 5. tammikuuta 1917

Meillä oli paraati Hansa-kasarmin luona olevalla torilla, jossa tykistö ja pioneerit majailivat. Majuri Bayer hyvästeli pataljoonan, sillä hänet oli nimitetty rykmentinkomentajaksi länsirintamalle. Hän puhui liikuttuneena jalosta kamppailusta maatamme sortavaa vihollista vastaan. Hän näki meissä miehiä, joilla on tahdonvoimaa ja jotka eivät koskaan sortuisi. Hän puhui lämpimästi siitä toveruudesta, joka sitoi hänet joukkoomme ja lupasi, että hän seuraisi aina meitä ajatuksissaan. Hän kiitti kaikkia velvollisuudentäyteisestä työstä ja kehotti meitä olemaan pilaamatta sitä kunnioitusta, jota Saksan armeija tuntee meitä kohtaan.

Poistuimme Porilaisten marssin tahdissa ja saappaiden korot iskivät tahdikkaasti epätasaisiin kivikatuihin ja sävelet kaikuivat omituisesti talojen seinistä. Oli tapahtunut jotakin, jonka merkitystä ei voinut tajuta. Majurin kiinnostus meidän yritystämme kohtaan oli arvostettu,

vaikka joskus oli kuulunut soraääniä työmenetelmistä. Kenellä nyt olisi edellytykset ottaa huolehtiakseen niin monimutkaisesta yrityksestä kuin meidän oli? Ainakin meistä tuntui mahdottomalta ajatella vierasta upseeria pataljoonankomentajaksemme.

Loput päivästä oli vapaata. Kävin kylpylässä iltapäivällä ja nautin täysin siemauksin sivistyksen eduista. Kello 5 palasin kasarmille ja sain nähdä koko komppanian järjestäytyneenä mukanaan täydet pakkaukset. Toverini oli kerännyt minun tavarani ja vienyt ne pihalle.

Puhuttiin ohjesäännön vastaisesti rivissä. Minulle huudettiin, että kiirehtisin, sillä nyt vihdoinkin tehtäisiin ryssistä loppu. Olin kuin taivaasta pudonnut. Oliko kyseessä pila vai tosi? Kaikki tuntui ihmeelliseltä ja mahdottomalta, kun meille oli aikaisemmin ilmoitettu, että me emme enää lähtisi rintamalle, vaan että meidät koulutettaisiin tulevia tehtäviä varten Suomessa. Järjestin omat tavarani nopeasti ja sain kaiken valmiiksi ennen kuin pataljoona marssi asemalle.

Loppujen lopuksi kaikki oli luonnollista, koska kuuluimme 8. armeijan reserveihin. Meidät kuormattiin kylmiin rahtivaunuihin ilman kamiinaa. Pakkanen puri korvannipukoita. Siitä tuli uskomattoman kylmä ja uneton yö. Matka kulki Mitaun kautta Tuckumiin, jonne päädyimme myöhään aamulla.

19

Ensimmäinen vaihe Aa-joen taisteluissa.

Sotatilanteesta ei rivimies tiennyt mitään, kun saavuimme Tuckumiin. Me uskoimme jo – huolimatta siitä, että olimme hälytystilassa – että saisimme levätä vähän ja lämmitellä meille jo tutussa kaupungissa. Siitä ei tullut mitään, sillä klo 1 seuraavana yönä jatkui rautatiematka lämpimissä vaunuissa kohden Mitauta paikkaan, jonka nimi oli Ersel. Majuri Bayer oli edelleenkin pataljoonan mukana. Hänen siirtymistänsä oli lykätty.

Tykit jylisivät idän suunnalla, kun meidät järjestettiin marssia varten. Ymmärsimme nyt, että jotain tärkeää oli tekeillä. Noin 12 km:n marssin jälkeen saavuimme Sumarakiin. Useimpien jalat olivat jo märkiä. Olimme väsyneitä. Joukkueellemme osoitettiin hirsirakennus, jossa ei ollut lattiaa eikä ikkunoita. Se oli kuin niityn lato. Teimme ison nuotion lattialle lämmitelläksemme ja kuivattaaksemme jalkineitamme. Ruoka tuli vähitellen valmiiksi papusopaksi. Monet olivat jo

saaneet annoksensa, kun tuli käsky, että meidän oli marssittava heti. Tuijotimme toisiamme ja joukkueenjohtajaa. ”Onko tarkoitus, että meidän täytyy kaataa soppa maahan?” ”Tietysti! Pitäkää kiirettä. Kiinnittäkää pakki tornisterin päälle!” Kädenkäänteessä käsky oli täytetty. Nälkäisin vatsoin ja katkerina marssimme edelleen kylään, jonka nimi oli Pikke. Sitä uhkasivat voimakkaasti venäläiset hyökkäyskolonnat. Oli kiire ja vaivoin etenimme liukkaalla tiellä. Lähettiratsastajia, sairaskuljetuksia ja kuormastoja tuli meitä vastaan. Tykit jylisivät jatkuvasti.

Kun tulimme kylään nimeltään Latschen, käännyimme metsään. 1.komppania hoiti varmistuksen. Meidän piti marssia metsän läpi itään päin päästäksemme nopeammin eteenpäin. Väitettiin, että silta Kalnzemin luona Aa-joen yli oli tykkitulen alla. Tämä myötävaikutti metsämarssiin. Marssimme koko iltapäivän syvässä lumessa kivääri ladattuna roikkumassa remmistä niskassa ja peukalot tornisterin kantohihnojen alla. Raskasta tornisteria heitettiin vuorotellen puolelta toiselle, jotta aina toinen olkapää saisi levätä. Kolonna venyi venymistään ja lopuksi koko pataljoona taivalsi yksinkertaisena ja tavattoman pitkänä tummana jonona lumipeitteen päällä. Keskustelu taukosi vähitellen. Pian ei kellään ollut mitään käsitystä siitä, mihin ilmansuuntaan marssittiin.

Olimme myös eksyneet metsässä, sillä illalla tulimme Buchholziin jonkun matkaa pohjoiseen siitä paikasta, josta olimme lähteneet päivällä. Jatkoimme tietä, jota meidän olisi pitänyt alun perin kulkea, ja tulimme Aa-joen länsirannalle Kalnzemia vastapäätä. Kolonna pysähtyi ja miehistö paleli. Meidän piti seistä kokonainen tunti kauheassa pakkasessa. Jääkäri kulki komppanian ohi ja kertoi, että 4. komp-

pania oli saanut käskyn kaivautua lumeen. En tiennyt oliko se pilaa vai totta. Tilanne vaikutti lohduttomalta, katsoi sitä miltä kannalta tahansa. Majurilta, joka oli päivää aikaisemmin saapunut Pikkeen ottaakseen siellä yhteyden komentajaan, tuli tieto, että venäläiset menivät Aa-joen yli Kalnzemin pohjoispuolella. Tämä oli ilouutinen, vaikka venäläiset olisivat voineet ilmestyä selustaamme ja vasempaan sivustaamme, sillä nyt saimme marssia ja vältyimme paleltumasta hengiltä. Pimeydessä ja avojärjestyksessä menimme Aa-joen yli venäläisten ja saksalaisten kivääritulessa. Venäläiset luulivat, että hyökkäämme, ja saksalaiset, että olimme takaapäin hyökkääviä venäläisiä. Kivääritulen välähdykset näkyivät vastakkaisella metsänreunalla. Ihmeellistä oli, ettei kukaan heittäytynyt maahan, vaan tarpoi eteenpäin kuin unessa. Onneksi luodit lensivät liian korkealta ja vain yksi komppaniastamme haavoittui vatsaan. Paljon myöhemmin sain tietää, että hänet haavoitti japanilainen luoti, joka tietysti tuli venäläisten puolelta.

Vihdoin tulimme joen yli Kalnzemin kylään, jossa meidän joukkueemme sai suojaa tiilirakennuksen takaa. Seurasi pitkä tauko 24 asteen kylmyydessä. Kukaan miehistöstä ei tiennyt syytä. Kaksi jääkäriä joukkueesta oli paleltua. He eivät itse enää selvinneet. Toisen heistä, jääkäri Nygårdin, raahasimme lämmittämättömään taloon, jossa ryhdyimme hieromaan häntä. Vähitellen hän voitti väsymystilansa.

Marssi Kalnzemiin

Huoneessa, jossa käsittelimme Nygårdia, oli useita saksalaisia kaatuneita, jotka nukkuivat viimeistä untaan. Eräällä jääkärillä oli huonot saappaat ja hän vaihtoi itselleen paremmat. Rauhan oloissa tällaista kutsutaan ruumiinryöstöksi. Sodassa se on luonnollista ja sitä kutsuttiin korkeintaan ”besorgaamiseksi”.

Komppaniasta tuli käsky täyttää aukko saksalaisten rintamassa, mutta tätä ei ehditty tehdä, kun pataljoonasta tuli uusi käsky mennä takaisin Buchholziin.

Kiivaassa tykkitulessa marssimme yli sillan Kalnzemin luona – saman sillan, jota olimme välttäneet päivällä – ja Latschenin kylän läpi. Venäläisten kranaatit iskivät jääpeitteen läpi ja räjähtivät joen pohjassa. Se oli meidän onnemme, sillä näin vältimme sirpaleet. Onnea oli myös siinä, että siltaan ei osuttu. Meidät majoitettiin ensilinjan reserviksi taloon, joka muistutti riihtä. Se oli varustettu lavereilla sotilaiden majoittamiseksi.

Pantiin vartio, jonka tehtävänä oli seurata venäläisten tykkitulta. Se ampui Latschenin suunnasta. Vartion piti myös hälyttää, jos venäläiset suuntaisivat tulen majapaikkaamme kohden. Hälytyksen varalta oli haettu paikat metsässä riihen läheltä.

Saimme nyt ruokaa puolentoista vuorokauden paastoamisen jälkeen ja nukkua komppanialle tavattoman ahtaissa tiloissa. Nukuimme käytännöllisesti katsoen päällekkäin. Nukuimme hyvin kylmästä ja kranaattivaarasta huolimatta.

Seuraavana päivänä 8.1. pataljoona hälytettiin kaksi kertaa. Ensimmäisellä kerralla piti tehdä vastahyökkäys ja lyödä asemiin murtautunut venäläisosasto takaisin. Tämä käsky peruutettiin heti. Toisessa tapauksessa ainakin meidän komppaniamme käskettiin Latsche-

nin kylään. Komppaniat saivat nyt käskyn varmistaa jäätynyt suo Aa-joen ja Rhonen välissä. Oli kammottavaa maata jäällä kovassa pakkasessa ilman mitään suojaa edessään. Yksittäiset kranaatit porasivat suuret reiät jääpeitteeseen.

Latschenin kylä, majoituspaikkamme, oli jatkuvan tykistötulen alaisena. Ajoittain selvää rumputulta. Joskus meidän oli juostava ulos asunnoistamme ja haettava suojaa kivinavetan takaa.

Muistan erityisesti majuri Bayerin tällaisessa tilanteessa. Talo, jossa meidän joukkueemme oli majoitettuna, joutui äkkiä kranaattituleen. Ikkunaruudut hajosivat ja saimme käskyn jättää talo. Kun tulin pihalle, talon piippu romahti. Majuri seisoi rauhallisesti pihalla niin kuin mitään ei olisi tapahtunut ja kutsui luokseen toverini, jääkäri Bromsin, tunnusteli hänen pulssiaan ja kysyi: ”Haben Sie Angst?” ”Nein, Herr Major!”, Broms karjui takaisin. Majuri vastasi: ”Gut, nehmen Sie Deckung!” Majurin kylmäverinen käytös vaarallisessa tilanteessa oli ihailtavaa. Hän vaikutti sankarilta sanan varsinaisessa merkityksessä, vaikkakin hänen käytöksensä vaikutti hieman teatraaliselta.

10.1. komppaniamme siirrettiin Buchholziin ja asetettiin 247. jalkaväkirykmentin käyttöön. Pataljoona majoitettiin suureen kerrostaloon, joka oli sisustettu miehistöä varten. Pitkillä sivuilla oli sänkyjä ja pitkät pöydät keskellä lattiaa. Täällä meitä ei vaivannut tykistötuli, mutta sitä vastoin tungos ja väsymys oli suurta. Sängyn saanut ei tahtonut nousta edes ruoka-aikoina ylös, koska pelkäsi menettävänsä paikkansa. Jotkut keksivät sitoa itsensä kiinni paksuihin kattohirsiin saadakseen hetken unen. Jotkut nukkuivat seisten selkä seinää vasten. Mukana oli myös miehistöä saksalaisesta jalkaväkirykmentti n:o

247:stä taistelemassa makuupaikoista. Jonkun onnistui tyhjentää taskuni, mikä erityisesti harmitti minua, koska minulla oli uusi taskulamppu ja muutama lantti lompakossani.

Pihalla oli talli ja vintti, jotka olivat ylimiehitetyt. Jotkut makasivat hevospilttuissa ja hevoset potkivat kaksi miltei hengiltä. Sitä ahtautta ei voinut sanoin kuvailla.

Meistä tuli vähitellen liikkuvaisia. Osa asui Latschenissa ja osa Buchholzissa. Latschenissa oli hyvin tilaa, mutta levosta ei tahtonut tulla mitään. Yhtä mittaa sai juosta kylästä metsään venäläisen tykistötulen mukaan. Vähitellen kylästä tuli rauniokasa.

Päivisin meidän tuli rakentaa puolustusasemia tekemällä espanjalaisista ratsuista barrikadeja metsään. Rakensimme myös suuria sirkustelttoja, jotka varustettiin kamiinoilla. Halusimme päästä ahtaasta asumisesta. Pakkanen oli itsepäinen ja työ tehtiin vaivalloisesti. Säännötön nukkuminen ja juokseminen paikasta toiseen väsyttivät meitä huolestuttavasti.

13. tammikuuta käytettiin pataljoonaa taas reservinä yhdessä kahden jalkaväkipataljoonan kanssa jotain suurempaa puolustusaluetta varten. Sen lisäksi pataljoonan tuli varmistaa aiemmin meidän komppaniamme vastuulla ollut aukko rintamassa. Näin jatkui 18.1. saakka, jolloin pataljoona sai käskyn marssia Mitauhun.

Näinä tapahtumarikkaina päivinä majuri Bayer jätti meidät lopullisesti. Se oli 11. tammikuuta. Hänen seuraajakseen nimitettiin Hauptmann Knaths, komppanianpäällikkö pataljoonassa. Tämä preussilainen herra, ainakin käytökseltään, tulisi nyt luotsaamaan pataljoonaa Saksan armeijassa. Mitä ajalla oli huomassaan varallemme, oli vaikea nähdä.

20

Marssi Mitauhun ja oleskelu siellä.

25 asteen pakkasessa alkoi marssi Mitauhun. Tavallisen pakkauksen lisäksi joka miehellä oli sata patruunaa, jotka oli neulottu kangasvyöhön. Kivääriä kohden oli lisäksi ylimääräinen patruunamakasiini, johon mahtui 25 patruunaa. Uusi Hauptmann, nimeltään Zimmer, ilmestyi väliaikaiseksi pataljoonankomentajaksi. Hänen piti samanaikaisesti olla meidän komppanianpäällikkömme. Hän näytti rauhattomalta sielulta. Hermostunein askelin ja käsien liikkein hän kulki edes takaisin, mutisten itsekseen. Joku sanoi, että hänellä oli varmaan ruuvit löysällä. Siltä se ainakin näytti, kun ottaa huomioon edessämme olleen pitkän marssin. Se suoritettiin 6 tunnissa ja oli pituudeltaan noin 25 km. Meille annettiin tällä matkalla vain kaksi lyhyttä taukoa, mutta ilman, että saimme ottaa tornisterin selästämme tai kytkeä kiväärit keoiksi. Johtuen huonoista teistä ja rasituksista jotkut alkoivat

”kadottaa” ylimääräiset patruunansa, reservimakasiininsa ja vieläpä tornisterinsa.

Muistan erikoisesti kaksi meidän joukkueestamme. Heillä ei ollut muuta kuin kiväärinsä, kun pääsimme perille Mitauhun. Jotkut olivat jääneet puoliksi pyörtyneinä tien sivuun ja heidät korjasi kuormasto.

Mitaussa meidät majoitettiin isoon kivitaloon torin laidalla. Oli ihanaa saada lepuuttaa lopen uupuneita jäseniänsä laudoista kootuissa sängyissä.

Nyt heräsivät syöpäläiset päästyämme lämmitettyihin huoneisiin. Olin kirjaimellisesti kirppujen hukuttama. Olimme sen tähden tyytyväisiä päästessämme kirpunpoistolaitoksiin. Saimme kylpeä ja syöpäläisemme paistettiin rautauuneissa. Käynti kaupungissa 18. tammikuuta oli kokemus sinänsä. Ensiksikin siksi, että olin toverini kanssa poissa kiväärintarkastuksesta, jonka erehdyksessä olimme sekoittaneet nk. kiväärirevisioon, jossa kiväärin omistajan ei tarvinnut olla läsnä, ja toiseksi siksi, että tutustuimme saksalaisiin sotilaisiin, jotka ryyppäsivät ja yrittivät tehdä elämän iloiseksi, sillä pian heidän piti palata rintamalle ja ottaa takaisin se maasto, jonka venäläiset olivat vallannet nyt pysähtyneen offensiivinsa aikana.

Eräässä kanttiinissa myytiin snapsia. Tarjoiluluukun edessä seisoi pitkä jono. Asetuimme saksalaisten jonoon ja saimme kaksi per mies. Sitten kuului luukulta komento ”seuraava”. Eräs aliupseeri huomasi meidät ja kysyi mistä maasta olimme. Vastasimme, että olimme vapaaehtoisia Suomesta. Sillä asia oli selvä ja hän tarjosi meille seuraavan kierroksen luukkumiehen protesteista huolimatta.

Sitten menimme toiseen kanttiiniin, josta sai vain viiniä ja olutta. Paikka oli tungokseen asti täynnä sotilaita. Tungeksimme tiskin luona.

Saksalainen ”Gefreiter” kiinnostui nyt meistä. Hän tarjosi pullon viiniä ja lisäksi olutta. Saksalaisen nimi oli Neubert. Hän osallistui miinanheittokursseille. Siitä tuli iloinen ilta. Neubert piti kovasti sanoista ”Min skål, din skål och alla vackra flickors skål!” Ruotsia vääntäen hän toisti sanoja yhä uudestaan ja taas otettiin ryypyt. Tätä hauskuutta ei ymmärtänyt uusi ryhmänjohtajamme Bernhard. Häneltä puuttui kaikki ihmistuntemus ja sen tajuaminen, mitä vaadittiin tämän päivän esimieheltä. Itse hieman päihtyneenä hän otti keisarille ja isänmaalle. Kun tulimme majapaikkaamme, hän järjesti meille vartiovuorot ilman vaihtoa. Luulimme, että hänen tarkoituksensa oli kovalla huudolla herättää kaikki kaatuneet Aa-joella.

Paitsi kiväärintarkastusta olimme jääneet paitsi todella tärkeästä iltapäivän tapahtumasta. Pataljoona oli jaettu uudelleen ja varustettu norjalaisilla mäkisuksilla, lumipaidoilla, alppijääkärin lakeilla, hiihtokengillä ja polvien yli ulottuvilla damaskeilla. Koska varusteiden lukumäärä oli rajoitettu, kaikista yksiköistä otettiin osa ja niistä muodostettiin yhdistetty komppania yliluutnantti von Colerin johdolla.

Meille tavallisille kuolevaisille kaikki näytti kummalliselta emmekä edes vaatineet saada päästä mukaan Stahelin hiihtokomennuskuntaan. Kun muilla oli hiihtoharjoituksia, komppania Colerin piti luoda lunta lentokentällä, sillä lentotiedustelu oli hyvin vilkasta. Lentokoneen startissa meidän piti pitää kiinni sen siivistä, kunnes moottori oli saanut tarpeeksi kierroksia, ja siten lyhentää starttimatkaa. Meille koneet olivat hyvin mielenkiintoisia, sillä emme ennen olleet nähneet tällaisia ihmeitä läheltä. Pian komppaniaa ruvettiin kutsumaan ”Flieger-Abteilungiksi”.

23. tammikuuta saimme tietää, että joutuisimme taas rintamalle. Hiihtokomennuskunta toimisi ratsuväkenä sen jälkeen kun saksalaiset olisivat murtautuneet venäläisten rintaman läpi. Minä menin ja pyysin komppanianpäälliköltä sukset, jotka heti myönnettiin, sillä lisää hiihtovarusteita oli saatu vähitellen reserviksi.

Tykit olivat jyrisseet 3. tammikuuta lähtien ilman, että venäläiset olisivat onnistuneet lisäämään menestystään Aa-joella. Mitau, heidän operatiivinen kohteensa, oli edelleen saksalaisten hallussa. Nyt saksalaiset olivat päättäneet ryhtyä vastaoffensiiviin ja pataljoona sai kunnian operoida venäläisten selustassa.

21

Toinen vaihe taisteluissa Aa-joella.

24. tammikuuta pataljoona järjestettiin kaupungin laidalle valmiiksi lähtöä varten. Kaikilla oli päällään valkoiset lumipuvut. Hiihtokomennuskunnalla oli ns. hyökkäyspakkaus, jonka ansiosta se pystyi liikkumaan nopeammin.

Kun se osasto, johon minä kuuluin, lähestyi järjestäytymispaikkaa, kuului laukaus ja heti sen jälkeen komento ”lepo”. Hetken kuluttua tuotiin eloton jääkäri paikalta. Luulin ensin, että mies oli tiedottoman humalassa, mutta juuri lähdettäessä kuului kuiskaus rivissä, että ”Oberzugfuhrer” Ståhlberg oli ampunut miehen rivin edessä, koska tämä oli kieltäytynyt seuraamasta mukana. Tehdäkseen suuremman vaikutuksen hän oli komentanut komppanian seisomaan asennossa. Miehistön keskuudessa puhuttiin myöhemmin, että mies oli ollut perheen huoltaja ja tullut Saksaan siinä uskossa, että saisi ansiotyötä, mutta liian myöhään havainnut, että hänestä tulisi sotilas. Kerrottiin, että hän jo majoituspaikassa oli kieltäytynyt seuraamasta ja hänet pakotettiin järjestäytymispaikalle. Siellä häneltä juhlallisesti kysyttiin

kolme kertaa tuleeko hän mukaan vai ei. Aidolla suomalaisella sisulla mies vastasi ”ei” ja niin pamahti laukaus.

Vasta Purmalin kylässä asia tuli joukkueemme tietoon yllämainitussa muodossa ja yleinen katkeruus oli huomattavissa. Jos tapaus olisi sattunut käynnissä olevan taistelun aikana, asia olisi kai ymmärretty. Nyt oltiin kuitenkin kaukana rintaman takana. Asia on ja jää pimeäksi pisteeksi jääkäripataljoona 27:n historiassa.

Majoittumisessa Purmaliin alkoivat vaikeudet toiseen kertaan talvitaistelun aikana. Kylä sijaitsi kukkulalla Aa-joen rannalla. Se oli oikeastaan rauniokasa. Osastomme majapaikka oli tiilitehtaan ullakolla. Katossa oli suuria reikiä. Välikaton täyte oli turvetta ja hiekkaa. Pian tuskin näki toisensa pölyn seassa. Pakkanen oli noin 30 astetta. Jotta emme paleltuisi hengiltä, panimme pystyyn nuotioita täytteen päälle. Pitkän ja unettoman yön jälkeen sarasti vihdoin toinen päivä, sitten kolmas ja neljäs. Päivät käytettiin hiihtoharjoituksiin.

27. tammikuuta klo 7.30 lähdimme marssimaan rintamalle. Uskoimme, että ”ratsuväkihyökkäys” tehtäisiin nyt. Oli ammuttu uskomattomasti sekä tykistöllä että konekivääreillä päivittäin. Saksalainen joukko-osasto toisensa jälkeen oli viety autoilla rintamalle nopeaan tahtiin. Asia näytti selvältä, oli vain tehtävä testamenttinsa.

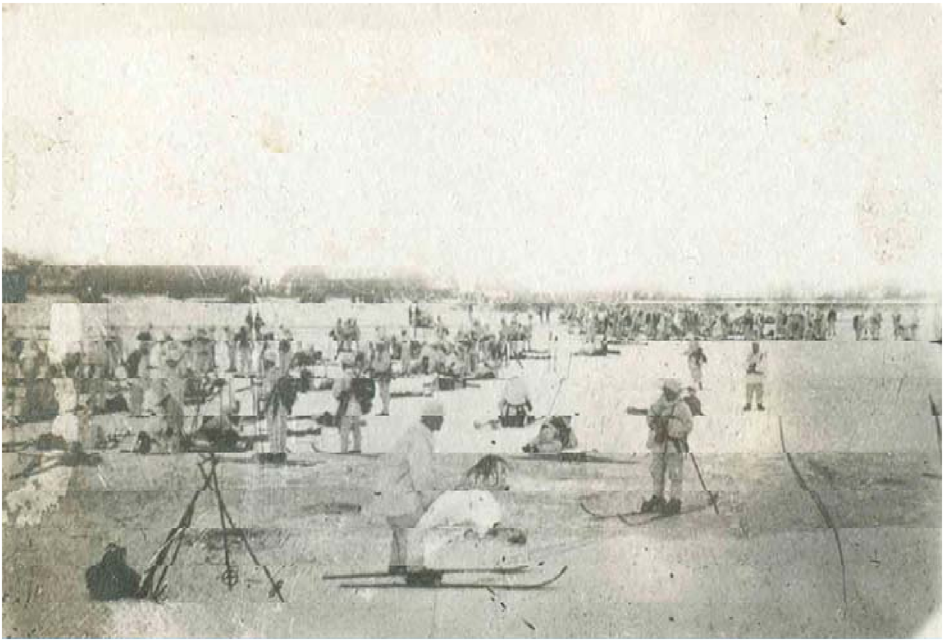

Aa-joen jäällä 1917

Ensin lähti hiihtokomennuskunta, varustettuna erikoisesti partiotoimintaan kevyin varustein. Mukana tuli pioneeriosasto. Taktisesti hiihtokomennuskunta oli jaettu kahdeksi kiväärikomppaniaksi ja yhdeksi konekiväärikomppaniaksi. Konekiväärit kuljetettiin kelkoilla. Komppania von Coler tuli viimeisenä. Sitä oli vahvistettu kevyellä konekivääriosastolla.

Retki kulki maaston halki suoraan kohti Mangalia. Kun menimme Aa-joen yli, vastaan tuli venäläisiä vankikolonnia, jotka olivat matkalla kohden Mitauta. Valvonta oli vähäistä. Ainoastaan 3-4 nostomiestä venäläistä komppaniaa kohden. Mistä päin he tulivat, emme tienneet. Se oli kuitenkin kehotus meille seurata saksalaisten esimerkkiä.

Hetken päästä kohtasimme toisen kuljetuksen ja toivon, ettei lukijan koskaan tarvitse sellaista nähdä. Suurissa reissä oli kuormattuna venäläisiä kaatuneita kaamein vahamaisin kasvoin. Yksi käsivarsi sojotti tuonne ja toinen tänne. Näytti siltä kuin olisi kuljetettu rekeä täynnä kantoja. Saimme kuitenkin pian tietää mistä kuljetukset tulivat.

Törmäsimme pian linnoitettuun linjaan, jossa oli piikkilankaeste, johon meidän oli leikattava aukko päästäksemme läpi. Samalla jouduimme venäläisten tykkituleen. Todennäköisesti meidät oli huomattu, sillä venäläisillä oli havaintoilmapalloja korkealla pilvien seassa. Onneksi selvisimme myös tällä kerralla ilman tappioita. Vain yhdeltä mieheltä kranaatinsirpale katkaisi hiihtosauvan. Myöhemmin kuulin, että komppania von Coler oli ollut pahassa venäläisten tulessa.

Menimme rikkiammutun kylän läpi ja tulimme metsään, jossa oli käyty kiivaita taisteluja. Täällä näimme kuoleman satoa juuri päättyneiden taistelujen jäljiltä. Kaatuneita venäläisiä makasi joka puolella

ohuen lumipeitteen alla. He makasivat kuin ylösväännetyt kannot uudisraivauksella.

Joillakin oli kaasunaamari päässä, mikä osoitti, että tämä uusi ase oli ollut tehokas. Joku puhui sinihaposta. Toinen tiesi kertoa, että saksalainen reservikaartinpataljoona oli lyönyt kaksi venäläistä rykmenttiä tällä paikalla ja siten ottanut takaisin ne asemat, jotka saksalaisilla oli ollut ennen venäläisten offensiivia. Paikalla oli paitsi kaatuneita myös yhteen koottuja venäläisiä kiväärejä. Ne makasivat kuin puupinot metsässä. Siellä täällä näkyi venäläisten konekiväärien jäännöksiä ja muuta venäläistä sotilasvarustetta. Yleinen vaikutelma oli, että venäläisten tappio oli ollut täydellinen metsässä Skangalin itäpuolella.

Tultuamme Skangaliin saimme kuulla hurjia juttuja venäläisten otteista heidän murtauduttuaan saksalaisten asemiin. Ensinnäkin venäläiset olivat täysin yllättäneet saksalaisen nostoväen Mangalissa. Ilman tykistövalmistelua he olivat yön pimeydessä ja pakkasessa hiipineet eteen ja leikanneet reikiä saksalaisten piikkilankaesteeseen. Sitten venäläisten hyökkäyskolonnat olivat menneet läpi ja tehneet selvää ukoista, jotka olivat tehneet elämän mukavaksi rintamalla ja makasivat riisuuntuneina lavitsoillaan. Venäläiset olivat hävittäneet sidontapaikat ja tappaneet kaikki, joilla ei ollut asetta käsillä puolustautuakseen eivätkä ennättäneet paeta. Vasta kun taaemmat reservit oli hälytetty, oli etenemiselle pantu sulku. Nyt vastahyökkäys oli edennyt armottomammin kuin tavallisesti.

Meidän joukkueemme yhdessä muiden kanssa majoitettiin ”kirkkoon”. Taloa nimitettiin näin, koska väitettiin, että saksalaiset nostomiehet olisivat pystyttäneet rakennuksen uskonnollisiin tarkoituksiin. Toistaiseksi kirkosta puuttuivat ikkunat ja lattiat. Ylijääneet raken-

nustarvikkeet saivat käydä huonekaluista. Löysimme suuren pyykkipadan, jonka asetimme keskelle lattiaa ja sytytimme siihen tulen.

Lämpötila oli keskimäärin -30 astetta ja nukkumisesta ei ollut puhettakaan. Jos käänsi pään kohden pataa, oli polttaa päänsä ja jalat olivat jäätyä jääklönteiksi. Jos käänsi jalat kohden pataa, paleltui pää. Ensimmäisenä yönä nukahdin hetkeksi ja heräsin siihen, että jalat olivat tulikuumat. Kauhukseni huomasin, että kenkieni nahka oli palanut niin että voin poimia nahan pala palalta jaloistani. Pitäisikö minun nyt kulkea ympäriinsä ilman jalkineita?

Toverillani oli apu tiedossa. Kirkon toisessa päässä oli pieni huone, johon pioneerit olivat pystyttäneet pienen varaston hiihtokenkiä. Menimme tiedustelemaan ja havaitsimme iloksemme, että varasto oli vartioimaton. Revin loput kengistäni pois ja otin itselleni parin uusia. Tosin sain kiireessä hieman sopimatttomat, mutta parempi niin kuin olla kokonaan ilman kenkiä.

Kovan kylmyyden vuoksi kaikki purot ja ojat olivat jäätyneet pohjia myöten. Peseytyminen oli mahdotonta, ellei halunnut hangata itseään karkealla lumella. Limput jaettiin sahalla. Ne olivat jäätyneet jääklimpeiksi.

Monen paleltumisen jälkeen alettiin vähitellen järjestää lämpimämpää majoitustilaa. Meidän joukkueellemme osoitettiin entinen hevostalli. Nostomiehillä oli ollut paikassa kanoja ja sen takia se oli tavattoman likainen. Hevosen lanta haisi inhottavasti ammoniakille. Joku ehdotti, että rupeamme käyttämään kaasunaamareita. Haju oli joka tapauksessa siedettävämpi kuin kylmyys ja me olimme tyytyväisiä. Eräs apuryhmänjohtaja tottui jo ensimmäisenä päivänä olosuhteisiin niin, että asetti säilykelihanpalansa ikkunalaudalle, jossa oli selvät

– paljon hänen liha-annostaan muistuttavat – merkit kanan jätöksistä. Pojalla olisi pitänyt olla inhottava tunne tuollaisen edessä, mutta hän oli jo niin menettänyt elämänvaatimuksensa, että kaikki tuntui hänestä luonnolliselta.

Jäimme Skangalin metsään joiksikin päiviksi ilman, että tiesimme miksi. Saimme käskyn ryhtyä rakentamaan korsuja. Se oli kova työ jäätyneessä maassa. Meidän ryhmämme sai tehtäväkseen tehdä valmiiksi keskeneräiseksi jätetyn työn. Esityön ansiosta saimme korsun pian valmiiksi ja saimme muuttaa sisään uuteen hienoon asuntoomme, jossa vallitsi ihana pihkan tuoksu. Muutto johtui myös siitä, että asuntomme ei antanut suojaa venäläisten jatkuvasti tulittaessa leirialuettamme. Olimme venäläisille kiitollisia heidän ammustensa huonon laadun johdosta. Huolimatta jäätyneestä maaperästä vain noin 20 % kranaateista räjähti. Eräänä päivänä porautui kranaatti aivan seinän vierestä ja meni lattian alle roudan läpi. Seinät vapisivat, mutta kranaatti ei räjähtänyt ja säästi meidät liian varhaiselta kuolemalta.

Ajoittain meitä ammuttiin myös yksittäisillä kaasukranaateilla. Olin kerran huolimattomuudessani mennyt ulos ilman kaasunaamaria, kun huudettiin ”Kaasua!” Pelästyksestä tein pikapyrähdyksen, jossa aikaa ei otettu – valitettavasti.

Todistuksena ankarasta saksalaisesta kurista voin kertoa tapauksen, jota en unohda aivan pian. Nostoväkisotilas oli tehnyt jonkin rikkeen ja sai siitä rangaistusharjoituksen. Tämä toteutettiin venäläisten kranaattitulessa aivan kuin kasarmin pihalla.

Kerran meidät filmattiin. Venäläisiä sotavankeja oli mukana näytelmässä.

8. helmikuuta aikaisin aamulla kiinnitimme sukset jalkoihimme marssia varten. Ei nytkään tullut mitään ”ratsuväkihyökkäystä”, vaan iloksemme huomasimme, että matka suuntautui kohden Mitauta. Lämpötila oli edelleen alhainen, mutta sää kaunis. Vallitsi yksinkertaisesti kaunis pohjolan talvipäivä. Marssin pituus oli 20–25 km. Se suoritettiin suuremmitta vaivoitta hiihtovarustuksen ansiosta, vaikka meitä oli kiusannut unen puute jo päiviä. Perille päästyämme olimme niin hyvässä kunnossa, että jotkut menivät elokuviin ”Schlosstheateriin”.

22

Uusi oleskelu Tuckumissa.

9. helmikuuta lähdimme matkaan. Siitä ei tullut mitään Libaun matkaa, vaan sen sijaan joukkueemme siirrettiin Tuckumiin jonkinlaiseksi yleiseksi reserviksi. Puhuttiin myös Zerkstenistä ja Kneissista, sillä meidän patterimme sijaitsi viimemainitulla paikkakunnalla siitä lähtien kun ensimmäinen vaihe Aa-joella oli päättynyt. Saimme matkustaa kuin herrat matkustajavaunuissa ja olimme perillä Tuckumissa 10. helmikuuta klo 10 aikoihin. Komppania oli sitä vastoin matkustanut Libauhun, mikä ennusti hyvää tulevaisuudessa.

Tuckumissa joukkueemme majoitettiin taloon, jossa aikaisemmin olimme asuneet. Siellä oli lavereita ja kamiina, josta oli vedetty peltiputki pitkin seinää ulos. Lämmitimme kamiinan ja meillä oli lämmintä ja mukavaa. Saatoin jopa riisua paitani, jota olin käyttänyt joulusta saakka ja joka pystyi melkein ryömimään itsekseen. Kuuma kamiinan savuputki sai nyt palvella kirpunpoistolaitteena.

Palvelus alkoi ihanilla hiihtoretkillä ja mäenlaskulla kaupungin laidalla. Kova pakkanen oli hävinnyt kuin taikaiskusta ja sen sijaan

loisti aurinko yli säkenöivän lumimaiseman. Sitä oli syntymässä uudeksi ihmiseksi. Valitettavasti haavoitin kättäni puukolla heti ensi päivinä ja lääkäri määräsi minut sisäpalvelukseen.

Ymmärsin pian, että sisäpalvelulla ja sairaudella on puolensa. Herra lääkintäaliupseeri haukkui joka kerran, kun hänen piti käsitellä kättäni. Lääkäri sitä vastoin oli ystävällisempi minulle, mutta osalle muita kävijöitä hän osoittautui selvästi vastenmieliseksi. Hänen oli vaikea kuvitella sairasta ihmistä sotapalveluksessa. Vanhalla ryhmätoverilla esim. oli vatsakipuja ja kummallinen paise rinnan alla. Eräänä päivänä lääkäri selitti, että se johtui ruoasta, joka ei ollut ehtinyt sulaa, ja että hänen piti mennä ulos palvelukseen niin kuin muidenkin. Näin sairas selitti ainakin minulle. Diagnoosi oli kuitenkin virheellinen, sillä hän kuoli Libaussa leikkauksen jälkeen.

Voin kertoa joukkueestamme toisenkin jutun, joka todistaa, että lääkärillä on syytä epäillä sairasta. Hänen ”ylhäisyytensä” ja jääkäri X kävivät lääkärin luona ja saivat diagnoosin ”kelpaa palvelukseen”. Aliupseeri Schmitt toimi komppanian vääpelinä ja komensi heidät ulos töihin. Pojat kieltäytyivät ja selittivät, että he kaikesta huolimatta olivat sairaita.

Nyt upseerinsijainen Kapuscinski[4] tuli ja piti niin pahaa ääntä, että sitä ei voi panna paperille. Hän rauhoittui ja kysyi aivan ystävällisesti, eivätkö he voisi tulla järkiinsä. X näytti päätään, jossa oli suuri kiinnelaastari ja selitti, että hänellä on päänsärky.

[4] Hän toimi normaalisti kapellimestarina.

Martin Erikssonin kanssa hänen palattuaan hiihtovarusteissa retkeltä Frauenburgiin 1917

Käymälä Tuckumissa

Kapuschinski näytti joutuneen syville vesille eikä voinut ymmärtää ”sairaustapausta”, mutta ei uskaltanut väittää, että X valehteli. Kaikki päättyi siihen, että X:n tuli puhdistaa kiväärinsä ja tulla näyttämään se Kapuscinskille iltapäivällä. Toisen piti mennä selostamaan sairastapaustaan suomalaiselle joukkueenjohtajalle, joka oli niin humaani, että vapautti miehen palveluksesta lopuksi päivää. Minusta kaikki oli pelkkää teatteria ja oli vaikea pidättää nauruaan koomisen kapellimestarin viranhoidosta.

Kaksi viimemainittua eivät varmasti olleet jumalan parhaita lapsia ja esittivät omaa tyyppiään. Heidän pääintressinsä oli kortinpeluu ja kaikenlainen kaupustelu, vieläpä muiden omistamien tavaroiden, alkoholijuomien hankinta ja sitten juopottelu kaupungilla koko pataljoonan häpeäksi. He eivät koskaan tehneet mitään suurempaa syntiä ja, jos joskus tuli keskustelua tulevaisuudestamme, he ottivat siihen passiivisen asenteen. He olivat toisin sanoen ilman korkeampia ihanteita. He elivät päivän kerrallaan ja yrittivät selvitä palveluksesta kaikkien taiteen sääntöjen mukaan. He saivat tyydytystä asioista, joilla ei ollut mitään inhimillistä arvoa. Tosin pataljoonassa ei ollut monta tällaista luonnetta, mikä oli sen onni.

Yleisesti ottaen mieliala oli Tuckumissa olon aikana painunut. Sotaväsymys oli yleinen – myös saksalaisten sotilaiden joukossa. Aina oltiin ilman rahaa ja ne lantit, jotka saatiin palkkana, menivät tupakkaan ja elintarpeisiin. Venäjän vallankumous, joka lehtitietojen mukaan alkoi 15.3., pani ajatukset liikkeelle. Myöhemmin saimme tietää, että Suomessa oli uusi valtion johto – uusi hallitus. Englannilla oli tarkoituksena tukea Suomen itsenäisyyskamppailua! Englanti oli aikaansaanut vallankumouksen Venäjällä! 23.3. luimme lehdestä, että

tsaari oli peruuttanut helmikuun manifestin vuodelta 1899 ja että Suomi siis voi soveltaa omia lakejaan. Kerrottiin myös, että valtaapitävät venäläiset Suomessa olivat pakanneet matkalaukkunsa ja matkustaneet Venäjälle. Svinhufvud oli palannut Siperiasta. Kaikki tämä oli ilahduttavaa, mutta meitä kiinnosti yksi kysymys: ”Miksi meitä halutaan pitää täällä, kun meidän pitäisi mennä Suomeen niin pian kuin mahdollista?” Kysymykseen ei koskaan vastattu. Meille riitti vanha sääntö: ”Aushalten und Maulhalten”.

Vähitellen hiihtoretket loppuivat ja vanha ralli alkoi taas. Oli kursseja vanhoissa tutuissa asioissa. Sen lisäksi työpalvelua, joka käsitti lumenluontia lentokentällä ja rautatiellä, sekä pioneeritöitä rintaman takana. Muistan erityisesti päivän, kun minua harmitti saksalainen aliupseeri päätetyn pioneerityön jälkeen. Jouduimme töihin ryhmään, jossa minun ja toverini lisäksi oli vain saksalaisia jostain muusta joukko-osastosta. Marssittuamme 4 km työmaalle joka ryhmän piti hakata 150 kpl piikkilankaesteen paaluja. Puhtaasti suomalaiset ryhmät tekivät työnsä nopeasti ja lähtivät kotiin.

Me, jotka työskentelimme saksalaisten kanssa, jäimme paikallemme. Viimein mekin saimme työmme tehtyä ja, kun luovutimme työkalumme takaisin, yritimme hävitä paikalta, mutta siitä ei tullut mitään. Meitä haukuttiin ja saimme suureksi harmiksemme marssia saksalaisten kanssa takaisin kaupunkiin.

Kaksi kertaa meille jaettiin ”Liebesgaben”-paketteja, jotka olivat tulleet Ruotsista saakka. 6. maaliskuuta joka mies sai pussin, jossa oli villapaita, alusvaatteet, sukat ja saippuapala. 20. maaliskuuta saimme jälleen 34 Fennia-savuketta mieheen. Nämä paketit toivat lämpimän tuulahduksen kotimaasta ja paransivat monen synkän mielenlaadun.

Pelkästään saippuaa pidettiin kullanpalana, sillä sitä ei ollut saanut vapaasta kaupasta Saksassa pitkiin aikoihin.

23. maaliskuuta tuli käsky, että piti valmistautua lähtöä varten. Se antoi heti elämää synkkiin mieliin. Leikattiin tukka ja ajettiin parta, puhdistettiin univormu ja yritettiin myydä jotain ”turhaa”, jotta saisi jonkin lantin. Oli toivoa päästä Libauhun, jossa elämä tarjosi viihdykkeitä sotilaan yksitoikkoiseen elämään.

Ennen kuin jätän Tuckumin ainiaaksi, on minun kerrottava kirjeestä, jonka sain tutulta jääkäriltä, joka vapautettiin jo Lockstäder Lagerissa sairauden tähden. Hän kertoo mm. elintarviketilanteesta siviilien keskuudessa Eberswaldessa. ”Kaikki ostetaan kortilla ja koko viikon on ihmisen elettävä 80g:lla voita, 250g:lla lihaa, 4 paunalla leipää ja 3 paunalla perunakorviketta, jossa on lanttua tai naurista. Kuitenkin pystyi saamaan täyden ylläpidon 22 Rmk:lla”. Hän valittaa nälkäänsä ja on katkera, kun ei voi olla mukana pataljoonassa.

23

Pataljoona palaa Libauhun.

Ihmeellisen helpotuksen vallassa jätimme Tuckumin viimeisen kerran. Sisäinen aavistus vahvisti olettamuksiamme. Venäjä oli voimaton, venäläiset olivat väsyneitä sotaan ja olot Suomessa viittasivat siihen, että jotain piti tapahtua. Me vieläpä yritimme laulaa lähtiessämme Tuckumista, mitä ei ollut sattunut pitkiin aikoihin. Soittokunta soitti suomalaisia marsseja ja kevätsää antoi tunteen uudesta elämästä synkkiin mieliimme.

Matkustimme IV:n luokan lämmitettävissä matkustajavaunuissa. Nukuimme ja pidimme välillä meteliä. Pääsimme vihdoin viimein seuraavana päivänä 20. maaliskuuta klo 17.10 perille Libauhun. Meidät otettiin vastaan musiikilla. Soittokunnan johdolla marssimme ”Bayern”-kasarmiin, josta toiseen kertaan tuli majapaikkamme. Libaun asukkaat olivat uteliaita. Kadut olivat katsojien reunustamat

Me omasta puolestamme yritimme osoittaa miehisyyttämme reippain askelin ja suorin rivein. Me ottaisimme Libaun haltuumme joksikin aikaa – lohduttoman pitkäksi aikaa.

Ensimmäinen työmme oli siistiytyä paraatia varten. Käärimme manttelimme ja telttakankaamme ”tadellose Ordnungiin” yhä uudestaan. Saappaat kiillotettiin peilinkirkkaiksi. Meillä piti olla paraati sotamarsalkka, Bayerin prinssi Leopoldille.

Pataljoona seisoi järjestäytyneenä Hansa-kasarmin torilla. Kevättulva nousi yli nilkkojen. Minuutti toisensa perään kului, mutta prinssiä ei näkynyt. Kun olimme seisseet pari tuntia, kenties enemmän, paraatin vastaanottaja, kenraali von Schoultz, tuli paikalle. Prinssiä ei näkynyt. Kenraali selvitti paraatin ”ohimennen” ja niin hyvin valmisteltu esitys oli vain muisto.

Ryhmän varajohtajana Libaussa 1917

24

Tapahtumia ja tunnelmia miehistön keskuudessa Libaun aikana

Kun muistelee Libaun aikaa, niin se esittäytyy pelkkänä harmaana päivänä, josta puuttui aurinko ja lämpö. Jos hakee työn iloa, niin hakee turhaan. Jos hakee elämäniloa viihdykkeistä ja viihtymisestä, niin se oli liian halpahintaista myös ihmiselle, jolla oli vaatimattomat elintavat. Se kaunis pyrkimys, joka joskus oli kangastanut ajatuksissamme, kun jätimme kodin ja isänmaan, näkyi nyt niin käsittämättömän kaukana. Tosin venäläisen kaksoiskotkan hyökkäykset lakia ja oikeutta vastaan olivat lakanneet, mutta tämä toimettomuus tuntui meistä tilapäiseltä voimattomuudelta. Se oli vain vahingoittunut Venäjän vallankumousmyrskyissä. Pian se saisi ilmaa siipiensä alle, kun olot Venäjällä saataisiin järjestykseen. Silloin se ottaisi saaliinsa nahkoineen ja karvoineen.

Venäläinen oikeusministeri Kerenski oli nyt mies, joka järjestäisi asiat. Ainakin siten, että hän lupasi pitää Suomen lait voimassa. Kansa

iloitsi. Tuntui niin kuin olisi unohdettu se venäläinen ominaisuus, että heihin ei voi luottaa. Se oli syynä siihen, että me nyt olimme vieraassa maassa. Näkyi unohdetun, että Kerenskin hallitus oli tilapäisjärjestely, joka rakentui bolshevikki-tulivuorelle, joka millä hetkellä tahansa saattoi purkaa laavansa. Mitä sitten tulisi Kerenskin lupauksista ja suunnitelmista? Sitä paitsi Kerenskin hallitus oli riippuvainen Englannin ja muiden liittoutuneiden avusta eikä niillä ollut aiemmin ollut mitään lämpimämpiä tunteita Suomea kohtaan.

Oli myös mahdollisuuksia pikaiseen rauhaan itärintamalla. Mitä se toisi mukanaan, oli vaikeata arvioida. Kenties saisimme tyytyä venäläisten lupauksiin ja silloin saisimme valita, joko palata armosta kotimaahan tai sitten hankkia toimeentulomme Saksassa. Tällaisia ajatuksia mietimme ahkerasti heinäkuun loppupuolella.

Meille oli aivan selvää, että venäläinen ei luovu ilman taistelua mistään, joka oli hänen vallassaan ja hallinnassaan. Meidän vihamme Venäjää kohtaan oli niin kylmää, että emme voineet hyväksyä mitään senkaltaisia lupauksia, mitä Kerenski oli antanut. Meidän kaipauksemme ja vaatimuksemme oli päästä matkustamaan kotiin niin pian kuin mahdollista ja ajaa venäläiset vallanhaltijat ja sotilaat yli rajan itään.

Tietomme Suomesta saimme suomalaisista ja ruotsalaisista lehdistä, joita oli saatavana vain muutaman päivän vanhoina pataljoonan lukusalissa. Lisäksi vilisi kaikenlaisia huhuja, jotka usein pitivät paikkansa. Tavallinen jääkäri ei tiennyt, mitä poliitikkomme tekivät ja mitä suunnitelmia oli olemassa pataljoonamme suhteen. Tosin herrat Fabritius, von Essen ja Ekola kävivät huhtikuun puolivälissä meitä tervehtimässä. He yrittivät, ei ilman menestystä, nostaa mielialaa pa-

taljoonassa kertomalla itsenäisyysmiesten päättäväisyydestä olla tekemättä lehmänkauppoja venäläisten kanssa. Valitettavasti heidän käyntinsä oli liian aikaisin keväällä ja, kun tällaista käyntiä ei tehty myöhemmin Libaun aikana, tavallisen rivimiehen oli mahdoton seurata poliittista kehitystä ja syytä kotimatkan viipymiseen.

Mainitun käynnin aikana Ekola kertoi vallankumouksesta Venäjällä ja erityisesti tapahtumista Suomessa. Hän painotti erityisesti, että Suomen kansa kokonaisuudessaan ei ollut niin sovinnollinen venäläisten suhteen kuin lehdistö oli antanut ymmärtää. Hän oli vakuuttunut siitä, että Kerenskin hallitus tultaisiin kaatamaan uudessa kumouksessa ja silloin me olisimme valmiita. Valitettavasti hän ei voinut antaa mitään vastausta ajankohdasta, joka oli meille pääasia, sillä koti-ikävä ylitti kaikki järjellisyyden rajat. Von Essen tuntui ymmärtäneen meitä paremmin kuin muut, koska hän kehotti meitä pysymään rauhallisina ja varomaan lakkoja ja muita seikkailuja. Vastapainoksi hän kertoi niistä vaivoista, joita kansa Suomessa sai kestää. Fabritius, vanha jääkäri, ei ollut kadottanut uskoaan viirein koristeltuun alukseen: ”Kuormattuna kahteen viirein koristeltuun alukseen suuntaisimme kohden Suomea ja liehuvin lipuin ja soiton tahdissa marssisimme Helsinkiin.”

Virallisten esitelmien jälkeen kävivät jotkut kuulijat von Essenin kimppuun, sillä he tahtoivat tietää, koska viirimatka tehtäisiin. Hän oli myötätuntoinen ja yritti lohduttaa poikia sanomalla, että vastavallankumous Venäjällä todennäköisesti tehdään 1. toukokuuta aikoihin. Sitä paitsi he saivat ensimmäisen kerran kuulla, että Hauptgruppenfuhrer Eirik Hornborg oli Suomessa ja istui maapäivillä. Olosuhteista Venäjällä hän kertoi mielenkiintoisen jutun Kerenskin vallasta: Cast-

ren oli anonut sähkeitse Pietarista saada palata Suomeen maankarkotuksesta. Vastaus tuli Englannista, lyhyt ”ei”. Hän oli kuitenkin jo matkustanut Suomeen ilman minkäänlaisia huolia englantilaisten tai venäläisten puolelta.

Kun Keskuskomitean edustajat olivat matkustaneet, alkoi pitkäveteinen aika. Haparoiva epätietoisuus. Sitä ahmi sanomalehtiuutisia ja kuunteli kuin lapsi kaikenlaisia huhuja ja juttuja ja kertojia riitti. Jätän sikseen, olivatko nämä Keskuskomitean ”edustajat” itse ottamansa tehtävän arvoiset. Varsinaiset ”Fuhrerit” pysyttelivät itsepäisesti poissa. Sotilaanhan ei tarvinnut ajatella siihen aikaan ja miksi pitäisi kuormittaa tylsän ihmisen aivoja poliittisilla pulmilla? Lopputulos huhtikuun keskusteluista oli kuitenkin se, että vakavasti epäiltiin Keskuskomitean aktiivista työskentelyä.

Aa-joen taistelujen aikana kyllä kuuli lakkoilevista nuorukaisista, mutta heidän myöhemmistä kohtaloistaan ei tiedetty mitään. Kun pataljoona maaliskuun lopussa tuli Libauhun, lienee osa heistä ollut siellä. Kuitenkin heidät oli huhtikuun alussa lähetetty Saksaan tuntemattomiin kohtaloihin. Vasta myöhemmin kesällä saimme tietää, että heidät oli lähetetty sotilaalliseen rangaistusleiriin Bahrenfeldiin, josta kerrottiin kauheita juttuja.

Kuukauden alussa alkoivat erikoiskoulutuskurssit. Piti hankkia kuulemma enemmän tietoja, jotta myöhemmin voisi opettaa muita. Minä jouduin konekiväärikurssille ja opin ennen kaikkea, että 90 % miehistön mielenkiinnosta katoaa, jos opetetaan konekiväärin teknistä käyttöä purevan kylmissä tuulissa avoimella hiekkadyynillä meren äärellä. Minun piti päivä päivän perään marssia pitkät matkat harjoi-

tuspaikalle niskassani konekivääri, jota on mahdoton hajottaa. Sen kanssa piti harjoittaa lukon ja piipun vaihtoa tai jotain muuta.

Jos huhtikuu oli tuulinen ja kylmä, niin toukokuu oli enimmäkseen lämmin ja kaunis. Sitä nautti heräävästä luonnosta, kun makasi hiekkadyyneillä ja käsitteli mekaanisesti vipuvarsia ja muita konekiväärin vääntöpyöriä. Sillä aikaa kiväärinjohtaja tuntui ajattelevan asioita meren takana ja laukaisi silloin tällöin jonkun komentosanan antaakseen työtä miehistölle ja estääkseen heitä ajattelemasta tyhmyyksiä.

Tämän kuukauden aikana alkoi aliravitsemus näkyä miehistössä. Terveydentila oli huono ja jotkut heikoimmista vapautettiin palveluksesta. Heidän piti omin päin tulla toimeen suuressa isänmaassa. Koskaan en unohda aamukahvin juontia Bayern-kasarmissa. Heräsin nälkäisenä. Sain pakinkannellisen kahvinkorviketta ilman sokeria ja peukalon kokoisen palan eilistä leipää. Kadehdittavan onnellisessa asemassa olivat ajurit, jotka asuivat kasarmin ulkopuolella ja joilla oli yhteydet ”kauppiaisiin”, perunamaihin ja kanaloihin. Ihmeellistä kyllä, näillä herroilla oli myös rahaa, joten heidän luokseen tehtiin visiittejä suuren kunnioituksen vallassa, koska heillä oli rajoittamattomat mahdollisuudet.

Iltaisin oli ihan tavallista nähdä pieniä nuotiotulia kasarmin pihalla, joiden ääressä sotilaat askartelivat keittopuuhissa. Raaka-aineet olivat yksinkertaisia: perunoita, vettä, suolaa ja sipulinpala. Jos omisti pienen palan rasvaa, jutusta tuli heti pyhäruokaa.

Yritettiin myös hillitä nälkää raaoin munin – silloin kun niitä saatiin. Ne vatkattiin vaahdoksi ja maustettiin ripauksella sokeria. Sitten kastettiin leivänpala, jos sellaisen omisti, sotkuun ja niin sitä nautti olemassaolostaan niin kauan kuin ateriaa riitti.

Kiitos juutalaiskioskin kasarmin ulkopuolella saimme ostaa mainittuja munia ja vehnäleipää hintoihin, jotka takasivat juutalaisen tulevaisuuden. Joskus pojat olivat häneen suuttuneita ja kiusasivat häntä. Eräänä päivänä kepponen oli vähän laajempi. Olimme hankkineet karhunlankaa ja sen päähän koukun. Menimme juutalaisen luo neuvottelemaan kaupoista ja silloin yksi kaupantekijä kiinnitti salaa koukun korvapuustiin. Sitten asiakkaat poistuivat kauppoja tekemättä, mutta korvapuusti lähti pomppimaan heidän peräänsä. Juutalainen juoksi perässä kädet ojennettuna huutaen ”mein Brot, mein Brot” Mikään ei auttanut. Korvapuusti purjehti seinänviertä ylös ja yläkerroksen ikkunasta sisään. Pilaa voidaan moittia, mutta koominen se oli ja ”tarkoitus pyhittää keinot”.

Johtuen jatkuvasta nälästä meidän komppaniassamme sattui traaginen onnettomuus kiväärinpuhdistustunnin aikana. Jääkäri Blomberg veti äkkiä saappaan jalastaan, kohdisti kiväärin rintaansa vasten ja laukaisi sen isolla varpaalla. Kuolettavasti haavoittuneena hän valitti huonoa ammuntatulosta. Hän kuoli sairaalassa. Syy oli nälkä. Hän oli sanonut tovereilleen samana päivänä kuin ampui itsensä, ettei hän jaksanut elää jatkuvassa nälässä.

Älköön kukaan sanoko ”Minä olen jo antanut” – Sotilaammekaan eivät sano ”Me olemme jo taistelleet”!

Majoitusolot olivat kurjat ja jäivät sellaisiksi siihen asti, kun pataljoona matkusti Suomeen. Maattiin puulavereilla aivan vierekkäin tornisteri tyynynä. Likainen huopa oli peittona. Jotkut järjestivät itselleen telttasänkyjä telttakankaasta.

Syöpäläisiä vastaan taisteltiin kirpunpoistolaitoksissa. Valitettavasti syöpäläisiä vaani joka puolella kasarmia ja muutaman minuutin kuluttua kotiintulosta olin taas yhtä lailla syöpäläisten vallassa kuin ennen syöpäläisten poistoa. Loppujen lopuksi rupesin vihaamaan kaikkea kirpunpoistoa, joka ei kuitenkaan johtanut mihinkään tuloksiin. Yhtä suuri oli teho, kun riisui paitansa ja käänsi sen nurin avoimen ikkunan luona ja antoi kirppujen tehdä lentomatkan muille metsästysmaille. Panimme muuten merkille, että täit olivat inhimillisempiä kuin kirput. Kun täi oli syönyt itsensä kylläiseksi, se asettui lepäämään, kun taas kirppu aterioituaan vaati liikuntaa ja se hermostutti sen takia mitä suurimmassa määrin omistajansa.

Kuukausi päätettiin juhlapäivänä sen muistoksi, että pataljoona vuosi sitten lähti Lockstädter Lagerista. Meillä oli aamupäivällä paraati, jonka vastaanotti kaupungin komendantti. Iltapäivällä oli urheilukilpailuja rahapalkintoineen. Tämän kirjoittaja sai Rmk 4 kolmantena palkintona käsikranaatin heitossa. Saimme myös Fennia-savukkeita, jotka olivat meille suurta herkkua.

Kesäkuu alkoi siten, että miehistöstä jotkut saivat malarian. Hyttyset Missen soissa eivät olleet niin vaarattomia kuin oli luultu. 1. kesäkuuta myös minä jouduin sairaalaan Emigrantenhausiin. Kesti kuitenkin vielä kuukauden ennen kuin malaria tuli yleiseksi pataljoonassa.

Sotilassairaalasta Libausta Juhannuksena. Kirjoittaja keskellä.

Sotilassairaalan potilaita ja henkilökuntaa 1917

Oloni sairaalassa alkoi kuumeella ja horkkaväristyksillä ja neljällä kiniinipulverilla päivässä. Minulle esitettiin ”kiniinikalenteri”, jota minun tuli käyttää elokuun puoliväliin saakka. Ihmeellistä oli, että sairaalassa oli ikävää. Puhdas sänky ei voinut korvata ruoan puutetta. Tarjolla oli kolme ruoka-annosta. Keskimmäinen niistä ”sopi” minun sairauteeni. Se käsitti pääasiassa maitoruokaa ja valkoista leipää. Tämä annos hävisi samalla kun kuumekin hävisi. Sen jälkeen sain syödä ”Erste Form”: 500 g leipää päivässä ja pieni makkarankappale illalla. Lisäksi tarjottiin keskipäivän keittoa, joka koostui vedestä ja jostain muusta.

Tulin kalpeammaksi ja hermostuneemmaksi päivä päivältä ja minun täytyi lääkitä itseäni valeriaanalla. Malariasairaiden lukumäärä lisääntyi päivittäin ja kuun lopussa meitä oli 27 potilasta, joista kaksi oli saksalaisia. Toinen näistä saksalaisista tai paremmin sanoen sotilaista oli kotoisin Elsass-Lothringenista ja sanoi olevansa ranskalainen. Hänen vihamielisyytensä Saksaa kohtaan yllätti minut, sille sen maan univormua hän kuitenkin kantoi.

Istuimme kerran puutarhassa penkillä peltiastia keskellämme. Astia oli täynnä valkoviiniä. Sen hän oli saanut Liebesgaben-lahjana. Myös minä sain maistaa sitä. Kerrottuaan kauniista kotiseudustaan Ranskan rajalla, viiniseuduista, viinituvista ja muusta sotilaan taivaasta maan päällä, hän ryhtyi kertomaan minulle vallankumouksellisista ajatuksistaan, myllerryksistä Saksassa. Hän kuului rautatiepioneeriosastoon, jota tarkoituksellisesti pidettiin itärintamalla. Joukkoa ei uskallettu asettaa ranskalaisia vastaan sen pelossa, että tulisi loikkareita.

Hän kertoi myös, että päällystö järjesti ylimääräisen kirjesensuurin. Ainuttakaan kirjettä ei saanut lähettää eikä vastaanottaa ennen kuin päällystö oli sen lukenut. Hän kertoi, että he olivat kerran soittaneet marseljeesin hanurilla ja laulaneet ranskalaisia lauluja ja vieläpä käyttäytyneet uhkaavasti päällystöä kohtaan. Hän kertoi aikovansa olla ensimmäisiä, jotka suuntaavat aseensa päin saksalaista yhteiskuntajärjestystä heti, kun asia ”lähtee liikkeelle”. Näin, miten hänen mustissa silmissään salamoi, ja ymmärsin, minkälainen fanaatikko hän oli. Ajatella, kaksi vallankumouksellista samalla penkillä, mutta täysin erilaiset käsitykset maailmastamme.

Löysin myös toisen ”Druckenbergerin” saksalaisessa univormussa. Hän oli maannut sairaalassa sodan alusta saakka ja aikoi jatkaa sen loppuun saakka. Luottamuksen osoituksena hän kertoi voivansa saada aikaan kuumeen aina mittausten ajaksi. Samana päivänä, kun rauha tulisi, hän olisi tervein mies maan päällä.

Jottei lukija saisi väärää käsitystä saksalaisesta sotilaasta maailmansodan aikana, voin lisätä, että muut saksalaiset potilaat, joiden kanssa jouduin kosketukseen, olivat pystyviä ja rohkeita sotilaita.

2. heinäkuuta minut ”kirjoitettiin ulos” sairaalasta omasta anomuksestani. Väitettiin nimittäin, että ruoka pataljoonassa olisi lisääntynyt ja tullut vahvemmaksi. Siinä oli tarpeeksi syytä jättää puhdas sänky ja ystävällinen sairaanhoitaja, joka ei ollut kukaan muu kuin Schwester Saara.

Pataljoonan lääkäriltä sain 8 päivän vapautuksen palveluksesta, mikä ilahdutti minua paljon. Oli keskikesä. Haaveilin auringonotosta, uimisesta ja ennen kaikkea vapaudesta olla oma herransa, vapaana kivääriotteista ja muusta sieluttomasta työstä.

Seuraavana päivänä olin puhjeta vihasta. Pataljoona kokonaisuudessaan eristettiin. Kaksi kolmasosaa miehistöstä oli malarian tartuttamaa. Kaikille sairaille piti annettaman kiniinikuuri. Tässä eivät auttaneet mitkään pyynnöt. Läpeensä likaisessa kasarmissa piti viettää aikansa miten parhaiten taisi. Moni yritti piilottaa pahalta maistuvan kiniinipulverin, mutta tämäkin estettiin asettamalla miehet riviin määrätyllä kellonlyömällä. Sitten komennettiin: ”Suu auki, pulveri sisään, niele!” Lopuksi sai huuhdella pulverin vesitilkalla.

Poliittinen mieliala oli edelleen painunut. Oli kauan epäilty Keskuskomitean pystyvyyttä. Kun maisteri Kai Donner kuun vaihteessa kävi pataljoonassa, uskottiin vihdoin ratkaisuun keskustelluissa kysymyksissä. Siitä ei tullut mitään, sillä hän ei voinut salassapidon vuoksi kertoa mitään tärkeämpää. Rauhoittaakseen tunnelmia hän päätti raottaa verhoa valituille edustajille jokaisesta yksiköstä. Heidän piti sitten päättää muiden puolesta kannattiko yleensäkään enää odottaa lipuin koristeltua paluulaivaa.

Todistaakseen Suomen kansan huolen hyvinvoinnistamme hän toi mukanaan suurehkon rahasumman, joka tuli pataljoonan hyväksi siten, että jokainen sai Rmk 2 kymmenessä päivässä. Väitettiin, että osa rahoista käytettäisiin sopan parantamiseen. Ihmettelimme, mistä ainekset ostettaisiin. Tuloksena keskusteluistamme Keskuskomitean toiminnasta Tukholmassa saimme lähettää kolme edustajaamme maisteri Kai Donnerin mukana Tukholmaan ja Suomeen. Heidän piti ennen kaikkea ottaa selvää tunnelmista Suomessa. Ryhmänjohtaja von Hertzen energisenä luonteena oli ryhmän itseoikeutettu johtaja.

Olimme suunnanneet katseemme Galiziaan, jossa Kerenski kokeili Venäjän viimeisiä voimia Itävalta-Unkaria vastaan. 19. heinäkuuta

saksalaiset ottivat johdon Galiziassa ja niin saivat venäläiset luvan perääntyä. Lyhyessä ajassa olivat saksalaiset edenneet 150 km 250 km leveällä rintamalla. Menestys näytti täydelliseltä. Näinä aikoina se herätti iloa pataljoonassa, sillä uskottiin, että nk. vastavallankumous Venäjällä tulisi maanvyörymän tavoin ja lakaisisi pois Kerenskin kumppaneineen. Valitettavasti petyimme jälleen toiveissamme. Kerenski istui edelleen paikallaan ja hallitsi niin kuin ennenkin.

Sotatilannetiedotusten lisäksi kiersi pataljoonassa huhu muutosta Saksaan. Siellä saisimme toisenlaiset univormut ja muodostaisimme puhtaan suomalaisen pataljoonan, jonka huollon maksaisi Suomen hallitus ja maapäivät[5]. Huhut saivat ravintoa säännöksestä ruveta käyttämään suomalaisia komentosanoja ja käyttämään suomalaista terminologiaa.

Perusteellinen varusteiden tarkastus 31. heinäkuuta oli omiaan vahvistamaan uskoa pikaiseen kotimatkaan. Pienimmästäkin viasta annettiin uusi varuste. Kun kaikki oli ohi, iloitsin siitä, että olin uusi ihminen ulkoiselta olemukseltani. Mikään vanha ei ollut kelvannut tarkastajille. Samana päivänä kolme ryhmänjohtajaa ja muutama jääkäri saivat käskyn pakata tavaransa matkaa varten. Puhuttiin, että he huolehtisivat räjähdysaineiden kuljettamisen Mitausta tarpeitamme varten Suomeen!

[5] Tämä huhu näytti olevan yhdistelmä Jernströmin ja kreivi Schwerinin suunnitelmista, jotka tulivat ilmi myöhemmin ja jotka pyrkivät aivan erilaisiin päämääriin.

Jääkäri Balkström vartiossa Libaussa

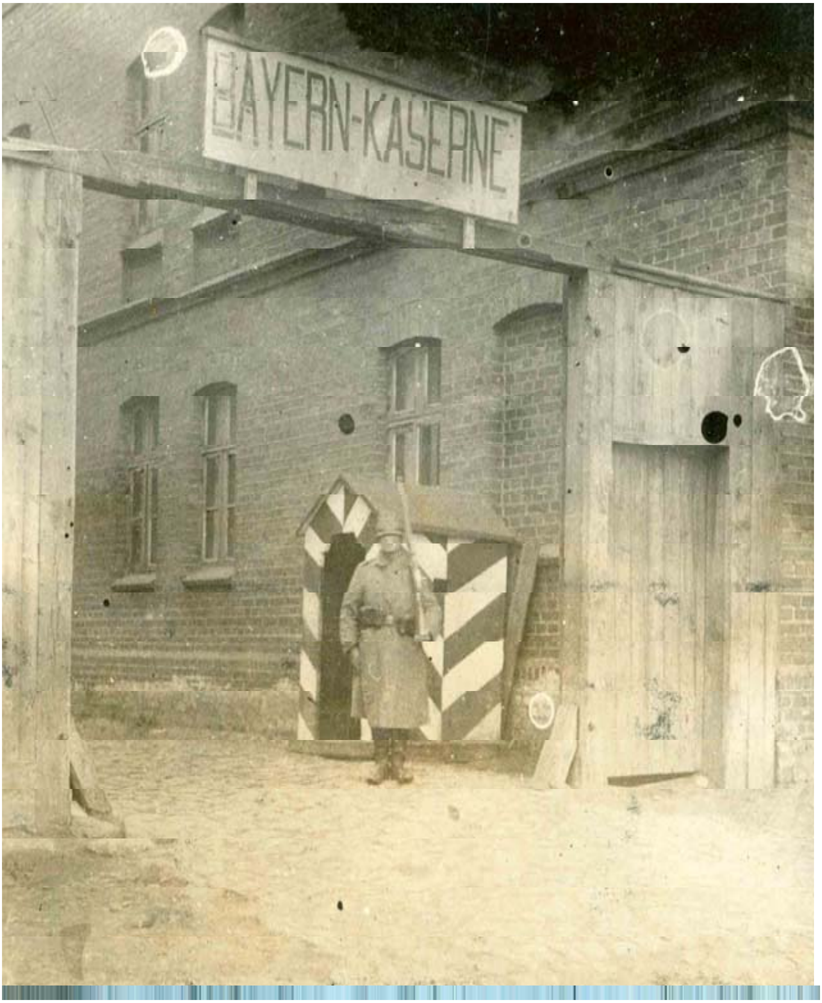

Jääkäri Balkström vartiossa Libaussa

Elokuu alkoi salaperäisillä komennuksilla. 2. elokuuta lähti 80 miestä Libausta ja 7. elokuuta hävisi vielä 80 miestä. Syynä oli räjähdyskurssi Polangenissa. Sen jälkeen kuulimme, että siviiliin lomautetut kutsuttiin takaisin pataljoonaan. Saimme myös uudet varusteet ja saksalaiset kiväärit vaihdettiin venäläisiin. Voi hyvin ymmärtää, että toiveiden käyrämme oli korkealla kuukauden alussa. Valitettavasti se laski huomattavasti kuukauden puolivälissä. Kaikki laskelmat olivat jälleen olleet väärät. Pahimmatkin puheenpitäjät ja ennustajat olivat tulleet hiljaisemmiksi.

28. elokuuta kiersi huhuja, että Jernström siirrettäisiin Lockstädter Lageriin. Sen lisäksi puhuttiin, että von Hertzenin matka olisi pysähtynyt Lockstäder Lageriin. Muut huhut tiesivät kuitenkin, ettei asia ollut näin, vaan von Hertzen olisi päässyt Ruotsiin. Tällaiset huhut olivat kaukana rakentavasta. Oltiin näkevinään jonkinlaista virallista vihollisuutta meidän pyrkimyksiämme kohtaan. Onneksi kysymyksessä olivat vain väärät huhut lukuun ottamatta sitä, että von Hertzenin ja hänen miestensä matka Ruotsista Suomeen oli yritetty estää.

Lukuun ottamatta ”poliittisia huolia” elokuun alku oli minulle paratiisi. Sai nimittäin toipua Zieraussa paroni Mannteufelin tilalla. Pataljoonan toipumiskoti oli sisustettu pieneen tiilirakennukseen hyvän matkaa päärakennuksesta. Siinä oli 2 makuuhuonetta, ruokahuone, lukuhuone, kirjoitushuone ja keittiö. Muutama pieni huone oli varattu päällystölle. Täällä nukuimme olkien päällä puulavitsoilla. Nautimme kesästä ja luonnosta. Saimme syödä täydet annokset ja juoda maitoa, jonka lienee lahjoittanut paroni.

Jo ensimmäinen päivä oli minulle elämys. Pitkä laiha herra, jolla oli ratsastushousut ja kannukset pysäytti raisun hevosensa tielle por-

taidemme eteen. Ajoneuvo oli nelipyöräinen, pyöräparien välissä oli istuin ja jalat roikkuivat ajoneuvon molemmin puolin. Hän hyppäsi istuimeltaan ja antoi hevosen jääkärille. Hän puhui vääpeliluutnantille, joka oli talon herra, nimeltään Kruger. Lähistöllä oli isohko torppa, jossa asui vanhoja ukkoja ja akkoja ja muutamia tyttöjä. Jostain käsittämättömästä merkistä saapui koko joukko osoittamaan kunnioitustaan herralle. Se tapahtui siten, että he kumarsivat syvään kohden maata ja kunnioittavasti suutelivat nuoren miehen käsiä.. Täytyi hieroa silmiään moneen otteeseen ennen kuin uskoi näytelmää. ”Kuka pentele tuo on, jolla on tuollainen valta naapureihinsa?”, joku kuiskasi. ”Se on paronin poika, linnan tuleva omistaja”, maitoa linnasta ajanut rahdinkuljettaja selitti.

Aikaa kulutettiin marjanpoimimiseen ja käynteihin paroni Mannteufelin torppareiden luona, jotka silloin tällöin salassa myivät meille munia, voita, kinkkua ja leipää. Pelättiin tavattomasti saksalaisia santarmeja, jotka kulkivat ympäriinsä ja vaativat verot ruokatavaroiden muodossa. Seutua ja kansalaisten elämää oli hyvin mielenkiintoista tarkkailla. Se poikkesi täydellisesti maaseutuoloista Pohjanmaalla.

Seutu oli kumpuilevaa, siellä oli lehtimetsää ja viljelyksiä ja se oli aika harvaanasuttua. Varsinaisia kyliä ei ollut. Asuintalot eivät oikeastaan olleet mitään mökkejä. Osa niistä oli aika kauniita pienine ikkunoineen, valkoisiksi kalkittuine seinineen ja jyrkkine punaisine tiilikattoineen. Rakennusaine oli pääasiallisesti tiili ja osittain harmaakivi. Kun kävi vierailulla, ei ollut uskoa silmiään.

Säännönmukaisesti lattia oli kovaksi poljettua maata. Seinät olivat alastomat ja niin savun ja lian mustaamat, että tuskin tiesi mistä ne olivat tehdyt. Huonekaluja ei ollut tavallisessa merkityksessä. Seinään

oli kiinnitetty kaappi, sängyt, jokin pöydän näköinen ja penkit. Koko juttua voi verrata savupirtin sisustukseen.

Kuitenkaan rakennus ei ollut savupirtti. Tosin keittiö saattoi olla savuinen. Ainakin yhdessä paikassa keittiö oli ihmeellisintä, mitä olin nähnyt. Keskellä taloa oli pieni huone, jossa oli tiiliseinät. Ne oli vedetty yhteen niin, että ylhäällä oli reikä, josta alkoi savupiippu. Huoneessa paloi tuli ja tulen yllä riippui pata rautalangasta, joka oli kiinni kuperassa seinässä. Likainen, läpilikainen eukko keitti todennäköisesti päivällistä, sillä hänellä oli ontoksi koverrettu puunrunko – siankaukalo – vieressään lattialla. Siinä olivat ainesosat, jotka huolellisesti sekoitettiin jollakin rautatyökalulla.

Ihmisten lisäksi asuinhuoneissa pidettiin kanoja, vuohia ja pieniä porsaita. Ulkona pihalla oli tavallisesti koirankoppi ja suuri kiukkuinen koira. Jos meni vähän kauemmaksi talosta, tapasi mehiläispesiä, jotka olivat ihanien hedelmäpuiden ja marjapensaiden peitossa.

Ihmeellistä kyllä torppareiden joukossa oli paljon kielitaitoisia ihmisiä. Venäjää varmaan kaikki ymmärsivät, mutta myös saksankielellä tuli hyvin toimeen. Erityisesti näin oli asianlaita nuorten joukossa. Ymmärtääkseni paikkakunnalla oli toiminut saksalainen lastenkoulu.

”Liikematka” taloihin saattoi tapahtua seuraavaan tapaan. Leipälaukkuun kerättiin tupakkaa, sokeria, sakariinia ja mahdollisesti pullo viiniä[6]. Rahoja latvialaiset eivät arvostaneet, sillä he väittivät, että saksalaisilla sotarahoilla ei voinut ostaa mitään. Kun näiden vaihtota-

[6] Viinaa sotilas ei saanut ostaa ilman lupaa.

varoiden kanssa astui sisään latvialaiseen taloon, tapasi tavallisesti ensin talon emännän.

Keskustelu alkoi: ”Ka jeetz?”, joka lienee tarkoittanut: ”Miten menee?” Sitten kysyttiin saksaksi onko hänellä ruokatavaroita myydä. Seurasi pitkä puheryöppy latviankielellä, joka tavallisesti päättyi johonkin, joka muistutti: ”Nau, nau, nesa Brot”. Se tarkoitti todennäköisesti, että mitään ei ollut myytävänä.

Nyt seurasi neuvottelun toinen vaihe, jossa käytettiin hyväksi joitakin latviankielen sanoja, joita ei itse ymmärtänyt. Puhe päätettiin sanaan ”Åles”, jonka latvialaiset ymmärsivät tarkoittavan munia. ”Nau, nau”, kuului jälleen, josta ymmärsimme ja kädenliikkeistä, että santarmit olivat ottaneet kaiken ja vieneet linnaan.

Siis, täällä ei tule kauppaa, jos ei käänny jonkun muun puoleen talossa. Santarmit ovat kyllä vieneet, mutta kukaan ei saa meitä uskomaan, että latvialainen on antanut viimeisensä. Jätämme eukon ”keittiöön” ja menemme asuinhuoneeseen, jossa tapaamme talon isännän. Kun ukko näkee tupakan ja tytär sokerin ja kynttilät saamme pian aikaan vaihtokaupat. Seuraamme talon toiseen päähän, jossa on ruokakomero. Siellä on munia, leipää, voita ja maitoa. Tytär häviää sängyn alle, ajaa pois kanan ja tuo juuri munittuja munia. Tarjoamme ukolle viiniryypyn silkasta ilosta, mutta silloin ukko pyyhkii partaansa ja sanoo ”Zu schwach” ja nykäisee päätään. Hän lausuu sanan ”Vodka?”, mutta meidän täytyy ravistaa päätämme, jotta hän ymmärtäisi, että sitä emme voi hankkia.

Yleisesti ottaen opin tuntemaan latvialaiset hyvää tarkoittavina ihmisinä. Jos tutustui heihin lähemmin, he saattoivat tarjota aterian, saitoja he eivät olleet.

Kerran olimme tanssitilaisuudessa naapuritalossa. Tilaisuus oli varmaan sopiva, sillä naapurustossa oli paljon sotilaita. Latvialaisia nuorukaisia ei ollut, sillä kaikki olivat hävinneet Venäjän armeijan mukana. Nyt saatiin tyytyä suomalaisiin jääkäreihin.

Tanssisalonki oli pieni tupa, jossa puolet lattiasta oli peitetty lankuilla ja toinen puoli oli poljettua savea. Paikalla oli kaksi nuorta naista ja kaksi emäntää. Sitten oli ukko, joka soitti hanuria. Sinä päivänä ei nähty seinäkukkia, koska miehistä voimaa edusti 20 jääkäriä.

Naiset olivat riemukkaita koko sydämestään ja päästivät ilmoille ”Hui” ja ”Hai” huutoja, niin että katto raikui. Lopuksi rupesivat naiset tanssimaan jonkinlaista kansantanssia. He pyörivät ympäri vauhdikkaasti ja lisäsivät vauhtia kimakoin huudoin. Tanssin tässä vaiheessa vääpeliluutnantti tuli ja komensi meidät kotiin hoitamaan terveyttämme. Se oli vahinko, sillä tällaista viihdykettä ei ollut joka päivä.

Kahden viikon kuluttua meidän toipilasaikamme oli päättynyt ja saimme jättää yleensä hyvää tarkoittavat torpparit elääksemme Libaun kasarmiliassa.

Syyskuu alkoi yllättävillä uutisilla Riian rintamalta. 3. syyskuuta prinssi Leopold von Bayern ilmoitti, että saksalaiset olivat ylittäneet Väinäjoen. Kirkonkellot soivat juhlallisesti sinä iltana ja vähän myöhemmin väitettiin kiven kovaan, että Riika oli saksalaisten käsissä. Kaikki Libaun asukkaat olivat liikkeellä. ”Grosse Strasse” oli ihmisten tukkima. Puhuttiin toisten suuhun ja joka puolella kuului ”Was ist denn los?”

Tunnelma nousi pataljoonassa. Muisteltiin majuri Bayerin ajatusta Riika-Tallinna-Helsinki. Kenties saisimme nähdä Pietarin ja saapua

Suomeen Karjalan kannaksen kautta. Mielikuvitusta riitti ja monesta oli tullut strategisia neroja.

Toivo lisääntyi pataljoonassa, kun saimme aikaisemmin luvatut varusteet. Lisäksi annettiin käsky poistaa n:o 27 olkalapuista. Kun sitten kuun lopussa kaikenlaisia joukkojenkuljetuksia alkoi saapua kaupunkiin ja kun suuret kuljetushöyrylaivat saapuivat satamaan ja kun sotalaivat kerääntyivät sotasatamaan, näytti lähes varmalta, että maihinnousu Suomessa oli pian tapahtuva. Mielenkiinnolla seurasimme kuormauksia. Ammuslaatikoita ja tykistön ammuksia, kuljetusajoneuvoja ja hevosia katosi valtavien höyrylaivojen sisuksiin, niin myös muuta sotavarustusta ja muonaa.

Näinä päivinä oli Libau kokonaan valtavien joukkojen vallassa. Kaupunkia oli kuin vilkas muurahaispesä, johon entiset varuskunnan joukot, jääkärit, nostomiehet ja laivaston miehet katosivat massoihin.

Kuria ja rintamasotilaiden käytöstä oli mielenkiintoista seurata. Sotilaiden ryhti oli yleensä tyydyttävä, mutta sotilaiden tottumus esiintyä vallatussa vihollismaassa asetti meidät varjoon. Kun he tulivat kahvilaan, näytti siltä, että jokainen sotilas oli talon isäntä. Jos he kulkivat raitiovaunulla, mitään ohjesääntöjä ei tarvittu, ei myöskään lippujen tarkastajia. Paikat vallattiin vaunussa ja, jos ei sisään mahtunut, jäätiin ulkorapuille tai roikuttiin missä milloinkin. Eräänä iltana kävin ”Kasernen Strassella”, joka oli paikka tanssinhaluisille sotureille. Kaikki tanssisalongit ja kadut niiden ulkopuolella olivat tungokseen asti täynnä. Monet olivat päihtyneitä ja sisällä rämisivät musiikkiautomaatit, jotka pantiin käyntiin lantilla. Laitteissa pyöri metallilevy, joissa oli kohoumia. Kun ne koskettivat, messinkikieliä oli mökä täydessä käynnissä.

Äkkiä näimme, että tavaroita lenteli ulos rikotusta ikkunasta. Kun kysyimme syytä, kertoi joku, että tavallisilta sotilailta oli kielletty pääsy tähän päällystön paikkaan. Soturit hyökkäsivät huoneistoon ja olivat nyt tekemässä siitä selvää. Ei kestänyt kauan ennen kuin partiot tulivat konekivääreineen ja hetkessä sotilaat olivat hävinneet kuin akanat tuuleen. Myöhemmin kuulin puhuttavan asiasta kuin tavattoman huvittavasta tapahtumasta.

Villi sotilasluonne sai pian purkautua hyödyllisempiin toimiin, sillä 9. lokakuuta kolonnan toisensa perästä nähtiin marssivan satamaan, jossa ne kuormattiin suuriin laivoihin. 10. lokakuuta laivat irtosivat laitureista ja ne järjestettiin kuljetusta varten sotalaivojen suojauksessa. Suomi ei kuitenkaan ollut heidän kohteensa, sillä tiesimme nyt, että matka koski Baltian saaria. Olimme taas pettyneitä, mutta toivotimme kaikesta huolimatta menestystä reippaille sotureille.

Saksalaisten menestys oli jälleen täydellinen, kun taas meidän ”huhumme” menivät negatiiviseen suuntaan. Pataljoonan komentaja käski, että jos jotain ei pian tapahtuisi (!), meillä olisi oikeus anoa siviililomia marraskuussa. Yksityiseltä näkökannalta katsoen käsky oli tervetullut, saisihan tilaisuuden ainakin hetken elää ihmisen tavalla.

Epäsuorana seurauksena käskystä oli, että osa miehistöstä katsoi jatkuvat harjoitukset tarpeettomiksi. Päällystön katsoessa sormien välistä jotkut sovelsivat teorian käytäntöön viettämällä päivänsä vetelyydessä puulavitsoillaan.

Sotatapahtumat Italian rintamalla innostivat lehden lukuun kuun loppupuolella. Saksalaiset olivat tehneet lopun jatkuvista Isonzo-taisteluista ja etenivät Lombardiassa kohden Piave-jokea ottaen vankeja ja

sotasaalista massoittain. Elokuussa ja syyskuussa olivat saksalaiset onnistuneet torjumaan englantilaisten painostuksen Flanderissa.

Vielä oli Saksan muuri murtumaton ja saattoi tuntea itsensä ylpeäksi aseveljeydestä saksalaisten kanssa. Saksan menestys vahvisti myös luottamustamme tulevaisuuteen, kun silmäilimme ikävöiden yli meren pohjoiseen.

Syyskuun puolivälissä sain kirjeen toveriltani, joka makasi sairaalassa Königsbergissä. Kirjeellä on määrätty mielenkiinto sen tähden, että se osoittaa, että myös ne, jotka olivat Saksassa, tunsivat suurta koti-ikävää. Kirjeestä myös selviää, miten hyvin he olivat perillä siitä, mitä Berliinissä mietittiin heinä-elokuussa. Kirje on päivätty 12.9.1917 ja sisältää mm:

> *En usko mihinkään pataljoonan nopeaan kotimatkaan. Oletan, että asianomaiset ovat unohtaneet koko asian. 2. komppanian toverilta sain tietää, että pataljoonan suunniteltu kotimatka peruutettiin suomalaisen komitean taholta, koska pataljoona olisi saanut matkustaa yksin yli meren. Valitan, että kaikki valmistelut ovat päättyneet näin surkeasti. Päivän lehdestä olen lukenut, että Kerenski olisi murhattu. Siinä tapauksessa se olisi vienyt meitä monta askelta kohden päämääräämme. Vaikkakin, kyllä asia on niin kuin tapaat sanoa, että asiaa ei kannata miettiä, vain seurata ajan kulumista. Täällä minulla on puhdas sänky, mutta ruoka on kurjaa. Leipää saa mitättömästi, niin että anon sitä Libausta muutaman kilon ja lupaan maksaa kaksinkertaisen hinnan, kun palaan täältä.*

Sain myös muita kirjeitä, jotka henkivät katkeruutta ja vihaa. Minulle kirjoittivat kaksi jääkäriä, jotka huhtikuun alussa joutuivat pahamaineiselle rangaistusleirille Bahrenfeldiin. Myöhemmin esitän yhden kirjeen sisällön.

Marraskuu sujui siviililomien merkeissä, ts. valmisteluissa. Von Hertzenin palasi komennukseltaan Suomesta 21. marraskuuta. Kerenski syöstiin vallasta 7. marraskuuta, asia jolla oli suuri merkitys meille.

Suurella jännityksellä olimme odottaneet von Hertzenin selostuksia Suomesta. Täytyy myöntää, että ne olivat eniten rakentavia niistä tiedoista, joita olimme saaneet Suomesta Libaun aikana.

Hän sanoi suoraan, että useimmat Suomessa olivat aikaisemmin pitäneet meitä onnenonkijoina ja seikkailijoina, mutta että nyt käynnissä oleva bolshevikkien vallankumous oli asettanut meidät itsenäisyyskamppailun eturiviin. Nyt olivat kaikki puolueet Suomessa selvillä siitä, että täydellinen itsenäisyys oli ainoa tulevaisuuden perspektiivi Suomelle. Koko kansa oli myötämielinen meille ja nyt meidän piti olla sen arvoisia. Hän muuten uskoi pikaiseen kotimatkaan, johon meidän oli varauduttava. Hän esitti myös ajatuksen välttämättä lääkärinhoitoa tarvitsevien sairaiden karsimisesta pataljoonasta. Todistuksena siitä, että vallanhaltijat Suomessa olivat puolellamme, hän toi mukanaan suurehkon summan rahaa, jolla palkkoja piti korotettaman. Hänellä oli myös toivoa siitä, että jatkossa saisimme tukea kotimaasta.

Joulukuun aikana lisääntyivät toiveet kotimatkasta jonkun verran, mutta toisaalta ei voinut käsittää jatkuvaa viivyttelyä, vaikka monet tapahtumat puhuivat sitä vastaan.

Suomessa oli pantu toimeen vaalit maapäiville ja 6. joulukuuta senaatti Svinhufvud kärjessä julisti Suomen riippumattomaksi maaksi. 7.12. alkoi yleinen aselepo itärintamalla ja 17.12. pidennettiin aselepo 14.1.18 asti. Bolshevikeilla oli nyt valta ja he halusivat rauhaa mihin hintaan tahansa.

Samanaikaisesti sai lehdistä lukea tiedon, että amerikkalaiset miljonäärit olivat saaneet tahtonsa läpi ja Amerikka oli julistanut sodan Keskusvalloille. Kummallista kyllä, amerikkalaisia sotilaita ei pahemmin arvostettu. Uskottiin, että he olisivat siirtolaisia. Lisäksi saksalaisten sukellusveneet sekoittaisivat amerikkalaisten laskelmia.

Paljon puhutut siviililomat alkoivat 11. ja 17. marraskuuta. Vain jotkut sairaat matkustivat Saksaan. Sitä myöten oli asia loppuun käsitelty. He, jotka olivat elätelleet toiveita puhtaasta sängystä, lakanoista, työstä ja rahoista, tunsivat tyytymättömyyttä.

Vihdoin tuli joulu. Se yksinkertaisesti sisälsi joulukuusen ja köynnöksiä kasarmissa, joulujuhlan hotelli Euroopassa, Liebesgabeneita, tappeluita merimiesten kanssa ja syyllisten rankaisemista. Räjähdyskomennuskunta Polangenissa vietti sekin joulua painuneen mielialan vallitessa. Toverin kirje kertoo siitä selvästi. Minä toistan sen sisällön:

Polangen 3.1.1918.

Libausta tulleista uutisista päätellen olette eläneet aika hyvin (!), lukuun ottamatta sinua, joka olet ollut sairaana. Täällä on aivan yhtä pirullista kuin siellä. Kyllä minä yritin viettää joulua kotimaan tapojen mukaan. Enempää en sano kuin että en koskaan elämäni aikana ole viettänyt joulua

semmoisessa humussa ja sumussa. Tein sen siksi, että elämä on niin pirullista ja että ei tarvinnut muistella menneitä aikoja – jouluja. Sen tähden otin unohduksen ihanaa juomaa ja pyhitin elämäni Backukselle, jota muutoin en koskaan tee. Olosuhteet huomioiden oli siis kysymyksessä aika hyvä joulu, jos sitä katsoo sotilaan näkökulmasta.
A propos. Sinä olet kuulemma kahden vuoden teoreettisen ja käytännön kurssin jälkeen saanut ensimmäisen asteen matkalla suomalaiseksi generalissimukseksi. Onneksi olkoon! Toivotaan, että vielä kahden lisävuoden jälkeen saat leveämmän nauhan jne. Etkö ole imarreltu? Meille "kunnianhimoisille olioille" on pieni lohtu saada kiivetä rappuja, jotka nostavat meidät kunnian ja maineen siiville. "nicht wahr?"
Saa nyt nähdä miten saksalaiset onnistuvat offensiivissaan länsirintamalla. Toivokaamme, että menestys on yhtä suuri kuin italialaisia vastaan viimeksi, sillä mitä suuremmat ovat heidän menestyksensä, sitä nopeammin on meillä mahdollisuuksia päästä kotiin.

Tammikuun 1. päivänä saimme uudenvuodentervehdyksen pataljoonan komentajalta. Samalla saimme kuulla sen surullisen uutisen, että pataljoonamme entinen komentaja, majuri Bayer, oli kaatunut länsirintamalla.

Aikaisemmista synneistä johtuen uudenvuoden aattona oli kiellettyä poistua kahviloista klo 18 jälkeen. Itse olin komppanian päivystävä aliupseeri, jonka tehtävänä oli kirjata humalaiset typerykset.

Kuukaudelle oli tunnusomaista kansainvälinen kiinnostus Suomen asioihin. Saksa, Skandinavian maat, Venäjä ja vieläpä Ranska tunnustivat Suomen itsenäisyyden. Bolshevikit vieläpä määräsivät, että venäläiset joukko-osastot Suomessa vetäytyisivät Viipurin lääniin. Kaikki tämä tuntui luonnottomalta. Että venäläiset jättäisivät Suomen ilman taistelua, oli uskomatonta. Enkä usko, että kukaan otti asiaa todesta.

Epäilyn vahvisti lennätinmiestemme nappaama tieto Helsingistä. Svinhufvudin hallitus oli kaadettu ja punakaarti oli ottanut vallan. Tieto saatiin 29. tammikuuta klo 4. Jo edellisenä iltana kuultiin, että Helsingin rautatieasema oli punaisten hallussa ja että suuri osa henkilökunnasta oli murhattu. Lisäksi saatiin tietää, että punaiset sosialistit olivat menneet yhteen vihattujen venäläisten sotilaiden kanssa.

Huolimatta Suomesta tulleista poliittisista tiedoista, joiden olisi pitänyt olla meille tyydyttäviä ja tehdä meidät kypsiksi kotimatkaa varten, oli ruvettu antamaan lomia Saksaan. Komppaniat rupesivat tyhjenemään. Lomautetuille, jotka nauttivat vapaudestaan, sattui kuitenkin surullinen tapaus. Junaonnettomuudessa Osnbruckissa kuoli 12 jääkäriä. Traaginen loppu nuorukaisille, jotka kahden vuoden ajan olivat odottaneet, toivoneet, uskoneet ja taas odottaneet.

Samana iltana kun Svinhufvudin hallitus kaadettiin, ottivat kaksi toveria tehtäväkseen mennä esikuntaan ja pyytää, että meidät heti lähetettäisiin kotiin. Emme enää halunneet kuulla lykkäyksistä, sillä jos me nyt emme saaneet matkustaa, niin emme myöhemmin kehtaisi näyttäytyä Suomessa.

Helmikuun 1. päivänä lähetettiin taas edustajia esikuntaan. Tällä kertaa heitä oli kaksi miestä joka komppaniasta ja muusta yksiköstä.

Kuitenkin pataljoonankomentaja ja Hauptzugfuhrer olivat matkoilla ja heidän sijastaan edustajat tapasivat kapteeni von Colerin. Hän otti vastaan vain yhden edustajan, joksi valittiin ryhmänjohtaja Nordström.

Haluttiin saada vastaus kahden päivän aikana anomukseemme saada matkustaa kotiin välittömästi. Myöhemmin saamamme tiedon mukaan von Coler lienee kysynyt, luotammeko Hauptzugfuhreriin. Siihen hän sai vastaukseksi tiukan ”ei”. Tämä kysymys koski myös everstiluutnantti Thesleffiä, jonka diplomaattimme olivat asettaneet pataljoonan käyttöön hänen jouduttuaan saksalaisten vangiksi Riian offensiivin aikana. Kysymykseen, uskoimmeko kapteeni Ausfeldtiin, hän sai vastaukseksi, että uskoisimme häntä, jos hän huolehtisi siitä, että meidät kuljetetaan Suomeen. Hän lienee kysynyt myös, mikä käsitys meillä oli kenraali Mannerheimista, joka nyt oli suojeluskuntien ylipäällikkö Pohjois-Suomessa. Siihen hän lienee saanut vastaukseksi, että kenraali Mannerheim parhaillaan osoitti mihin hän kelpaa. Myöhemmin kerrottiin, että Oberzugfuhrer sai moitteen von Colerilta, todennäköisesti, koska ”kuri” oli höltymässä.

5. helmikuuta kapteeni Ausfeldt tuli Berliinistä. Hänen tulonsa myötä suhteet tuntuivat joutuneen uuteen vaiheeseen, sillä nyt puhuttiin vain kotimatkasta. Näkyviä valmisteluja tehtiin. Siviililomautettuja palasi. 6. helmikuuta 70 miehen komennuskunta matkusti Suomeen ja 10. helmikuuta ”lippulaiva” saapui Libaun talvisatamaan. Sen piti viedä meidät kotimaahan.

25

Bahrenfeldtilaiset

Syyskuun lopussa 1917 sain odottamattoman kirjeen jääkäriltä, joka oli ollut yksi lakkolaisista talvitaistelujen aikana Aa-joella. Kirjeessä sain tietää, että hän ja hänen onnettomuustoverinsa olivat olleet internoituina sotilaallisella rangaistusleirillä Bahrenfeldtissä yhdessä Saksan armeijan törkyjoukon kanssa. Heitä yritettiin kasvattaa isänmaan ystäviksi rangaistusharjoitusten, rangaistustyön ja kovan käsittelyn avulla.

Hän vertaa tätä rangaistustapaa siihen rangaistustyöhön, jonka rikolliset ja poliittiset vangit saavat kestää siperialaisissa kaivoksissa. Nälkä oli uskomaton. Monet pyörtyivät harjoituksissa ja työpaikoille mennessä, jos lämpötila oli vähän korkeampi. Karkausyrityksiä oli tehty yleisesti huolimatta kireästä ohjeesta, että vartijat saavat ampua ilman varoitushuutoa. Kerran he olivat valittaneet laitoksen johtajalle. Tämä ei ottanut asiaa kuuleviin korviinsa sillä perusteella, että kukaan ei ollut kuollut.

Syksypuolella Hauptzugfuhrer Jernström oli kuitenkin tarttunut asiaan ja hankkinut luvan heidän vapauttamisekseen. Se tuli ”kreivin aikaan”, sillä kirjeen kirjoittajan mukaan näytti yksi ja toinen olevan jo aika sekaisin. Sitten he olivat saaneet työtä Kölnin ja Ahlenin seuduilla.

Kirjeen kirjoittaja ei ollut täysin tyytyväinen nykyiseen työhönsä Ahlenissa, johtuen sitoumuksesta, jonka hänen ja hänen toverinsa pitäisi allekirjoittaa. Firma, heidän työnantajansa, haluaa saada oikeuden lähettää heidät työhön minne haluaa. Tämän heidän vapautensa rajoittamisen on luutnantti Ausbildungstruppe Lockstädtissä hyväksynyt. Tästä katkeroituneena hän puhuu ”orjakaupasta” ja aikoo kamppailla päätöstä vastaan viimeiseen asti.

Hän kertoo myös karkausyrityksistä rangaistuslaitoksesta vapauttamisen jälkeen tarkoituksella päästä yli valtakunnan rajan. Yhden toverinsa hän kertoo olevan matkalla taitavan ”luotsin” johdolla. Sama ”luotsi” oli auttanut monta puolalaista rajan yli, kun saksalaiset olivat määränneet heidät otettavaksi Saksan lippujen alle.

Vaikka kirje henkii vihaa ja katkeruutta saksalaisia kohtaan ja ennen kaikkea niitä kohtaan, jotka ovat syynä hänen alennustilaansa, hän kehuu kuitenkin sitä perhettä, jonka luona hän ja hänen toverinsa asuvat. Perhe onneksi luulee, että he ovat vapaaehtoisia sotilaita, jotka ovat virkistäytymässä, tietämättä sitä, että he ovat myytyjä orjia.

Niin, sellaista sai kuulla nk. Bahrenfeldtilaisista, jotka itsepäisesti ja määrätietoisesti olivat panneet kaiken yhden kortin varaan. He perustelivat asiaansa sillä, että heidät petettiin oloista Saksassa jo ennen kotimaasta lähtöä ja että heidän kohtelunsa pataljoonassa ei vastannut niitä kauniita ihanteita, jotka olivat vetäneet heidät Saksaan oppiak-

seen isänmaan taistelijoiksi. Bahrenfeldtareiden ansioksi on sanottava, että moni heistä ehti ajoissa Suomeen ja osallistui vapaussotaan esimerkillisesti.

Kertomus Bahrenfeldtareista on synkkä kohta pataljoonan historiassa. Mikä on totta ja valetta heidän elämässään rangaistusleirissä jääköön sanomatta. Rikolliselle saksalaiselle sotilaalle oli tuollainen rangaistus hyvin ansaittu, sillä sotalait määräävät kuolemanrangaistuksen pelkuruudesta vihollisen edessä. Toinen asia on sitten se, onko suomalaista vapaaehtoista ja venäläisvihaajaa, joka on tullut Saksaan saadakseen sotilaskoulutusta, käsiteltävä saman reseptin mukaan kuin Saksan kansalaista ja väärintekijää.

26

Kuvia sotilasvaruskuntaelämästä

Sikarikauppaa.

Goethe on kuulemma sanonut: ”Wo man raucht, da kannst du ruhig harren, böse Menschen haben nie Zigarren”.

Oliko se nyt sen takia, että saksalaiset ovat synnynnäisiä sikarinpolttajia vai haluttiinko sikareilla tyynnyttää rajuja sotilasluonteita, en tiedä. Tiedän vain, että joka miehelle jaettiin ilmaisia sikareja muonanjaon yhteydessä.

Ihmeellistä kyllä, vain harvat suomalaiset oppivat sikarinpolton tosissaan. Ei edes kahden vuoden houkutuksen jälkeen. Suomalainen luonne oli todennäköisesti liian kiivas voidakseen tulla taltutetuksi hitaasti palavilla sikareilla. Joka tapauksessa sikarit myytiin halpaan hintaan. Oli kenties mahdollista tehdä rahaa ostamalla suuremmat määrät ja myymällä ne juutalaisille liikkeenomistajille.

Eräänä päivänä jaon jälkeen päätimme yhden toverin kanssa panna suunnitelman täytäntöön. Ostimme sikareita kymmenittäin. Sitten vaelsimme kaupunkiin hakeaksemme asiakkaita.

Ensimmäisessä juutalaiskaupassa tarjottiin epätavallisen alhaista hintaa myrkkypötköistä. Niin myös seuraavassa paikassa jne. Ostajat näyttivät tietävän tästä tarjonnasta ja heillä oli keskinäinen sopimus. Sitten menimme juutalaiskahvilaan, jossa omistaja seisoi tiskinsä takana harmistuneena ja kutsui avukseen kaikkia tuntemiaan profeettoja. Tarjoilijatar seisoi lähellä ja näytti pelästyneeltä. Tiskillä seisoi ämpäri täynnä punertavaa rasvaa.

”Katsokaa tätä!”, hänen vastauksensa oli tervehdykseemme. ”Nuo kirotut merisotilaat!” Tällaista olen ostanut, ihmisparka! Kuonaa marmeladin sijasta. ”Eikö tavara ole hyvää” ihmettelimme me tupakkakauppiaat ja menimme lähemmäs nähdäksemme sisällön. Ämpäri oli täytetty jollain meille tuntemattomalla aineella ja sen päällä oli tuuman vahvuinen kerros marmeladia.

”Sanokaa, mitä minun pitää tehdä, mitä minun pitää tehdä?”, juutalainen vaikeroi. ”Antakaa selkään sille, joka on myynyt tavaran. Heti kun saatte hänet käsiinne!”, opastimme, ”Antakaa selkään!” Kaikki merimiehet ovat samanlaisia. Mein Geld, mein Geld!

Rauhoittaaksemme ukkoa tilasimme kahvin ja leipää. Sen jälkeen oli tarkoitus alkaa neuvotella sikareista. Kahviannos oli tavallinen kaupungin pienissä kahviloissa. Kahvinkorviketta, sakariinitabletteja ja kaksi kovaa leivänpalaa, tuuman vahvuiset. Kermaa tai maitoa ei voinut saada.

3. komppanian kaverit koolla Libaussa

Juotuamme ei nautittavan makuisen kahvin aloitimme vähitellen puhua todellisesta asiastamme. ”Sikareita! Kaikki haluavat myydä sikareita! Minulla on vaikka kuinka paljon sitä tavaraa, mutta jos myytte halvalla” – juutalainen mietti hetken – ”niin voisin ostaa kaikki”. Tuli kysymys hinnasta, joka oli sama kuin aikaisemmissa paikoissa. Sitä paitsi hän näki halkeamia sikareissa, joka hänen mukaansa viittasi sekundatavaraan. Otimme pakettimme ja vaelsimme toiseen kaupunginosaan, Neu-Libauhun, jossa kenties voisimme saada pienen voiton.

Menimme kahvilaan, jossa oli baari. Huone oli täynnä sikarinsavua. Korkeilla jakkaroilla istui merisotilaita rivissä. He nauttivat kansallisjuomastaan, oluesta. Heidän puheensa oli kiivasta. Neuvoteltiin ajatuksesta antaa jääkäreille selkään ensimmäisen tilaisuuden tullen. Edellisenä yönä oli ollut tappelu suomalaisten kanssa ja yksi merisotilas oli saanut pahasti selkäänsä.

Äkkiä merisotilas kääntyi ympäri ja näki meidät. Hän ilmoitti asiasta muille ja siinä uskossa, etteivät juuri saapuneet osanneet saksaa, he päättivät panna suunnitelmansa täytäntöön. Me, jotka emme tienneet mitään puheena olleesta tappelusta emmekä halunneet selkään kymmenkunnalta merisotilaalta, hävisimme hiljaa kahvilasta etsiäksemme parempia markkinoita.

Monessa paikassa käytiin turhaan. Kaikki hinnat olivat ”kiinteät”. Vihdoin viimein myimme sikarit pieneen juutalaiskauppaan, joka sijaitsi kellarikerroksessa. Siellä oli kaikkea taivaan ja maan välissä. Laatikoiden nopea inventointi olisi varmaan tuonut esiin tavaroita, jotka aikoinaan olivat olleet Saksan valtion omaisuutta.

Sotavangit

Kasarmin lähellä oli venäläisten vankileiri. Korkea piikkilanka-aita eristi vangit ulkomaailmasta. Esteen takana liikkui fyysisesti ja henkisesti murrettuja ihmisiä – repaleisina ja surkeina. Ohi kulkiessa kiirehti askeleitaan, ettei tarvinnut nähdä heidän omituisia ilmeitään.

Mutta oli vankeja myös muista kansoista. Kun joskus marssimme harjoituksiin sotasataman maastoon, tapasimme vankikolonnia, jotka vietiin johonkin työhön. Ensin tuli tavallisia englantilaisia, sitten venäläisiä. Mitkä vastakohdat! Englantilaiset olivat päätä pitempiä kuin venäläiset. Selkä suorana, hyvin pukeutuneina ja pakollinen piippu suussa he vaelsivat eteenpäin sen näköisinä kuin olisivat halveksineet saksalaista saattuetta ja perässä seuraavia aseveljiä. Venäläiset raahautuivat perässä tylsin ilmein ja partaisin kasvoin. Joillakin oli puukengät jalassa. Sanottiin, että englantilaiset saivat huoltoa kotimaasta. Miksi eivät onnettomat venäläiset? Mitä kärsimyksiä venäläiset olivatkaan saaneet kestää, nämä Venäjänmaan entiset ylpeyden aiheet?

Kahvilaelämää.

Kaufstrassella oli kahvila, jonka poikkeuksellisesti omisti saksalainen tai latvialainen. Tarjoilun hoitivat kaksi reipasta tyttöä, jotka vaikuttivat jotenkin venäläisiltä, ainakin mitä vaatetukseen tulee. Varuskunnan sotilaat huolehtivat musiikista. Joskus oli viulumusiikkia toisinaan soi hanuri. Laulaa sai niin paljon kuin halusi ja joskus joku sotilas esitti soolotanssia. Iloinen meno oli ehkä oluen ansiota, mutta myös palvelun, joka ilman korvausta tarjosi sen vähän mihin kahvila pystyi.

He ottivat vastaan sotilaiden pienet juomarahat, eivätkä puhuneet sodasta mitään. ”Sota tulisi raunioittamaan yrityksen täydellisesti”.

Päävartiossa

Päävartio sijaitsi siihen aikaan Herrenstrassella Bayern-kasarmia vastapäätä pienessä hylätyssä asuinhuoneistossa. Oli jo pimeä, kun joku sai ajatuksen hankkia perunoita ateriaan. Kaupat olivat jo kiinni ja hyvät neuvot olivat kalliita. Silloin joku muisti nostomiesten perunamaan kaupungin reunalla Kleiner Seen luona.

”Mutta siellähän seisoo vartija enkä minä halua saada luotia turkkiini,” joku sanoi. Hetken hiljaisuus. Äkkiä signaalinantaja ehdotti: ”Kuka tulee mukaan? Jos ryömii varovasti lehtien välissä ojan pohjalla, niin ukko ei huomaa mitään.”

Hän sai seurakseen toisen toverin. Taskut tyhjennettiin, jotta saatiin tilaa satoa varten, ja niin he lähtivät. Runsaan puolen tunnin kuluttua tulivat ”besorgaajat” takaisin taskut täynnä perunoita. Haluttiin tietää kuinka toimenpide oli onnistunut ja niin kertoivat perunoidenhankkijat seuraavaa.

He olivat menneet ”hyökkäysvalmiusasemiin” talon nurkan taakse. Kun vartiomies käänsi katseensa poispäin, he olivat salamannopeasti ylittäneet heidät perunamaasta erottaneen kadun tai tieni. Perunanvarret olivat antaneet heille suojan katseilta. Sormin he olivat kaivaneet esiin ihanat uudet perunat ja panneet taskuihinsa. Paluu onnistui niin täydellisesti, että päätettiin mennä vartiomiehen luo pientä juttuhetkeä varten. Saksalainen oli hyvin vähäpuheinen, joten hänet jätettiin rauhaan. Aarteet taskuissa ja odotettavissa oleva ateria kehotti heitä pa-

laamaan niin pian kuin mahdollista. Siitä tuli yhteinen ateria ja hyvää vatsantäytettä joksikin aikaa.

Jääkärin hautaus

Oli keskikesä. Aurinko laski ja kaunis illan punerrus kehysti horisonttia. Lukuisa joukko jääkäritovereita seisoi kivääri jalalla avonaisen haudan äärellä ja kuunteli papin sanoja kaiken katoavaisuudesta tässä elämässä ja siitä elämästä, jossa kaikki on rauhaa ja lepoa. Yleisen tavan mukaan ammuttiin kunnialaukaukset, kun viimeinen lapiollinen oli luotu.

Kukkia ei ollut paljon, vain kaksi seppelettä koristi multakumpua, kun hauta oli luotu umpeen. Sitten jääkäritoveri piti kauniin puheen. Hän vertasi laskevaa aurinkoa ja iltaruskoa murtuneisiin toiveisiin, jotka tulivat kuolleen osaksi. Puhuja oli kuitenkin vakuuttunut siitä, että yhtä varmasti kuin aurinko ja iltarusko palaavat, yhtä varmasti kuolleen toverimme toivo ei ole ollut turhaa. Jälkimaailma tulee kiitollisuudella muistamaan hänen tekojaan.

Kuollut oli yksi niistä, joka oli ollut mukana kaikissa rasituksissa. Aa-joen talvitaistelujen jälkeen murtuivat hänen voimansa. Hänellä oli jo Tuckumissa vatsavaiva, jota lääkärit eivät uskoneet. Libaussa hänen oli yhtä vaikea tulla ymmärretyksi. Sen jälkeen hänen oli tehtävä seuraa ”Druckenbergarien” kanssa, kunnes hänen tilansa tuli niin huonoksi, että hänet oli kiireesti vietävä sairaalaan. Hänet leikattiin, mutta hän kuoli seuraavana päivänä.

Painikilpailu

Jo aikaisin kesällä 1917 tuli puhetta urheilukilpailuista Berliinissä. Pataljoonan painijat aloittivat systemaattisen harjoittelun ja saivat päivittäin kaksinkertaiset ruoka-annokset. Berliinin matkasta ei kuitenkaan tullut mitään, vaan sen sijaan pojat saivat mitellä voimiaan saksalaisten sotilaiden kanssa Libaun Kurhausissa. Myös siviilejä oli tullut paikalle. Kilpailuja seurattiin tavattomalla jännityksellä. Saksalaiset hävisivät säännöllisesti. Meikäläisten voittoja tervehdittiin huudoin ja kättentaputuksin. Libaun asukkaat olivat täysin suomalaisten puolella, mikä harmitti saksalaisia.

Elämys oli suurenmoinen meille kaikille pataljoonassa. Pataljoona oli voittanut saksalaiset rauhanomaisessa urheilussa. Saksalaisten ryhmä oli valittu monesta joukko-osastosta. Joku väitti, että saksalaisia oli tullut Berliinistä saakka. Tässä urheilutilaisuudessa saivat monet meistä nähdä ensimmäisen kerran todellisen nyrkkeilyottelun.

27
Viimeiset päivät Libaussa

Everstiluutnantti Thesleffistä tulee pataljoonankomentaja.

10. helmikuuta aamupäivällä meillä oli paraati uudelle komentajallemme. Hän otti vastaan pataljoonan Suomen hallituksen nimissä. Everstiluutnantti Thesleff piti kauniin ja isänmaallisen puheen, joka meni kaikkien sydämeen. Lippumme, joka oli ollut hallussamme Aajoen taisteluista saakka, aukaistiin ensimmäisen kerran aseveljeyden symbolina saksalaisten kanssa. Kapteeni Ausfeldin, poistuvan komentajamme, puhe oli lyhyt ja ytimekäs. Hän sanoi mm: ”Niin kuin Saksan kotka ja Suomen leijona ovat yhtyneet kankaalla, niin tulee yhteys teidän ja meidän välillä säilymään tulevaisuudessa.”

Arcturus on tullut

10. helmikuuta iltapäivällä levisi huhu, että kaksi suomalaista laivaa oli tullut Talvisatamaan. Jääkäri Sario ehdotti, että menisimme ottamaan selvää pitikö huhu paikkansa. Sellaisen ehdotuksen edessä antautuu kuka tahansa ja iltapuolella menimme satamaan.

Matkan päästä näimme vieraan valkoisen höyrylaivan. Savupiipuista nousi paksu musta savu. Toivo nousi ajatuksissamme, mutta puheessa olimme edelleen epäileviä. Kiihdytimme askeleitamme. Kun tulimme lähemmäs, näimme keulassa ”Arcturus”.

”Helsinkiläislaiva!”, huudahti Sario, ”Minä tunnen tuon. Se täytyy olla totta!” Heti perään huomasimme myös höyrylaiva Castorin.

Kiipesimme heti Arcturuksen kannelle ja tapasimme nuorukaisen, joka seisoi vartijana sillan luona. ”Tuletteko Suomesta?”, kysyin epävarmasti. ”Kyllä”, vastasi vartija, turkulaispoika nimeltään Strömbom, ”Olen mukana vain apuna, jos te olette jääkäreitä, niin voin kertoa, että tulimme noutamaan teidät Suomeen!”

Koska meillä ei ollut vilkasta temperamenttia, emme tulleet edes syleilleeksi nuorukaista. Kysyimme vain oliko laivassa muita. Samassa tuli toinen perämies, joka esittäytyi ja pyysi meitä hyttiinsä. Kaapista hän otti konjakkipullon, jonka hän oli hankkinut tarjotakseen ensimmäisille jääkäreille, jotka astuvat laivaan. Me olimme ensimmäiset. Hän tarjosi myös oikeita sikareita.

Maistelimme konjakkia. Se oli melkein liian hienoa meille, jotka korkeintaan olimme maistaneet rommia kylmässä teessä tai joskus ns. Hedelmäviinaa – kauhea juoma. Olutta ja halpaa viiniä olimme myös maistaneet, mutta nyt oli kysymys aidosta tavarasta.

Saimme kuulla uutisia Suomesta, mutta ennen kaikkea isäntämme halusi tietää sodasta ja elämyksistämme. Valitettavasti selostus kulki kankeasti, olimme silloin vielä niin lähellä kurjuutta, että kaikki oli kuin yhtä sotkua. Emme halunneet enää ajatella mitä oli ollut, ajatuksemme olivat kokonaan Suomessa.

Kun me jätimme laivan, tiesimme, että niin pian kuin laiva oli lastattu, se veisi meidät kotimaahan. Sillä kertaa astelimme kevein askelin kasarmille.

Sopimus

11. helmikuuta vanha toveri tuli korotushuhujen kanssa. Hän oli ollut Saksassa yli puoli vuotta toipumassa ja omistautui nyt koko sielullaan siihen mitä tapahtui ja mahdollisesti tulisi tapahtumaan. Hänen kova äänensä herätti meidät keskipäivän levostamme, josta vähitellen oli tullut pakollinen.

”Ylös unikeot! Suomen armeijan tulevalla päällystöllä pitäisi olla muuta ajateltavaa!” ”Mikä päällystö?” kysyi Hilfsgruppenfuhrer – korpraalikunnan esimies unisena. ”Sinusta tulee aliupseeri[7] Suomen armeijassa ja sinun tulee sitoutua palvelemaan kokonainen vuosi määrätyllä kuukausipalkalla”. ”Vaivan palkka, herra ryhmänjohtaja”

Juuri tullut, voimme nimittää häntä Fritziksi, istahti laverille ja ravisti vararyhmänjohtajaa koivesta saadakseen hänet havahtumaan. Myös muut ryhmässä heräsivät. Sopimus! Kokonaiseksi vuodeksi!

---

[7] Vastaa alikersanttia tai kersanttia armeijassamme.

Täytyykö tehdä sopimus ryssien ajamiseksi pois Suomesta? Ne olivat ensimmäiset ajatukset kuuntelijoiden aivoissa.

Vararyhmänjohtaja kääntyi hitaasti selälleen ja yritti hetken saada tulijan katseeseensa kysyen: ”Vai niin! No, minkä arvon olet ajatellut itsellesi? Sinä, joka osaat pitää itsesi esillä, tulet kai saamaan korkeamman arvon nappeineen päivineen?”

”Ei meidän välillämme tule olemaan suurtakaan eroa. Kuulemani mukaan tulen saamaan varavääpelin arvon”.

”Vai niin! Onnittelen! Sinullahan on mielenkiintoisia uutisia tällä kertaa. Kenties asia pitää paikkansa, sillä olihan alun alkaen tarkoitus, että meistä kasvatettaisiin johtajia Suomen kapinallisarmeijaa varten. Vai niin, sinä olet varavääpeli ja minä aliupseeri. Silloinhan sinä olet minun esimieheni. Mahdollisesti tulemme samaan komppaniaan, niin voin varmaan luottaa suosioosi ja tukeesi, kun tietoni ovat vajavaiset. Oikeastaan minun olisi pitänyt kohdella sinua vielä ankarammin, niin sinusta olisi voinut tulla vielä isompi herra.”

”Älä viitsi pilailla! Omasta puolestani en voi käsittää kuka on mitannut meidän tietojamme. Jos kertoisin sinulle, että tuo, joka seisoo huoneen toisessa päässä ja pitää melua huvittavalla naurullaan, tulee olemaan sekä sinun että minun esimieheni, niin et ihmettele enää”, Fritz vastasi.

”Epäilen vähän, että seisot puhumassa roskaa taas kerran”, vararyhmänjohtaja vastasi vähän vihastuneena.

”Ellet usko mitä sanon, niin saat tehdä mitä haluat. Asia on kuitenkin niin kuin sanoin, tiedän muuten teistä paljon enemmän".

”No, mitä tulee Balkströmistä, hänestä, joka tosin on hieman läs-sähtänyt, mutta minun uskomukseni mukaan hänellä on yleissivistystä kenraaliksi saakka, jos niin vaadittaisiin.”

Balkström istui ja kuunteli, näennäisen välinpitämättömänä. Hän pyöritteli savuketta hoikissa ja hermostuneissa sormissaan. Hän oli tullut pataljoonaan suoraan koulun penkiltä ja oli saanut kärsiä paljon heikon ruumiinrakenteensa tähden. Kasvavana nuorukaisena hän kärsi ruoan puutteesta pahemmin kuin muut.

”Kuulemani mukaan hän saa aloittaa aliupseerina”. Fritz selvitti.

Väsynyt hymy kulki Balkströmin kasvojen yli, kun hän ensimmäisen kerran pataljoonassa sai kuulla, miten hänen pystyvyytensä arvostettiin. Tästä huolimatta hän ei pysynyt hiljaa, vaan selvitti tovereilleni, että hänestä ei pidä odottaa liikoja, koska hän ei ole saanut oppia juurikaan mitään. Kiitos pitkän kokemuksensa sotilaana, hän voisi kenties johtaa ryhmää. Toistaiseksi kukaan ei ole kuitenkaan yrittänyt opettaa hänelle taktiikkaa lukuun ottamatta niitä kertoja, kun hän oli toiminut koekanina omille päälliköillemme ja saksalaisille reserviupseerioppilaille. Mutta hänen oppinsa olivat jääneet vähäisiksi, sillä hän tuskin tiesi harjoituksen tarkoitusta ja tilannetta. On kyllä hyvä oppia “Hinlegen”, ampua ja juosta, mutta siihen ei tarvita päällystön tietoja.

Tänä aikana jääkäri Sjöberg, jolla oli ihana kärsivä ilme, oli tullut paikalle. Hän seisoi haara-asennossa kädet housun taskuissa ja imi loppuun palanutta piippua kuunnellessaan Balkströmin puheita.

Nyt Sjöberg rupesi puhumaan. Hän ei tiennyt miten hänen kykyjään arvioitiin. Hän oli kuullut muualla yhtä ja toista, joka ei millään lailla todistanut, että päättävillä tahoilla olisi ollut ihmistuntemusta.

Mutta toisaalta oli kai niin, että koulutuksen ja kokeiden kautta hankitaan välttämätön tieto. Hän epäili suuresti omaa pystyvyyttään, sillä kahden ja puolen vuoden aikana hänet oli vapautettu ajattelemasta.

Se vähä, mitä hän oli oppinut elämässä, ilmeni hänen keskikoulun todistuksestaan sekä siitä todistuksestaan, jonka hän oli saanut n. 6. kuukauden merimiesharjoittelustaan. Mitä hän sen jälkeen oli oppinut, oli samaa, jonka jokainen saksalainen rintamasotilas sai oppia. Se ei millään lailla vastannut odotuksia, jotka hänellä oli pataljoonaan tullessaan.

Sjöberg lisäsi: ”Pian on kurjuus ohi ja Suomessa päätämme kunniakkaasti kaiken. Me tappelemme kuin pirut. Verta voi vuotaa ja kuka tahansa voi kuolla. Sitten, jos vielä elämme, on sata mahdollisuutta selvitä sopimuksista ja muista sitoumuksista. Meidän on vain toivottava, että me välttäisimme invalidin kohtalon myös tulevaisuudessa, sillä semmoisessa tapauksessa ei ole olemassa sopimuksia eikä arvoasteita, pelkästään kärsimyksiä.”

Joku sanoi jotain rumaa Sjöbergin lopetettua. Se sopi yhteen sen kyllästymisen kanssa, jota tunsimme menneen suhteen. Se päättyi ajatukseen, joka elähdytti kaikkia: ”Paskat, kunhan Suomesta tulee vapaa!”

Samana päivänä allekirjoitimme sopimuksemme, joka alkoi 125 mk:n kuukausipalkalla aliupseerille. Luutnantti sai iloita nostaessaan 600 mk samalta ajalta. Sopimukset vahvistivat majurin ja kapteenin arvoiset henkilöt. Sitten ei kukaan enää puhunut arvoasteista ja sitoumuksista. Kysymyksessä olivat tärkeämmät asiat. Laivat odottivat satamassa.

28
Ausfeldin jäähyväiset ja vala

13. helmikuuta seisoi pataljoona järjestäytyneenä Bayern-kasarmin kentällä. Hetken kuluttua everstiluutnantti Thesleff, kapteeni Ausfeld, siviili vieras, maisteri Välikangas, sekä muita saksalaisia ja uusia omia upseereita ilmestyivät paikalle. Pataljoonan saksalaiset upseerit näyttivät oudoilta esiintymisessään. Näytti siltä kuin kuori heidän upseerinarvossaan olisi haljennut. Kapteeni Ausfeld oli selvästi liikuttunut, kun hän puheessaan kiitti pataljoonaa sen tekemästä työstä Saksan armeijassa ja toivotti meille menestystä tulevissa toimissamme. Hän lopetti kohottamalla eläköönhuudon Suomelle.

Pidetty pataljoonankomentaja nostettiin vahvoilla jääkärikäsivarsilla ilmaan ja eläköönhuudot kaikuivat Saksalle, sen keisarille ja armeijalle.

Myös uusi komentajamme, everstiluutnantti Thesleff ja maisteri Välikangas puhuivat. Kasarmin pihalta pataljoona marssi Kolminaisuuden kirkkoon, jossa piti vala vannottaman. Oli juhlallista, kun jääkärilippu laskettiin ja yksiköiden edustajat koskettivat sormenpäil-

lään lipputankoa. Ajatuksissaan näimme ne vaikeat tehtävät, jotka olivat edessämme lähitulevaisuudessa ja rehellisin mielin lupasimme uhrata kaiken vapaan Suomen puolesta.

Meistä tulee siviilit

Valan jälkeen tuotiin kasarmihuoneisiin suuret laatikot, jotka sisälsivät siviilivaatteita – paperihousuja ja paperitakkeja – sekä päällystakkeja ja lakkeja jostain halvasta kankaasta. Moni näki vanhat matkalaukkunsa Lockstäder Lagerista sisällyksineen. Moni muutti siviilivarusteensa heti rahaksi, sillä rahaa tarvittiin muistojen hankkimiseksi Libausta. Tavattoman halvat ja kauniit meripihkaesineet, joita näkyi Libaun kauppojen ikkunoissa, löysivät nyt ostajansa. Ja monen oli maksettava velkansa. Oli annettu muuttaa vanhat sotilashousunsa ratsuhousuiksi, ostettu arvomerkkejä jne.

Myöhemmin palautettiin kaikki ylijääneet sotilasvaateparret jalkineita lukuun ottamatta. Saksalainen varusmestarimme yritti alussa kontrolloida mitä kukin oli jättänyt sisään, mutta sillä aikaa, kun hän tutki yhtä nyyttiä, tuli kymmenen uutta ovesta. Jos hän kysyi oliko jokin vaatekappale palautettu, hän sai sotilaallisen lyhyen vastauksen ”kyllä”. Tällä kertaa osat olivat vaihtuneet. Lockstäder Lagerissa sai nyytin selkäänsä, kun alokkaana piti pukeutua univormuun, ja sanat: ”Hyvä, sopii!” Nyt hän sai nyytin takaisin väitöksellä, että kaikki oli nyytissä.

Trinitatis-kirkko, jossa suomalaiset jääkärit vannoivat 13 helmikuuta 1918 uskollisuutta Suomen lailliselle hallitukselle lippunsa vihkimistilaisuudessa ennen lähtöään maansa vapaustaisteluun

Jätämme kasarmin

14. helmikuuta yöllä kasarmissa oli elämää ja vilskettä. Naulattiin kiinni laatikoita, tehtiin nyyttejä. Vähä omaisuus yritettiin koota mukaan laivamatkalle. Työn aikana kuuli yhden jos toisenkin kiroavan heikkoja paperihousuja, jotka ratkesivat saumoista, mutta nyt niitä ei tarvinnut korjata. Paita ja alushousut suojasivat uteliailta katseilta.

Lähdön koittaessa kirjava joukko marssi kasarmilta. Marssi kaupungin läpi tapahtui hiljaisuudessa. Kukaan ei meitä vaivannut, koko Libau oli unessa. Kaikki olivat hyvillä mielin. Kuuli pilailevia kommentteja toisten vaatteista, jotka eivät oikein tahtoneet sopia.

Satamassa meidät kuormattiin sanan varsinaisessa merkityksessä laivoihin. Meidän ryhmämme joutui Arcturuksen rahtiruumaan. Siellä oli runsaasti muonaa, jonka olimme aikaisemmin lastanneet sinne. Makuusijansa sai järjestää rautaisannosten ja korppupussien väliin. Siitä oli se etu, että ei tarvinnut olla nälissään.

Päivällä klo 14.15 kiinnitysköydet vedettiin sisään ja laivat suunnistivat ulos satamasta. Arcturuksessa oli liehuva leijonalippu perässä. Saksalaiset pataljoonan upseerit olivat tulleet laiturille yhdessä joidenkin vieraiden herrojen kanssa ja hyvästelivät sydämellisesti. Voimakkaat ja sydämestä tulleet hurraahuudot, laulut ja molemminpuoliset huiskuttelut todistivat voimakkaista siteistä, jotka olivat hitsanneet meidät yhteen vaaroissa ja kärsimyksissä. Varmaa on, että kaikki olisimme halunneet saksalaiset upseerit mukaan.

Kun Arcturus ja Castor olivat ehtineet jonkin matkaa ulos, satamasta lähestyi hinaaja keula kuohuten. ”Kukahan siellä on?”, ihmette-

limme. Hetken kuluttua näimme meidän edellisen komentajamme eversti Ausfeldin upseereineen kannella. He seurasivat meitä jonkin matkaa – viimeinen liikuttava jäähyväinen.

29
Kotimatka

Suuntasimme ensin etelään kohden Danzigin lahtea välttääksemme miinat ja venäläiset sotalaivat. Sitten alus suuntasi sammutetuin lyhdyin yli Itämeren kohden Öölannin eteläkärkeä, jonne pääsimme aikaisin aamulla 16. helmikuuta. Castor oli jäänyt paljon jälkeen ja sitä piti odottaa.

Tähän saakka oli matka sujunut ilman suurempia esteitä. Tosin meitä keinuteltiin 15. helmikuuta päivällä ja jotkut kieltäytyivät syömästä kenttäkeittiöstä jaettua lihanpaloilla höystettyä ryynivelliä, mutta sellainenhan kuuluu asiaan merimatkoilla.

Silloin tällöin kiivettiin ylös ruumasta katsomaan oliko sotalaiva lähestymässä, mutta näkyvissä oli vain Castor ja rauhaton meri. Castor sai aallon toisensa jälkeen yli kannen. Veden roiskuminen ja kylmä tuuli sai meidät pysymään ruumassa korttipelin tai jonkun muun ajankulun parissa.

Yöllä 17. helmikuuta Castor ohitti Arcturuksen ja jatkoi matkaa pohjoiseen. Päivän sarastaessa, kolme ja puoli tuntia myöhemmin,

Arcturus seurasi saattueenaan kaksi ruotsalaista torpedovenettä. Luulimme ensin torpedoveneitä venäläisiksi sota-aluksiksi.

Samana päivänä klo 12. pääsimme Landsortin tasalle. Siellä kohtasimme kiintojään. Ruotsalaiset todennäköisesti olettivat, että meillä ei enää ollut vaaraa venäläisistä. He jättivät meille ruotsalaisen luotsin ja poistuivat. ”Eläköön Suomi, hurraa, hurraa, hurraa!”, oli heidän rytmikäs hyvästelynsä.

Matka jatkui kallioisten saarien ohi Tukholman saaristossa. 18. helmikuuta meillä oli tauko aamupäivällä. Klo 2 laivat jatkoivat pysähtyäkseen 19.2. Öregrundin korkeudella. Meidän piti odottaa täällä jäänmurtaja Sampoa. Jää tuli laivoillemme liian vahvaksi. Tämän odotuksen aikana meidän käskettiin allekirjoittaa vala.

Elämä laivalla rupesi käymään yksitoikkoiseksi. Oli jo moneen otteeseen ajateltu sotatilannetta sekä Suomessa että itärintamalla. Ruotsalainen radioasema lähetti uutisia ja 19.2 ilo oli suuri, kun kuulimme, että saksalaiset olivat rikkoneet aselevon bolshevikkien kanssa. Nyt saksalaisten ei enää tarvinnut piilottaa aikomuksiaan paperivaatteisiin. Meillä oli mahdollisuus saada tehokasta apua edessä olevassa kamppailussa Suomessa. Sitä paitsi jääkäripataljoonan saksalaisille upseereille oli mahdollista tulla Suomeen. Ausfeld, von Coler, Stahel ja monet muut olisivat tulossa. Niin ainakin puhuttiin korkeammille upseereille varatussa ruokasalissa. Sotauutiset Suomesta kertoivat, että valkoiset olivat muodostaneet rintaman, joka ulottui Etelä-Pohjanmaalta Karjalan kannakselle. Kerran tiedettiin vieläpä kertoa, että Tampere oli joutunut valkoisten käsiin.

Siitä saakka, kun olimme olleet ruotsalaisten vesillä, univormupukuiset henkilöt olivat lisääntyneet joukossamme. Kaikesta päättäen

henkilökohtaiset pakkaukset olivat sisältäneet enemmän kuin oli sallittua viedä Libausta. Joillakin oli vieläpä uudet univormut tuliterien arvomerkkien kanssa. Haluttiin kokeilla siipien kantavuutta ja tuntea muutoksen ihanuus. Eilen sitä oli likainen, täinen sotilas, tänään loistava upseeri kannuksin, miekoin, käsinein ja turkiskauluksisin päällystakein.

Arcturuksen ruumassa näkyi univormupukuisia jääkäreitä säästeliäämmin ja silloinkin sotilashousuissa, jotka jostakin syystä olivat joutuneet pakkaukseen. Housujen vaihto oli monelle pakon sanelemaa, sillä repeämät olisivat pelästyttäneet mukana olevat naiset yli laidan.

Hienot salongit topatuin huonekaluin yläkannella löysivät pian kaikki. Sieltä näki yli kimmeltävien lumilakeuksien ja öisin lumoavan kuun valon. Täältä löysi mukavan lepopaikan yön yli. Aluksen päällikkö oli kuitenkin eri mieltä kuin me jo alusta alkaen. Kriittisin silmin hän kulki ympäriinsä ja vertasi naarmuja lakkauksessa saappaankorkoihimme. Lopulta eräänä päivänä hän kielsi meitä menemästä huoneisiin, jotka voisivat vahingoittua läsnäolostamme.

20.2. klo 8 näimme Sammon saapuvan. Komean keulansa avulla se nousi yli jään reunan laskeutuakseen sitten alas jääkannen läpi. Vähitellen jäänmurtaja näkyi selvemmin. Mitä lähemmäs se tuli sitä enemmän lisääntyi mustan rungon alla murtuvan jään ryske.

Mutta vielä meidän piti odottaa. Sampo tarvitsi hiiltä ja Castor oli liian heikko selvitäkseen yksin jääväylässä. Koko seuraava päivä omistettiin uudelleenkuormaukselle, joka oli vähemmän miellyttävä työ. Koko Castorin miehistö täytyi siirtää Sampoon.

21.2. klo 2 pantiin koneet jälleen käyntiin ja Sampo alkoi vaikean työnsä avata reitti muille aluksille. Varmuuden vuoksi Sampo oli ottanut Castorin hinaukseen viedäkseen sen myöhemmin Gävleen. Ihanana talviyönä ja kauniina, aurinkoisena päivänä matka jatkui eteenpäin sitkeästi, mutta hitaasti. Monet kerrat Sampo sai tehdä hyökkäyksiä jääröykkiöitä vastaan ja joskus Arcturus sai osallistua hyökkäyksiin. Lopulta tulimme Gävlen korkeudelle 22.2. päivällä. Täällä Arcturus piti tauon ja Sampo hinasi Castorin satamaan.

Matkaa jatkettiin samana päivänä pohjoiseen pitkin Ruotsin rannikkoa Härnösandiin. Joka tunti lisääntyivät jäävaikeudet ja Arcturus sai osallistua usein jäävyöhykkeiden murtamiseen. Välillä luultiin, että joutuisimme viettämään talven laivoissa tai hakeutumaan maihin tavalla tai toisella. Suolainen kahvinkorvike, joka keitettiin merivedestä, puhui jälkimmäisen vaihtoehdon puolesta. Kaunis talvisää piti kuitenkin kaikki hyvällä tuulella, ainakin, mikäli asia määriteltiin laulujen ja pilojen perusteella.

23.2. pääsimme Härnösandin seuduille ja keula käännettiin kohden Norrskärin majakkaa vinosti Pohjanlahden yli. Nyt ei enää oltu huolissaan maihin pääsemisestä. Pahimmassa tapauksessa voisimme vaeltaa jään yli Vaasaan. Niin ei kuitenkaan käynyt, vaan 25.2. aamupäivällä Sampo pääsi vanhaan väyläänsä ja vauhtia voitiin lisätä, sillä ei enää tarvinnut hyökätä jäävyöhykkeitä vastaan.

Klo 10 olimme Raippaluodon ulkopuolella, jossa jään yli vastaan tulleet saaristolaiset vastaanottivat meidät. Jälleennäkemisen riemu oli liikuttava. Miten moni jääkärin läheinen olikaan saanut valvoa ja tuntea rauhattomuutta poikiensa ja veljiensä tähden mystisessä Jääkäripataljoonassa, josta tavallinen kansa tiesi niin tavattoman vähän. Mo-

net olivat vieläpä saaneet piiloutua venäläisiltä santarmeilta, jotka olivat pyörineet saaristossa. Nyt oli toista. Laivoista kuului huutoja, että missä määrätyt henkilöt olivat, ja vastaus usein oli, että henkilö oli mennyt Vaasaan ja oli sodassa. Pilailtiin myös kysymällä onko Suomessa mitään syömistä, saiko Ersatzmarmeladia, Ersatzaspirinia jne.

Ulompi saaristo ohitettiin ja pian liputettu aluksemme lähestyi Vaskiluodon satamaa Vaasassa. Asiasta oli siis tullut totta! Jääkärilippu liehui Arcturuksen keulakannella ja värikkäät viirit heiluivat tuulessa.

Rannalle ja ulos jäälle oli kerääntynyt suuri joukko kaikenikäisiä ihmisiä, jotka toivottivat meidät tervetulleiksi myrskyisin suosionosoituksin. Paikalla oli myös suojeluskuntalaisia täysissä varustuksissa, valkoinen nauha käsivarressa, vyö uumalla ja kivääri kädessä. Näillä varustuksilla oli siviileistä tehty sotilaita ja isänmaanpuolustajia.

Klo 16 oli laivojen purkaminen viety loppuun.

Marssimme suljettuna osastona Raatihuoneenkadun kansakouluun. Kolonna oli nyt paljon värikkäämpi kuin Libaussa. Oli kirjavasti univormupukuisia sotilaita ja risaisia ”paperiukkoja”, jotka kantoivat puulaatikoita ja muita kummallisia paketteja käsissä. Tällaisista yksityiskohdista ei kuitenkaan välitetty, nyt oltiin vihdoinkin kotona. Suomen valkoisessa pääkaupungissa.

30
Jääkärien vastaanotto Vaasassa

Raatihuoneenkadun kansakoulussa jääkärit otettiin vastaan höyryävällä lihamuhennoksella, riisiryynipuurolla ja oikealla kahvilla. Lotat hoitivat tarjoilun ja ihmettelivät varmaan ahneita sotureita. Puhtailla oljilla saimme lepäillä pitkin seiniä pitkän merimatkan jälkeen.

Monet tapasivat täällä sukulaisia ja tuttavia, joista osa näytti sotilaallisilta pistoolein ja vyössä riippuvin venäläisin miekoin. Joillakin oli takeissaan kiinnineulottuja nauhoja, jotka osoittivat päällystön arvoasteita suojeluskunnassa. Eräs jääkärialiupseeri totesi, että hänen veljensä oli noussut reservin vänrikiksi muutamassa päivässä. Huvittavaa oli, että veljesten koulutiedot olivat samat.

26.2. klo 8 meille jaettiin uudet jääkäriunivormut ja kiväärit. Jääkäripataljoona 27:n viimeinen paraati oli edessä. Ylipäällikkö, kenraali Mannerheim, suorittaisi tarkastuksen ja Vaasan hallitus ottaisi vastaan pataljoonan virallisesti. Kokeiltiin vähän kivääriotteita ja paraatimarssiaskeleita ja sitten marssittiin torille jääkärilipun johdolla. Katsojia oli tungokseen asti katukäytävillä. Toria vartioi suojeluskun-

nan valvontamiehistö. He yrittivät käsitellä kivääreitään oikeaoppisesti. Kaupunki oli koristeltu lipuin. Puhujakoroke rakennettu ja sen molemmille puolelle oli pystytetty leijonaliput.

Klo 15 kenraali Mannerheim saapui seurueineen. Vaasan marssi soi, kun hän tarkasti rivit. Hän toivotti meidät tervetulleiksi uusina johtajina nyt muodostettavaan vapautusarmeijaan. Kolminkertainen eläköönhuuto kajautettiin pataljoonalle ja ylipäällikölle vastattiin eläköönhuudolla. Sen jälkeen soitettiin ”Jumala ompi linnamme” tykinjyskeen kuuluessa kaupungin laidalta.

Rovasti Björklund piti Jumalanpalveluksen. Senaattori Heikki Renvall puhui hallituksen nimissä. Hän kosketteli Suomen kohtaloita venäläisten vallan alla ja käynnissä olevaa vapaussotaa, jonka täytyi päättyä vapaan ja jakamattoman Suomen muodostamiseen. Hän toivotti meidät tervetulleiksi isänmaahan, joka oli ylpeä meistä ja näki meissä johtajat, jotka talonpoikaisarmeijan kärjessä veisivät sodan onnelliseen loppuun.

Ohimarssi suoritettiin ryhmäkolonnana Porilaisten marssin tahdissa. Vaasalaiset olivat saaneet nähdä välähdyksen saksalaisesta sotilaskurista – Kuninkaallisen Jääkäripataljoona 27:n viimeisestä paraatista.

31

Ruotsinkielisten eteläpohjalaisten mukana jääkärien komennossa Tampereen luona 1918

Lännestä, pohjoisesta ja idästä valkoiset hyökkäyskolonnat lähestyivät Tamperetta. Yhteiset reservit koottiin rautatielinjalle Seinäjoki-Jyväskylä. Niiden joukossa oli VI Jääkäripataljoona jääkärimajuri Zilliacuksen komennossa.

Olen utelias tietämään, onko kukaan Pohjanmaalta kuullut isiltään tai sediltään heidän puhuvan mainitun pataljoonan 2. komppaniasta. Komppania oli jääkäri-kapteeni A. Sundmanin ja myöhemmin jääkäri-vänrikki A. Stjernbergin komennossa. Tässä komppaniassa oli edustajia käytännöllisesti katsoen kaikista ruotsinkielisistä kunnista Etelä-Pohjanmaalta.

Kenties muisti virkistyy, jos mainitsen muita esimiehiä komppaniassa. He kaikki olivat jääkäreitä: Schrey, joka kaatui saatuaan luodin otsaansa, Marins, joka vapaaehtoisesti otti haltuunsa konekiväärin,

jonka miehistö oli kaatunut ja joka sai saman kohtalon, Hasselblatt, joka hyökkäsi suoja-asemastaan ja kaatui luodista päähän hakiessaan suojaa puunrungon takaa, Dalaholm, jonka piti puhdistaa ryhmällään taloryhmä Kalevankankaan eteläpuolella ja joka sai todennäköisesti valtimon katkaisseen luodin reiteensä, Lindroth, joka sai luodin vatsaansa ja jonka keuhko tuli läpiammutuksi, Mannil, jonka keuhko vahingoittui vakavasti. Ihmeellistä kyllä molemmat edellämainitut pelastettiin henkiin.

Mukana olivat myös Ohls, jonka käsivarsi lamaantui luodista, ja allekirjoittanut, joka joutui kahteen kertaan revityksi. Vain Sundman, Stjernberg ja Rönn Akilleen kantapäineen selvisivät tällä kertaa haavoittumatta. Ranck, joka palveli lähettinä, pelasti myös nahkansa.

Pataljoonan ensimmäinen tulikaste kiirastorstaina päättyi 318 miehen tappioihin. Se oli noin 50 % koko vahvuudesta. 2. komppanialla oli täysi osuus verisiin tappioihin lumen peittämällä Kalevankankaalla.

VI jääkäripataljoona – myös Vaasan pataljoonaksi nimitetty – oli harjoitellut Vaasassa ja Haapamäellä ja oli nyt Keuruulla. Metrin syvyisessä lumessa harjoiteltiin ketjun muodostamista ja kokoontumista. Tähdättiin ja hyökättiin. Eräänä päivänä ammuimme kovilla järven jäällä. Henki oli komppaniassa hyvä huolimatta lounaaksi ja päivälliseksi tarjotusta ruispuurosta. Ei myöskään valitettu varusteista, vaikka päällä oli henkilökohtaiset siviilivaatteet. Oli sotilaita, joilla oli sunnuntaikengät ja kalossit, talonpoikia pieksuissaan, hylkeenpyytäjiä hylkeennahkapieksuissaan, joissa voi tehdä täyskäännöksen ilman että pieksut liikahtivat.

Miehistö sai kokeilla kenttäelämän vaivoja nukkumalla työväentalon vetoisilla lattioilla. Päällystö sai kokeilla parempia paikkoja. Allekirjoittanut Söderströmin kanssa elimme herroiksi urkurin luona. Hän opetti, miten nautitaan todellisesta suomalaisesta saunasta.

26. maaliskuuta hälytyskäsky Ylipäälliköltä päätti Keuruulla olomme. Iltahämärissä pataljoona marssi asemalle matkustaakseen Tampereelle, jonka valtaus oli edessä. Varusteitamme täydennettiin kaikessa kiireessä asemalla selkärepuin ja venäläisin kangaspatruunavöin. Sitten vain ihmettelimme, mihin juna meidät veisi.

Seuraavana päivänä juna purettiin Vehmaisten asemalla Tampereelle suuntautuvaa marssia varten. Vaunuja purettaessa totesimme, että pyörien jyskytys kiskojen jatkoksia vasten oli vaihtunut tuliaseiden helvetilliseen paukkeeseen kaupungin ulkopuolella. Kivääritulen yli kuului konekiväärien rätinä ja välillä kuului tykistön laukauksia, selvä osoitus hermostumisesta varsinkin punaisten puolella.

Ruotsinkielisen Prikaatin pojat järjestäytyivät marssikolonnaksi. Heillä oli teräksenharmaat univormut ja valkoiset turkislakit. Myös selkäreput olivat yhteneväiset. Näytti, että kysymyksessä olivat täysin koulutetut sotilaat. Kuka pystyi aavistamaan, että nämä reippaat pojat joutuisivat lyhyen ajan sisällä kestämään erään verisimmistä taisteluista vapaussodan aikana.

Saksalainen tykistön upseeri JP 27:stä mittasi asemasiltaa pitkin askelin. Asemarakennuksen takana makasi venäläinen kaatunut, joka oli eksynyt tovereistaan Tampereella. Sanottiin, että kyseessä oli vakooja, joka oli saanut maksaa lähentelynsä.

Marssittiin kohden Messukylää, joka oli joutunut valkoisten käsiin. Yksittäisiä luoteja vihelsi ilmassa. Sotilas konekiväärikomppaniasta

sai osuman jalkaansa. Marssista tuli vaikea, varsinkin kuormastolle. Kenttäkeittiöiden pyörät leikkasivat syvälle lumeen.

Kun pääsimme Kalevankangas-harjulle, ympäristö tuli inhottavaksi vastaleivotuille taistelijoille. Tien oikealla puolella oli ollut lumeen kaivettu puolustuslinja. Melkein joka kuopassa makasi musta möykky, itsepäinen puolustaja. Kauempana oli kuolleita hevosia tiellä. Siellä täällä metsässä näkyi varusteita. Tuntui kammottavalta sellaisellekin, joka oli nähnyt ennenkin sodan kauheuksia. Jos kysymyksessä olisivat olleet univormupukuiset sotilaat – mutta nyt.

2. komppania majoitettiin kylmiin asuintaloihin Kalevankankaalla. Allekirjoittanut joutui ullakolle yhdessä Alfred Ohlsin kanssa. Löysimme sängyksi ison puulaatikon. Kylmyys piti unen poissa. Varhainen herätys ei ollut mikään tavallinen herätys, vaan ylösnousu. Kiirastorstai – se verinen – oli tullut.

Olimme menneet hyökkäysvalmiusasemiin. Tuli Tampereelta oli yltynyt aamun kylmyydessä ja hyökkäysaalto toisensa jälkeen eteni. ”Täällä on reservipatruunoita suurissa pahvikoteloissa! ”, joku huusi. ”Kuljettakaa ne mukananne etulinjaan! ”

Vanha toveri, vänrikki Kaskinen, joka kuului toiseen pataljoonaan, löi minua yllättäen selkään. Olimme olleet kuunteluvartiotovereita itärintamalla Saksassa ja jakaneet monta vaarallista hetkeä. ”Minä tunnen, että tämä taistelu on minun viimeiseni”, hän sanoi tavallisella hiukan hermostuneella tavallaan, mutta epätavallisen vapautuneesti. ”Kuinka niin”, väitin, ”kuinka voisit tietää enemmän kohtalostasi kuin muut?” ” Kyllä näin se on. Se on tunne, jota en voi selittää. Hyvästi ja kiitos vanhasta toveruudesta!” Viimeinen minkä hänestä näin oli hä-

nen hoikka, pitkä vartalonsa, joka hävisi mäntymetsään. Taistelun jälkeen hän ei enää ollut elävien kirjoissa.

Me etenimme hyökkäyslinjoissa kohden venäläistä kasarmia ja hautausmaata. Luodit vihelsivät ja iskivät puunrunkoihin. Oksia putoili puista. Saavutimme taloryhmän hautausmaan itäpuolella ja saimme hetken tauon.

Pihalla makasi joku vaikeasti vatsaan haavoittuneena, valkeana kuin lumi ja ilman valitusta. Hän virkistäytyi lumella ja näytti hyvästelleen tämän maailman. Halusin auttaa häntä ja avasin hänen vaatteensa, mutta huomasin että hänen vatsansa oli täysin auki revitty. Panin hänen uumansa ympäri siteen paidasta, jonka löysin hänen repustaan. Mutta se oli turhaa. Tämä minulle tuntematon sotilas osoitti urheutta, joka tuskin löytää vertaistaan.

Toista haavoittunutta yritin myös auttaa. Hänen kummatkin reitensä olivat läpiammutut. Luoti oli repinyt niin suuret reiät, että ensiapupakkauksen tyynyt eivät pystyneet tukkimaan yhtään reikää. Kummatkin luut olivat pirstoutuneet. Sidoin myös hänet alusvaatteilla.

Minun täytyi jättää kummatkin kohtalon huomaan. Me emme olleet lääkintämiehiä ja meidän täytyi jatkaa taistelutehtäväämme

Harjun etelärinteellä, jossa rautatie kulkee, oli rivi asuintaloja. Epäiltiin, että vihollisia oli piiloutunut niihin. Komppanian sivustan varmistamiseksi sain käskyn puhdistaa ne kahden ryhmän avulla. Olin jo etenemässä, kun tuli vastakäsky koskien minua. Aliupseeri Dalaholm jatkaisi johtajana ja minä olisin käytettävissä jotain muuta tehtävää varten.

Hyökkäys näytti pysähtyneen venäläisten kasarmien itäpuolella ja hautausmaalla. 2. komppania panisi vauhtia hyökkäysketjuun tien

pohjoispuolella. Hasselblatt osastoineen oli ensimmäinen, joka hyökkäsi eteenpäin. Me muut seurasimme syöksyä tulen suojassa kivirakennuksen takana. Konekiväärisuihku lakaisi puunrunkojen välissä ja Hasselblatt oli yksi ensimmäisistä, joka kuoli silmänräpäyksessä puun juuren takana. Suunnilleen samaan aikaan tuli Dalaholm takaisin vaikeasti jalkaan haavoittuneena. Hänellä oli voimakkaita kipuja ja veri vuosi.

Komppania seisoi yhä kivirakennuksen suojassa. Etulinjasta juoksi mies ja pyysi miestä, joka osaisi käsitellä konekivääriä, sillä koko sen miehistö oli kaatunut. Jääkärien oli osattava kaikki ja Marins muiden mukana ilmoitti osaavansa asian. Hän lähti hoitamaan tehtävää, niin kuin olisi osallistunut rauhan ajan harjoitukseen. Sen jälkeen en enää nähnyt häntä elävien kirjoissa. Hän oli kaatunut vihollisen konekiväärituleen heti saavuttuaan tuliasemaan.

Välittömästi Marinsin lähdettyä loput komppaniasta jätti tulen suojansa ja eteni tien pohjoispuolella kohden kasarmia ja hautausmaata. Ensimmäinen linja, jonka miehistö oli tuntemattomasta joukko-osastosta, makasi kuin maahan naulattuina. Hyökkäys oli täysin pysähtynyt.

Sain heti yhteyden päällystöön, joka oli huutanut itsensä käheäksi ja näytti onnettomalta. Kysyin, miksi he eivät edenneet. Hän vain vastasi: ”En voi mitään enää”. Sain vastaukseksi kirouksen väitteeseeni, että hän oli raukkamainen. Hän aukaisi päällystakkinsa ja näytti vihreän jääkäriunivormunsa.

Tässä ei nyt auttanut mikään, vaan me ryntäsimme ohi ja pääsimme hautausmaalle. Siellä kehittyi hyvin sitkeä taistelu epäilemättä rohkean vastustajan kanssa. Vain vähitellen askel askeleelta vastustaja

vetäytyi tukenaan voimakas tuli vinosti oikealta. Sain sen käsityksen, että tulitus tuli jostain korkealla sijaitsevasta paikasta. Pari shrapnellia räjähti ilmassa ja kranaatti iski alas ryhmään, joka ei ollut tarpeeksi hajallaan. Luutnantti Schrey sai heti alussa luodin otsaansa ja kaatui suoraan eteenpäin. Kun minulla ei ollut käsiasetta, otin hänen browninginsa.

Eteneminen oli nyt hyvin hidasta. Houkuttelemalla yritti päällystö saada miehet käsirysyyn lukumääräisesti heikomman vihollisen kanssa. Se oli valitettavasti mahdotonta. Tulella ja suurilla tappioilla oli ollut liian suuri moraalinen vaikutus.

Esimerkkinä kerron keskustelusta allekirjoittaneen ja puheiltaan vapaan sotilaan jostain pohjoisemmista kunnista ruotsalaiselta Etelä-Pohjanmaalta välillä. ”Miksi ette tee lyhyitä syöksyjä eteenpäin? Niin saisimme hautausmaan pian vallatuksi”, yritin puoliksi käskien ehdottaa. Näin, koska ei komentoja toteltu. ”Jos sinä juokset edellä, niin kyllä minäkin sitten sen teen”, sain vastaukseksi. ”Hyvä. Sitten olemme yhtä mieltä. Kun minä komennan ”syöksyyn”, etenemme paikkaan, jonka osoitan ”.

Hän näytti neuvottomalta ja katseli toisia. Minä komensin ja syöksyin kappaleen, mutta huomasin pian, että olin yksin ja minun oli palattava ryömien takaisin. ”Miksi ette tulleet mukaan”, kysyin vihaisena. Sain vastaukseksi: ”Kun ei kukaan muu tullut ”.

Päällystö sai nyt vaikean tehtävän saada hyökkäys uudelleen käyntiin. Yksittäin ryömivät rohkeat pojat saivat sen aikaan. Erikoisesti muistan pietarsaarelaisen, konttoristin, joka nuoruudessaan oli ollut Haminan kadettikoulussa. En myöskään unohda vaasalaista, joka tuki kivääriään puunrunkoon ja oli yksi ensimmäisistä, joka pääsi

hautausmaan läntiselle muurille. Valitettavasti olen unohtanut heidän nimensä. Urhoollisuusmitali oli heidän palkkansa.

Näin myös vastakohtia. Komppaniassa oli mm henkilö, joka sivistyksensä puolesta olisi pitänyt olla esimerkkinä muille, mutta joka yritti vetäytyä. Huomasin myös, että niillä, jotka pitäytyivät taka-alalla, oli suurimmat tappiot.

Haavoittumiseni

Kun hautausmaa oli vallattu, konekivääarituli lisääntyi. Tapasin vänrikki Stjernbergin suuren muistokiven takana ja sain paikan hänen selkänsä päällä. Luodit iskivät ilkeästi kiveä vasten ja kivensirut lensivät. Hän oli huolissaan komppanian sivustasta, joka oli sairaalan korkeudella, ja halusi saada yhteyden naapurikomppaniaan.

Minä otin tehtävän. Pääsin tosin perille, mutta sain luodin käsivarteeni. Osuma pudotti minut maahan, niin kuin olisin saanut voimakkaan tönäisyn. Ryömin kiven taakse, jossa tapasin kaksi suomenkielistä sotilasta. Kiven edessä makasi kapteeni Forsman, nykyisin eversti Koskimies, vaikeasti päähänsä haavoittuneena. Voin vain kuulla miten hän vaikersi: ”Auttakaa, auttakaa!” Käskin kolme sotilasta panemaan hänet huovalle ja viemään hänet pois. Sotilaat kieltäytyivät. Nyt sain käyttöä pistoolilleni ja uhan alaisina he ottivat hänet hoitoonsa. Valitettavasti he jättivät hänet päästyään luotien ulottuvilta. Myöhemmin kuulin, että jotkut pataljoonan esikunnasta pelastivat hänet.

Suoritettuani tehtäväni poistuin tulilinjalta saadakseni siteen ja viedäkseni mukanani luutnantti Lindrothin. Hän oli saanut luodin takalistoonsa ja pystyi vain huonosti liikkumaan. Vaivoin pääsimme

hautausmaan koilliskulmaan, jossa lepäsimme seisoen pienen lautavajan takana. Tästä huolimattomuudesta Lindroth sai kovan rangaistuksen, sillä konekivääärisuihku meni lautojen läpi ja yksi luoti lävisti hänen olkapäänsä ja keuhkon. Hän putosi kuin eloton möykky maahan ja veti minut mukanaan. Onnistuin saamaan apua ja pian olimme molemmat sidontapaikalla, jossa saimme asialliset siteet. Sitten meidät vietiin Vehmaisiin, jossa erosimme. Hänet vietiin Vaasaan ja minä palasin rintamalle. Täällä tapasin toiseen kertaan Forsmannin, joka houri kauheasti eikä tiennyt paljoa tästä maailmasta.

Jäin muutamaksi tunniksi asema-alueelle ja tapasin odotushuoneessa joitakin vöyriläisiä, jotka voivat hyvin henkilökohtaisilla eväillään ja leivinuunin tulen ääressä. Muistan erityisesti John Storlundin ja Matts Forssin, jotka selittivät, että he kuuluivat reserviin, millä he tarkoittivat jonkinlaista nostoväkeä, joka ei ollut tarkoitettu etulinjaan. Heidän sanansa osoittautuivat todeksi, sillä minun tietämäni mukaan heitä ei koskaan pantu etulinjaan.

Kun illalla tulin takaisin, löysin komppanian majoitettuna taloihin välittömästi rintaman takana. Heidät oli vaihdettu myöhemmin päivällä maattuaan 5-6 tuntia kinoksissa. Kun komppania oli kokoontunut, selvisi, että 95 miestä oli jäljellä 225 miehestä. Komppanian pääluku lisääntyi päivän kuluessa 50 miehellä, jotka taistelun aikana olivat joutuneet kadoksiin. Tunnelmasta en tahdo sanoa mitään. Henkiin jääneet olivat joka tapauksessa iloisia siitä, että saivat vielä kerran nähdä talviauringon kimmeltävien kinosten päällä.

Samana päivänä tapahtui syvällekäyvä muutos pataljoonan päällystössä. Kapteeni Sundmanista tuli pataljoonan komentaja ja allekirjoittaneesta hänen adjutanttinsa. Vänrikki Stjernbergistä tuli hänen

seuraajansa komppanianpäällikkönä. Vääpeleistä Söderström ja Rönn tehtiin nuorempia upseereita. Muuta koulutettua päällystöä ei ollut käytettävissä, pystyvät sotilaat saivat täyttää muut päällikönpaikat komppaniassa.

Hyökkäys Tampereelle oli epäonnistunut. Nyt oli valmistauduttava uudelleen. Muutamat urheimmista pojista saivat koulutusta käsikranaatin heitossa. Muuten lepäsimme odottaen uutta hyökkäystä. Jännitys hyökkäyksestä hautausmaalla sai jatkoa jo seuraavana yönä. Kasarmin alueella oli nähty muutama kärry, jotka haluttiin pelastaa tulelta. Joukkue vääpeli Rönnin johdolla suoritti yön pimeydessä tehtävän. Se vaati monta tuntia. Vaara oli suuri, koska alue oli vihollisen suoran tulen alaisena eikä mistään varmistuksesta sinä yönä voinut puhua.

2. huhtikuuta illalla selvisi, että uusi hyökkäys oli edessä. Yön aikana pataljoona eteni hyökkäysvalmiusasemiin venäläisten kasarmin luona. Pataljoonan tehtävä oli lyhyen tykistövalmistelun jälkeen edetä kaupunkiin marssikolonnana pimeyden suojassa. 1. komppanian yliluutnantti Melinin johdolla piti mennä kärjessä, seuraavana 3. komppania, 2. komppania jne.

Klo 3 piti hyökkäyksen alkaa tykistön tulivalmistelun jälkeen. Odotuksesta näytti tulevan turhan pitkä, mistä seurasi, että jotkut rupesivat voimaan huonosti ja tunsivat olevansa valmiit mestauslavalle. Etenemismerkki tuli vihdoin helpotuksena sietämättömän odotuksen jälkeen. Pataljoona eteni tien yli hautausmaalle. Eteneminen jatkui ohi paikan, missä nyt on ruotsalaisen prikaatin muistomerkki, ja edelleen tien suunnassa suoraan kohden rautatieasemaa. Pataljoonan esikunta seurasi 2. komppaniaa.

Kun 2. komppania oli ohittanut maaston sairaalan luona, 1. komppania oli jo sisällä kaupungissa. 3. komppania oli pysähtynyt. Yllätysmomentti oli nyt ohi ja jäljessä seuranneet yksiköt olivat hyvät maalit vihollisen konekivääreille sarastavan päivän valossa. Vihollisen tuli oli kiivasta vinosti oikealta. Yksiköt pysähtyivät ojaan.

Komentosuhteista piittaamatta päällystö yritti saada miehistön ryömien eteenpäin pitkin ojaa tien suojassa. Saimme myös tulta vinosti vasemmalta. Se oli kai syynä siihen, että joku pelkuri 2. komppanian keulasta huusi: ”Vihollinen piirittää meitä oikealta!” Sana kulki salamannopeasti mieheltä miehelle. Silmänräpäyksessä kaikki hyppäsivät pystyyn ja rupesivat perääntymään kohden hautausmaata.

Siinä eivät komentosanat enää auttaneet. Miehiä kaatui ja haavoittui murhaavassa tulessa. He sotkeutuivat toistensa jalkoihin, koska puhelinjohtoja makasi ojassa. Vasta suuressa hiekkakuopassa hautausmaan luoteisnurkassa miehistö otti jälleen järjen käyttöön. Hiekkakuopan reuna miehitettiin, mutta mitään vihollista ei tullut. Tiesimme vain, että komppania Melin oli hävinnyt kaupunkiin.

Taas alkoi eteneminen, mutta nyt päivänvalossa ja siksi seitsemän kertaa pahempana kuin ensimmäisellä kerralla. Ryömien pääsimme perääntymistä edeltäneille vanhoille paikoillemme. Ihanaa kyllä, miehistö osoittautui rohkeaksi, johtuen kenties vihastumisesta äsken tapahtuneen takia.

Pataljoonan esikunta oli sitä mieltä, että eteneminen sujui liian hitaasti. Allekirjoittanut otti tehtäväkseen tutkia mikä oli syynä. Etenemisen aikana näin miten konekiväärin miehistö tien vasemmalla puolella sai surmansa vihollisen tulessa. Kun kolmas ampuja sai surmansa, kukaan ei uskaltanut korvata häntä tai kenties enempää ampu-

jia ei ollut jäljellä. Oli mahdotonta saada kivääriä suojaan, sillä se oli tuliasemassa tien yläpuolella avoimella paikalla.

Kun viimeisellä loikkauksella saavutin kärjen, tunsin voimakkaan iskun kasvojani vasten ja putosin eteeni vasten ojan reunaa. Ensimmäisessä silmänräpäyksessä tuntui kuin jokin olisi murtunut, niin kuin jokin olisi leikattu poikki sisälläni.

Minun pitäisi siis kuolla kurjasta luodista Tampereen suunnasta! Näin kaikkien kokemieni kuolemanvaarojen jälkeen. Ehdin myös ajatella elämän katoavaisuutta. Suusta syöksyi verta – kahteen otteeseen – ja kasteli läpeensä siviilikaulaliinani ja siviilipäällystakkini. Suu tuntui risaiselta ja joitakin kovia esineitä huuhtoutui veren mukana yli huulieni. Kyse oli hampaista, jotka olivat repeytyneet irti. Rintaan koski. Uskoin varmasti, että loppu oli lähellä.

Hetken kuluttua rupesin palelemaan. Toivo heräsi. Kenties sitä pelastuisi, jos saisi lääkärinhoitoa. Yritin huutaa, mutta puhekyky oli mennyt, kieli oli vahingoittunut ja siitä oli tullut paksu kimpale. Yritin liikkua, mutta en onnistunut. Rinta tuntui tavattoman kipeältä. Ilma pursusi ulos keuhkoihin tulleesta haavasta. Joku huomasi onnettoman tilani ja veti minut jaloista alas ojaan suojaan. Useat huolehtivat minusta ja kuljetus alkoi hitaasti liukuen pitkin ojan pohjalla olevaa jäätä.

Lähellä aikaisemmin mainittua hiekkakuoppaa lääkintämies oli vastassa kelkan kanssa. Minut asetettiin kelkkaan ja pantiin ensimmäiset siteet. Valitettavasti paikka oli avoin vihollisen tulelle. Kaikki päättyi siihen, että sekä lääkintämies että apuri haavoittuivat. Kuitenkin pääsimme kaikki lopulta kuoppaan suojaan ja matka jatkui.

Kun olimme venäläistä kasarmia vastapäätä maantie välissämme, vihollinen avasi kauhean tulen pitkin tietä. Tottumattomat sotilaat ja apurit uskoivat varmaan, että vihollinen hyökkäsi, sillä äkkiä huomasin, että olin yksin. Vain yksi sotilas ruotsinkielisestä prikaatista oli lähistöllä ja haki suojaa tiilirakennuksen takaa. Olin itse vähän sekaisin. Nousin ylös kelkasta, juoksin tielle luotisateeseen ja putosin pyörtyneenä vastapäiseen ojaan.

Kun heräsin jälleen, kaksi sotilasta raahasi minua taloon harjun päällä. Siellä minut sitoi lääkäri, jota auttoi isokasvuinen nainen miehen vaatteissa. Sitten minut laitettiin kuljetuspaareille ja vietiin sairaankuljetusjunaan, jossa oli karjankuljetusvaunuja. Minä sain paikan laverilla, jossa makasi muita haavoittuneita. Pääni alle sain verisen tyynyn paareilta.

Sisällä vaunussa tuntui tunkkaiselta ja vaikealta hengittää. Olisin mieluiten halunnut, että ovi olisi ollut raollaan, mutta näin vaunua ei olisi saatu pysymään lämpimänä. Joku kysyi junan lähtöaikaa ja sai vastaukseksi, että juna lähtisi heti kun se on täynnä haavoittuneita. Vastaus on yksi kauheimmista, mitä olen kuullut ja se tuntui väristyksenä ruumiissa.

Onneksi minun ei tarvinnut kärsiä sen paremmin ruumiillisesti kuin henkisestikään, sillä vaivuin horrokseen. Heräsin vasta asemalla, kun junaan tuli korkeita upseereita, jotka koristivat haavoittuneet punakeltaisin kunniamerkkinauhoin. Joku on jälkeenpäin sanonut, että kävijät olivat Mannerheim adjutantteineen.

Kipuni palasivat Vaasan asemalla. Kun meitä tultiin hakemaan, kuulin, että vierustoverini oli kuollut ja saisi toistaiseksi jäädä vaunuun.

Vaasan asemalla haavoittuneet järjestettiin kuljetusta varten Varasairaala 2:een Raatihuoneenkadulla. Vartiomiehistö Vaasassa etsi innokkaasti sukulaisia ja jotkut myös tunnistettiin huolimatta siteistä ja kuivuneesta verestä. On syytä huomauttaa, että juna tuli suoraan rintamalta.

Monet pelastettiin elämään kiitos tohtori Lindströmin taitavuuden ja asiantuntevan johdon. Kiitollisia olimme myös kaupunkilaisnaisille, jotka järjestivät meille kirjoja ja muuta luettavaa.

Näin loppui palvelukseni VI Jääkäripataljoonassa pitkäksi aikaa. Tovereilta olen saanut tietää, että 2. komppania oli taistellut rohkeasti Tampereen katutaisteluissa ja myöhemmin Karjalan kannaksella sellaisilla paikkakunnilla kuin Kivinokka ja Kuokkala.

Kunnia kaatuneille tovereille!

Meidän jälkeenjääneiden tulee muistaa, että vain armeijalla, jolla on hyvin koulutetut ja kurinalaiset sotilaat, on edellytykset suuriin tekoihin ja sitä paitsi palata elävänä taistelusta.

Vapaussodassa haavoittuneita Vaasassa 1918

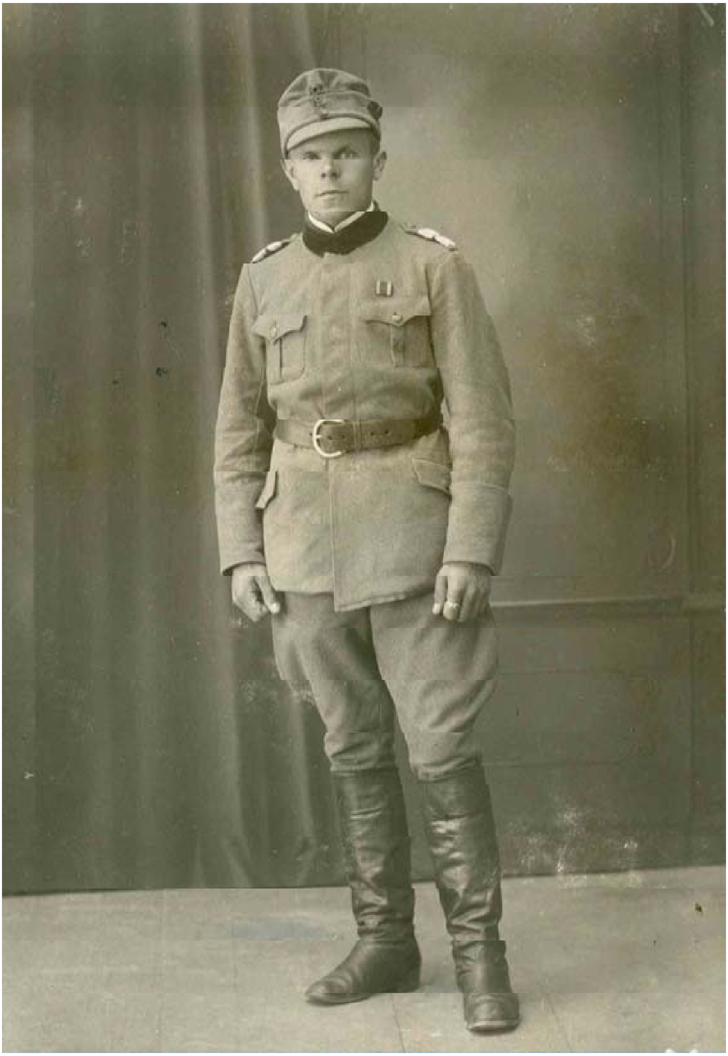

Parantuneena ja terveenä päästyäni Vaasan sairaalasta 1918 kahden haavoittumisen jälkeen